

AJUTS A LA RECERCA FRANCESCA BONNEMAISON EN
IGUALTAT D'OPORTUNITATS I GÈNERE PER A L'ANY 2009

**Guia pràctica per a professionals municipals
sobre la mediació familiar amb perspectiva de gènere.
Anàlisi i orientacions per a la intervenció local.**

NOVEMBRE 2010

Equip de recerca:

Margarita Bonet Esteva (Professora titular Dret Penal UAB– coordinadora del projecte)

Glòria Casas Vila (sociòloga – investigadora principal)

Lucía Ortiz Amaro (jurista – investigadora junior)

(CENTRE ANTÍGONA)

AGRAÏMENTS

Aquesta recerca no hauria estat possible sense la col·laboració dels Ajuntaments de Castelldefels i El Prat de Llobregat i les seves respectives regidories d'igualtat, que van recolzar el projecte des del seu inici i que molt amablement ens van obrir les portes dels seus serveis municipals per a realitzar el treball de camp. Agraïm la disponibilitat de totes les persones que ens van cedir un xic de temps de les seves apretades agendes per a poder entrevistar-les i permetre'ns així doncs realitzar una part molt important d'aquesta investigació. També volem agrair la participació de les persones mediadores i advocades que treballen a la ciutat de Barcelona i que ens han ajudat a entendre millor la vinculació entre la pràctica jurídica i la mediació. Donem les gràcies molt especialment a la directora del Centre de Mediació en Dret Privat de Catalunya, així com a les companyes i companys del Departament de Ciència Política i Dret Públic que treballen al IDT i que ens han permès disposar d'aquest material que és el Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya, una primera eina de coneixement sobre la realitat de la mediació al nostre país.

Finalment, aquesta recerca no hauria estat possible sense el recolzament de l'Oficina de Promoció de Polítiques d'Igualtat Dona-Home de la Diputació de Barcelona així com el suport incondicional de totes les companyes del Centre Antígona, que com sempre han estat molt generoses, tant a nivell científic i acadèmic com personal, ajudant-nos i donant-nos noves pistes de reflexió al llarg de tota la investigació.

L'equip de recerca

ÍNDIX

1. PRESENTACIÓ DE LA RECERCA (G. CASAS VILA)	5
1.1 OBJECTIUS DE LA RECERCA	6
1.2 ASPECTES METODOLÒGICS: PERSPECTIVA DE GÈNERE I INTERDISCIPLINARIETAT (M. BONET ESTEVA I G. CASAS VILA)	7
1.2.1 LES DISCIPLINES JURÍDIQUES I LA CORRESPONDENTS METODOLOGIES DE TREBALL	8
1.2.2 BREUS ORIENTACIONS METODOLÒGIQUES DES DE LA SOCIOLOGIA.....	9
2. LA MEDIACIÓ I LA RESOLUCIÓ DE CONFLICTES (G. CASAS VILA)	11
3. EL CAS CONCRET DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR (G.CASAS VILA)	12
3.1 BREU APROXIMACIÓ ALS ORÍGENS DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR	13
3.2 TIPOLOGIA.....	14
3.3 ÀMBITS D'APLICACIÓ	14
3.4 "LES MEDIADORES FAMILIARS"	15
4. MARC TEÒRIC: LA FAMÍLIA I ELS SEUS CONFLICTES (G. CASAS VILA)	16
4.1 IGUALTAT CONJUGAL, IMPARCIALITAT, SOLUCIONS EQUITATIVES I VOLUNTARIETAT	17
4.1.1 BREU APROXIMACIÓ A LA MEDIACIÓ INTRAJUDICIAL (L.ORTIZ AMARO).....	21
4.2 LA NECESSÀRIA AVALUACIÓ DE LA MEDIACIÓ AMB UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE	25
4.3 L'INFORME D'IMPACTE DE GÈNERE DEL PROJECTE DE LLEI DE MEDIACIÓ	26
4.4 MEDIACIÓ FAMILIAR: RUPTURA, CONFLICTE I VIOLÈNCIA	27
4.4.1 EL QUID DE LA QÜESTIÓ: UNA DIFERENT CONCEPTUALITZACIÓ DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE	32
4.4.2 LA CONFUSIÓ ENTRE CONFLICTE CONJUGAL I LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE	35
4.4.3 LA DIFICULTAT DE PROVAR LA VIOLÈNCIA PSICOLÒGICA EN UN JUTJAT (M. BONET ESTEVA)	37
4.5 LA MEDIACIÓ FAMILIAR I EL DESENVOLUPAMENT DE LA CUSTÒDIA COMPARTIDA	39
4.5.1 INFORME D'IMPACTE DE GÈNERE DEL PROJECTE DE LLEI DEL LLIBRE SEGON DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA, RELATIU A LA PERSONA I A LA FAMÍLIA (L. ORTIZ AMARO).....	41
4.6 L'INTERÈS SUPERIOR DEL MENOR I LA MEDIACIÓ FAMILIAR	44
4.6.1 ELS FILLS/ES TAMBÉ SÓN VÍCTIMES DE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA.....	45
4.6.2 L'ANOMENADA SÍNDROME D'ALIENACIÓ PARENTAL I ELS DRETS DELS INFANTS.....	47
4.6.2.1 EL FENOMEN DE LA SAP I ELS TRIBUNALS PENALS (M. BONET ESTEVA)	48
4.7 LA DEFENSA DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR PER PART DE LES ASSOCIACIONS DE PARES SEPARATS	50
5. MARC NORMATIU DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR (M. BONET ESTEVA I L. ORTIZ AMARO)	53
5.1 EL CONTEXT NORMATIU EUROPEU (L. ORTIZ AMARO)	53
5.2 COMPETÈNCIES LEGISLATIVES EN MATÈRIA DE DRET CIVIL CATALÀ (M. BONET ESTEVA).....	55
5.3 LA LEGISLACIÓ FRANCESA SOBRE MEDIACIÓ FAMILIAR: MODEL INICIAL DE REFERÈNCIA A EUROPA (M. BONET ESTEVA)	57
5.4 LES EXPERIÈNCIES ALS EUA I CANADA: INSPIRACIÓ DE L'ACTUAL PROCÉS EUROPEU (M. BONET ESTEVA)	59
5.5 MARC NORMATIU CATALÀ: DE LA LLEI 1/2001 A LA LLEI 15/2009 (L. ORTIZ AMARO).....	60

6. MEDIACIÓ PENAL I VIOLÈNCIA DE GÈNERE (M. BONET ESTEVA)	62
6.1. MEDIACIÓ FAMILIAR I VIOLÈNCIA: LA PROHIBICIÓ EXPRESSA DE MEDIACIÓ	62
6.2. LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE COM A CONDUCTA DELICTIVA.....	63
6.3 ASPECTES RELLEVANTS DE LES PROPOSTES D'INTRODUCCIÓ DE LA MEDIACIÓ PENAL, EN ESPECIAL, EN MATÈRIA DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE	65
7. EL DESENVOLUPAMENT DELS SERVEIS DE MEDIACIÓ A LA PROVINCIA DE BARCELONA (L. ORTIZ AMARO)	70
7.1 EL CENTRE DE MEDIACIÓ EN DRET PRIVAT DE CATALUNYA (CMDPC)	70
7.2 ELS SERVEIS DE MEDIACIÓ COMUNITARIA.....	71
7.3 ELS SERVEIS D'INFORMACIÓ A LA MEDIACIÓ (SIM).....	73
7.4 ELS SERVEIS D'ORIENTACIÓ A LA MEDIACIÓ (SOM)	75
8. REALITZACIÓ DEL TREBALL EMPÍRIC (G. CASAS VILA)	77
8.1 RELACIÓ DE LES PERSONES ENTREVISTADES AMB LA MEDIACIÓ FAMILIAR	78
8.2 MEDIACIÓ FAMILIAR I PERSPECTIVA DE GÈNERE.....	79
8.2.1 LES DONES A LA INICIATIVA DE LA RUPTURA... I TAMBÉ DE LA MEDIACIÓ?	79
8.2.2 LA MEDIACIÓ FRONT A LES DESIGUALTATS DE GÈNERE	80
8.2.3 IGUALTAT I LLIBERTAT: LES DESIGUALTATS ENFRONT A LA IMPARCIALITAT	81
8.2.4 DESIGUALTATS I INTERESSOS ECONÒMICS.....	84
8.2.5 UNA FORMACIÓ ESPECÍFICA AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE?	86
8.3 VIOLÈNCIA I MEDIACIÓ: LÍMITS DE LA MEDIACIÓ I DETECCIÓ DE LA VIOLÈNCIA.....	87
8.3.1 LA DIFERÈNCIA ENTRE EL CONFLICTE CONJUGAL I LA VIOLÈNCIA MASCLISTA.....	87
8.3.2 RUPTURA I VIOLÈNCIA, UNA RELACIÓ ESTRETA	89
8.3.3 QUINS LÍMITS A LA PRÀCTICA DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR?.....	89
8.3.4 LES DIFICULTATS PER A LES DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA EN LA MEDIACIÓ.....	92
8.3.5 EL PROBLEMA DE LA DENUNCIA	92
8.3.6 LES DIFICULTATS DE PROVAR LA VIOLÈNCIA PSICOLÒGICA	93
8.4 LES EXPLICACIONS SOBRE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA	93
8.4.1 LES DENUNCIES FALSES: MITE O REALITAT?	95
8.5 LA POSICIÓ DELS FILLS I FILLES EN LA SEPARACIÓ, EN LA MF I EN LA VIOLÈNCIA.....	96
8.5.1 LA RUPTURA DELS PROGENITORS, QUINS EFECTES?.....	96
8.5.2 LA MEDIACIÓ I L'INTERES SUPERIOR DEL MENOR.....	97
8.5.3 L'ANOMENADA "PARELLA PARENTAL": OBLIDAR EL PASSAT	98
8.5.4 VIOLÈNCIA MASCLISTA: EL LLOC DELS FILLS I LES FILLES	100
8.6 LA CUSTÒDIA COMPARTIDA I LA MEDIACIÓ FAMILIAR	102
8.7 LES ASSOCIACIONS DE PARES SEPARATS I LA MEDIACIÓ FAMILIAR.....	104
8.7.1 INTERÈS I INSTRUMENTALITZACIÓ DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR	104
8.7.2 QUIN MODEL DE PATERNITATS?.....	105
8.7.3 LA NEGACIÓ O MINIMITZACIÓ DE LA VIOLÈNCIA EN CONTRA DE LES DONES.....	107
9. CONCLUSIONS (M. BONET ESTEVA, G. CASAS VILA I L. ORTIZ AMARO)	108
10. MATERIALS RESULTANTS DE LA RECERCA	114
10.1 GUIA PRÀCTICA PER A PROFESSIONALS MUNICIPALS SOBRE LA MEDIACIÓ FAMILIAR AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE. ANÀLISI I ORIENTACIONS PER A LA INTERVENCIÓ LOCAL	114
10.2 PROPOSTA DE JORNADA DE DIVULGACIÓ DE L'INFORME I DE LA GUIA	126
11. ANNEXES	127
11.1 BREU QÜESTIONARI SOBRE MEDIACIÓ FAMILIAR	127
11.2 GUIÓ ENTREVISTES SEMI-DIRIGIDES.....	129
12. BIBLIOGRAFIA	130

1. PRESENTACIÓ DE LA RECERCA (G. CASAS VILA)

La recent aprovada Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat¹ és un pas més cap a la consolidació de la mediació familiar en el nostre territori. La nova llei "*inclou la mediació familiar (conflictes de la persona i la família que poden ser plantejats judicialment) i la mediació civil (qualsevol qüestió en matèria de dret privat que pugui conèixer-se judicialment, i en la qual s'hagi trencat la comunicació personal entre les parts que han de mantenir relacions en el futur)*".² Els incipients serveis de mediació familiar que es van començar a crear a partir dels anys vuitanta són cada vegada més nombrosos i amb les reformes mencionades s'espera que es consolidin i que la mediació esdevingui doncs una pràctica quotidiana de "gestió dels conflictes intrafamiliars".

Des d'una perspectiva de gènere sabem que, en els casos de separacions heterosexuales, la mediació es mou en un marc de relacions interpersonals marcades per les **desigualtats de gènere**. Persones expertes en aquesta qüestió en altres països alerten del fet que la mediació familiar estigui sent utilitzada en **ruptures "altament conflictives"**, és a dir, amb un component de **violència** molt important, fet que contradiu la pràctica mateixa de la mediació basada en el principi de la igualtat entre les parts. Sabem que aquesta violència té un gènere: mediar entre un home violent i una dona violentada és un mal recurs i va a l'encontre dels drets de les dones; a l'Estat espanyol i a Catalunya així ho senyalen les lleis.³ Però la manca de coneixements des d'una perspectiva de gènere sobre el desenvolupament i les conseqüències de la mediació familiar fa que aquesta pràctica estigui sent promoguda des de certes premisses cegues al gènere (*gender blinded*), fet que pot contribuir al manteniment i reproducció d'unes desigualtats que volem eradicar. La perspectiva de gènere no és una eina d'anàlisi o d'intervenció social contingent sinó que és imprescindible, i hauria de ser incorporada a tots els àmbits de la nostra societat. Per això creiem que pot ser molt útil aportar anàlisis que des d'una perspectiva de gènere ens ajudin a comprendre com s'estan arrelant els serveis de mediació en les polítiques municipals de suport a les famílies, fent especial incís en la qüestió de la violència de gènere.

¹ Aprovada per unanimitat pel Parlament català el passat 15 de juliol de 2009 (132 vots a favor, cap en contra i cap abstenció).

² Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya (2010: 23).

³ La **Llei Orgànica 1/2004**, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere (article 44) i la **Llei 5/2008**, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

Dels múltiples conflictes intrafamiliars a la qual es pot aplicar la mediació (veure el punt 3.3 del present treball sobre àmbits d'aplicació de la mediació familiar) nosaltres ens centrarem particularment en aquells conflictes derivats de la separació o divorci d'una parella amb fills/es, un dels conflictes que estadísticament més arriba als serveis de mediació. El públic destinatari d'aquesta recerca són totes les persones professionals que treballen tant en els serveis de mediació familiar com en els serveis de proximitat relacionats amb la família (serveis socials, punts de trobada, serveis mèdics i jurídics).

1.1 OBJECTIUS DE LA RECERCA

L'objectiu principal de la recerca és crear nous recursos teòrics que ofereixin una aproximació amb perspectiva de gènere per a professionals municipals sobre la mediació familiar en relació a les desigualtats de gènere i a la violència de gènere, per tal de millorar la situació de les dones en les ruptures familiars a través dels serveis de proximitat.

El nostre treball s'ha centrat en analitzar el desenvolupament de la mediació familiar a la província de Barcelona, concretament a dos municipis (Castelldefels i El Prat de Llobregat), tot entenent com s'insereix en el context més ampli de desenvolupament dels serveis d'informació i d'orientació a la mediació (SIM i SOM). Si més no, la present recerca no versa tant en com s'estan implantant els serveis de mediació familiar sinó com els i les diferents professionals municipals conceben la seva implantació, si hi estan recorrent i quines representacions socials vehiculen entorn a la mediació, els conflictes familiars, les desigualtats de gènere i la violència masclista. Hem volgut indagar quins són els casos que arriben a la mediació extrajudicial, per a poder determinar si tracten problemàtiques de violència masclista (per exemple de separacions o divorcis amb violència no denunciada). Hem volgut entendre quins són els circuits de derivació municipal i també fer un estat de la qüestió respecte la "conflictivitat familiar".

En un moment on la mediació familiar s'està desenvolupant amb molta empenta en el nostre país, ens sembla de gran interès aportar nous coneixements per a promoure una pràctica de la mediació familiar atenta a les desigualtats de gènere i molt concretament capaç de respondre a les situacions de violència masclista. La violència de gènere, les manifestacions de la qual no són sempre físiques, no és directament detectable per les persones mediadores. Per això és de vital importància crear eines formatives que permetin a totes les persones que a nivell local estan vinculades o treballen respecte problemàtiques familiars, de poder tenir una referència d'anàlisi amb perspectiva de gènere sobre aquesta qüestió i en concret sobre la mediació familiar. **Una revisió amb perspectiva de gènere del desenvolupament de la mediació familiar a Catalunya pot contribuir a millorar-ne la pràctica.**

1.2 ASPECTES METODOLÒGICS: PERSPECTIVA DE GÈNERE I INTERDISCIPLINARIETAT (M. BONET ESTEVA I G. CASAS VILA)

Com hem dit, aquest estudi té com a objectiu l'elaboració d'una guia sobre la mediació per a operadors i operadores de l'àmbit local en els nivells assistencials, educatius i d'altres acció ciutadana sobre els que l'administració local pot tenir competència. Per tal d'assolir aquest objectiu el treball s'ha enfocat des de dues perspectives metodològiques bàsiques: la perspectiva de gènere com a marca de transversalitat de l'estudi, i la interdisciplinarietat.

La **transversalitat de gènere** o *gender mainstreaming* és, per a aquest estudi, un principi de treball lògic i inalienable. Interessa esbrinar si el nou marc social i jurídic en el que s'estan desenvolupant les institucions i la pràctica mediadores, en especial, la mediació familiar referida a processos de trencament matrimonial o situacions anàlogues suposen o poden suposar una posta en perill dels drets de les dones. Per a dur a terme aquesta tasca és inevitable partir de pressupòsits teòrics feministes en algunes de les disciplines implicades en la mediació familiar.

La **interdisciplinarietat** és una opció per la qual s'ha apostat, ja que per entendre les implicacions dels usos i continguts dels nous marcs legals són imprescindibles les tècniques d'anàlisi que es desenvolupen des de la sociologia jurídica. Per aquest motiu el pes del treball sociològic de camp amb perspectiva de gènere és tan específic en el projecte definitiu que aquí es presenta.

La sociologia i, en especial, els resultats que des d'aquesta orientació metodològica s'han obtingut han servit per modular i enriquir els resultats que des de les disciplines jurídiques s'obtenen. Així, efectivament, el segon eix interdisciplinar al voltant del qual s'estructura aquest estudi rau en l'anàlisi jurídica des d'una perspectiva metodològica problemàtica i crítica, pròpia de l'Escola de Frankfurt, de les normes de diferents àmbits competencials i territorials que en aquest moment s'estan posant en marxa o estan en vies d'elaboració parlamentària. L'examen jurídic abasta dos tipus d'àmbits normatius, en funció del seu objecte, la mediació familiar basada en normes de caràcter civil i la mediació en matèria penal.

Aquesta darrera, no té per objectiu posicionar-se teòricament sobre la bondat d'introduir la mediació en matèria penal, sino, de forma complementària a la mediació civil i donada la complexitat d'un grup de casos on els processos de divorci duen annexes diferents graus de violència, parar especial atenció a la detecció i tractament en les trobades de mediació de casos de violència masclista i la seves sortides jurídico-legals més adients.

1.2.1 LES DISCIPLINES JURÍDIQUES I LA CORRESPONDENTS METODOLOGIES DE TREBALL

Els mètodes de treball jurídic són els següents:

1.- En primer terme, es proposa l'ús **d'anàlisi lògico-sistemàtica** que ha de permetre.

a.- Conèixer totes les normes existents, en vigor i en projecte.

b.- Establir la relació jeràrquica i competencial entre elles amb la finalitat de saber sobre quins grups de supòsits es poden aplicar i en quins àmbits territorials es poden desplegar els seus efectes.

c.- En aquest punt metodològic pot ser de gran utilitat tenir en compte, en el plànol competencial estatal, la promoció que des del "Plan de Modernización de la Justicia en España" i la "Ley de Economía sostenible", s'està treballant amb la mediació com a eina d'economia processal i estalvi econòmic de l'Administració de Justícia.

2.- En segon terme, l'aplicació d'una de les tècniques clàssiques de treball jurídic que és **la interpretació històrica**. Per a dur a terme la interpretació històrica es proposen dos tipus d'accions:

a.- La investigació dels arxius on es troben les diferents debats parlamentaris transcrits literalment amb l'objectiu de detectar la incidència de les qüestions de gènere en l'elaboració de les dues lleis de mediació familiar i mediació en l'àmbit privat a Catalunya que s'han elaborat fins el moment en el context territorial català.

b.- L'examen cronològic i evolutiu de la Llei de mediació familiar 1/2001 i la Llei de mediació en l'àmbit del dret privat a Catalunya 15/2009. Tenint en compte les lleis que les hi donen origen.

3.- En tercer terme, no s'ha d'obviar la **interpretació gramatical** de les principal lleis objecte de l'estudi tenint en compte que una llei no pot ser llegida literalment per una persona no instruída en dret, ja que les lleis contenen uns elements tècnics que en el camp del jurídic requereixen una lectura especialitzada i coneixedora del context legal en el que s'insereix cadascuna de les lleis. Un dels exemples més clars, és el de competència i aplicació territorial segons l'objecte de la llei. Però, anant més enllà, actualment la interpretació gramatical de les lleis no s'atura en el seu significat literal i contextual, si no que d'elements com, per exemple, les Exposicions de Motius o Preàmbuls en traurem el que els clàssics en deien "voluntas legis" i que, actualment ajuda a marcar quina és la finalitat explícita de les normes objecte d'estudi.

4.- La darrera de les tècniques que es projecta emprar és la **comparatística**. Per aquesta entenem la comparació de lleis sobre grups de supòsits anàlegs tractats per lleis de diferents àmbits territorials. En aquest punt, s'ha de fer esment l'evolució que aquesta tècnica ha experimentat en els darrers vint anys ja que no es limita enumeració i explicació en paral·lel de les lleis sobre la mateixa o similar matèria d'altres països de l'entorn jurídic o bé, pioners en la matèria si no que avui en dia s'entrecruen per evitar el que en Pantaleón ha explicat metafòricament com "importar instituciones jurídicas como si de neveras se tratara".

1.2.2 BREUS ORIENTACIONS METODOLÒGIQUES DES DE LA SOCIOLOGIA

Per al treball de camp, hem realitzat dos tipus d'entrevistes:

- **Entrevistes exploratòries** per a fer un estat de la qüestió sobre la implantació de la mediació familiar en les polítiques municipals.
- **Entrevistes en profunditat** per a comprendre les representacions socials i les pràctiques de diferents professionals municipals en torn a la mediació familiar, les desigualtats de gènere en la família, els conflictes familiars i la violència masclista.

En oposició amb l'entrevista impersonal estandaritzada tradicional (proposada en la majoria de manuals de ciències socials, com el Quivy i Van Campendhoudt, 2001) l'**entrevista comprensiva**⁴ és un mètode creatiu fundat en la flexibilitat dels instruments. Kaufmann parteix de la crítica a la separació entre objecte i subjecte de la recerca, divisió clàssica de la qual parteix el paradigma positivista (és la crítica fonamental de l'epistemologia crítica feminista). Per a Kaufmann cal depassar les divisions clàssiques –individu/societat, objectiu/subjectiu- i la delimitació rígida de les etapes de la recerca. La proposta comprensiva, tal i com va ser elaborada per Max Weber, parteix de la convicció que les persones no són simples agents portadors d'estructures sinó que són productores actives del món social. Per a construir el nostre objecte d'estudi cal un distanciament amb els sabers quotidians i espontanis. Però aquest distanciament no és comparable a la ruptura epistemològica clàssica. Segons el corrent sociològic de l'etnometodologia, saber comú i saber científic s'encadenen en una continuïtat. La presa de distància amb el saber espontani es fa "segons la manera de posar els problemes i de construir les teories", com diu Nòbert Elias⁵. Entre la teoria i la pràctica hi ha anades i tornades permanents: "el terreny no és una instància de verificació d'una problemàtica preestablerta sinó el punt de partida d'aquesta problematització" diu Kaufmann. Mitjançant aquesta metodologia, en les entrevistes tant important és el què es diu com el què no es diu, les mirades, els gestos, l'actitud i tots els petits comentaris: *"les frases més banals poden dir moltes coses si les arribem a fer parlar!"*.

⁴ KAUFMANN, JC (1996), *L'entretien compréhensif*.

⁵ ELIAS, N (1990), *Compromiso y distanciamiento: ensayos de sociología del conocimiento*.

En la mateixa línia que Kaufmann, el sociòleg **S. Beaud** i l'antropòloga **F. Weber**, proposen una guia metodològica ⁶, refusant els protocols rígids, els qüestionaris massa tancats o el estar preocupades excessivament per a posar totes les preguntes, a vegades sense estar realment atentes a les respostes (pensant que ja les reescollirem després amb la gravació...) i a deixar perdre l'oportunitat de posar noves preguntes al fil de les respostes progressives que dona la persona entrevistada.

Per tal d'evitar el sentiment en la persona entrevistada "de contestar bé les preguntes" (les "bones respostes" no existeixen en l'entrevista en profunditat), o de "centrar-se en el tema", cal animar que la persona entrevistada encadeni les seves idees, que es deixi anar. La successió rígida de preguntes impedeix l'espontaneïtat i la realització d'una entrevista dinàmica. Així doncs, hi ha d'haver un va-i-ve entre la teoria i la pràctica, que ens ha de permetre anar reformulant el nostre guió a partir de les entrevistes exploratòries i de les lectures que fem. El guió no ha de ser una eina rígida si no un suport per a poder establir converses que ens permetin extreure un bon material respecte les hipòtesis i problemàtiques que plantegem.

⁶ BEAUD I WEBER (2003), *Guide de l'enquete de terrain*.

2. LA MEDIACIÓ I LA RESOLUCIÓ DE CONFLICTES (G. CASAS VILA)

Recentment, arreu del territori s'estan desenvolupant de manera institucional múltiples serveis de mediació com a forma alternativa a la resolució de conflictes, consolidant una pràctica que de manera informal existeix al nostre país des de finals dels anys 1980 i principis dels anys 1990. De les múltiples definicions existents sobre la mediació, aquesta es pot definir com "*un procés en el qual una tercera persona imparcial, intenta, a través de l'organització d'intercanvis entre les parts, confrontar els seus punts de vista i buscar amb la seva ajuda a reprendre un diàleg que els permetrà de trobar una solució al conflicte que els oposa*".⁷

La mediació entra dins del què s'anomenen els Mecanismes Alternatius de Resolució de Conflictes, una sèrie de procediments alternatius als litigis judicials o arbitrals per a la resolució de conflictes, que generalment compten amb l'assistència d'una tercera part neutral que ajuda a facilitar la seva resolució. S'afirma que la mediació parteix d'una conceptualització positiva del conflicte, entès com un possible vector de canvi. Es parteix de la idea que els modes de gestió d'aquest conflicte poden ser problemàtics i per això "la mediació s'inscriu en una concepció crítica de transformació de les modalitats de tractaments dels conflictes".⁸

La mediació, com a tècnica alternativa a la resolució de conflictes, té algunes premisses bàsiques (igualtat entre les parts, voluntarietat; confidencialitat i neutralitat de la persona medidora) i uns camps d'aplicació diversos: les relacions de veïnatge, de convivència ciutadana, la família, els conflictes laborals, de caràcter internacional, intercultural, de menors, penal, etc. La mediació té per finalitat el restabliment de la comunicació i el/la mediador/a no pot ser el mandatari d'una de les parts, ja que és fonamental que aquest sigui independent i neutral. La mediació tant és definida com a "alternativa a la justícia" que com a "complement" a aquesta. Així, de les postures que defensen que la justícia i la mediació responen a dues maneres oposades d'entendre els conflictes s'afirma que la missió de la justícia seria la de decidir: d'una banda el dret, i de l'altra la violació del dret. En canvi, en un procés de mediació no es parla de "parts" sinó "d'elements en situació complexa" que estan "associats" en el conflicte: l'han creat junts i el tenen en comú. Com assenyalava la medidora francesa Jocelyne Dahan⁹ "*el recurs a la justícia sembla ser una resposta als conflictes i als litigis que crea la il·lusió que la societat pot solucionar per ella mateixa els conflictes que haurien de ser responsabilitat de cadascú*". Una idea fonamental de la mediació és aquesta, que les persones que són protagonistes (sic, responsables) del conflicte han de ser-ho també de la seva gestió i resolució.

⁷ Belluci (2007).

⁸ Bastard (2004).

⁹ "*La médiation, les médiations*". Documents del CERME (*Centre de Recherche et Médiation*, veure <http://www.cerme.fr>) (document inèdit, no publicat).

3. EL CAS CONCRET DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR (G.CASAS VILA)

La present recerca es centra en la mediació familiar. Tal com es defineix en el **Llibre Blanc de la mediació a Catalunya** (2010: 379):

"Podem definir la mediació com un mètode de gestió de conflictes en el qual un tercer, el mediador, sense poder de decisió, facilita que les parts cerquin punts de consens a les seves discrepàncies i construeixin respostes col·laboratives, a través del diàleg, la reflexió i la cooperació mútua. Aquesta definició (...) queda necessàriament vinculada a les particularitats i al context propi de la seva aplicació: les relacions familiars".

La mediació familiar neix amb la vocació de ser una forma alternativa o complementària a la justícia per a resoldre els conflictes que sorgeixen en la família entesa en la seva diversitat: "la mediació es distancia de les institucions per a garantir als cònjuges la possibilitat d'elaborar les seves pròpies regles".¹⁰ En principi, la mediació familiar **no busca la reconciliació dels cònjuges sinó la separació**. Així, el/la mediador/a ha de "satisfer-se" amb ajudar a les parts a trobar per elles mateixes una solució: *"tot l'art consisteix a escoltar les parts, desapassionar les tensions, confrontar les pretensions, facilitar els debats, aclarir les parts, aixecar els obstacles, revelar els interessos comuns, imaginar les solucions acceptables i demostrar l'interès d'arribar a un acord"*.¹¹

Algunes paraules que trobem sovint relacionades amb la mediació en general i amb la mediació familiar en concret són: comunicació, acords, interès dels fills-es, responsabilització parental, humanització i modernització del sistema judicial, *justice douce* ("justícia suau") segons l'expressió de Bonafe-Schmitt (1992), desjudicialització de les divergències, privatització de la justícia, solució dialogada i consensuada, pacificació de les relacions familiars, etc. Més enllà de la dimensió de simple gestió de conflictes, es dona a la mediació una funció de **regulació social** (Dahan *et al*ri, 2008).

Al mateix temps, la mediació familiar es desenvolupa amb la vocació de ser una professió facilitadora de la comunicació entre ex-esposos per a l'**exercici de la funció parental** compartida, més enllà de la separació. Una part molt important de mediacions familiars es realitzen amb les parelles (casades o no), amb fills/es ja que un dels trets característics de la mediació familiar en casos de separació i divorci és la presència de fills/es en comú (si no parlariem de mediacions conjugals). S'afirma també la necessitat del manteniment d'una

¹⁰ Bastard (2004).

¹¹ Bellefons i Hollande (2003: 28).

suposada *parella parental*. La mediació familiar pren tota la seva importància social en un context de fort augment de les separacions o divorcis¹² de les parelles heterosexuales i **l'aparició d'un nou paradigma: el de la corresponsabilitat parental** (que sovint es materialitza en les reivindicacions entorn a la guàrdia i custòdia compartida dels fills/es). És per això que la mediació familiar s'està convertint poc a poc en una figura legal de suma importància en les ruptures de parella amb infants i els seus serveis s'han multiplicat de manera important arreu del territori.¹³

En l'àmbit del Dret privat, a Catalunya vam tenir la primera regulació autonòmica el 2001, amb la Llei 1/2001 de Mediació Familiar a Catalunya, ampliada amb la recent Llei 15/2009, del 22 de juliol de mediació en l'àmbit del Dret privat, que significa un pas més cap a la consolidació de la mediació familiar en el nostre país. En el capítol 5 sobre el marc normatiu de la mediació desenvoluparem a fons aquesta evolució. En aquest sentit també es pronuncia el Programa Municipal per a les Famílies 2006-2010 de l'Ajuntament de Barcelona, el qual en la segona línia estratègica (sobre dificultats i transicions familiars) proposa "impulsar serveis d'atenció, assessorament i/o tractament a situacions temporals de crisi o dificultats familiars" (objectiu operatiu 2.4) i per a fer-ho "impulsar i consolidar els recursos de mediació familiar per tal d'abordar situacions de conflicte intrafamiliar, de parella i intergeneracionals". Aquest programa, a part de propugnar l'ús de la mediació, també busca la formació dels professionals dels serveis socials en tècniques de mediació familiar i social. Igualment, la nova regulació dels serveis socials a Catalunya, la **Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials**, inclou la mediació familiar dins del Sistema Català de Serveis Socials.

3.1 BREU APROXIMACIÓ ALS ORÍGENS DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR

Diferents referències bibliogràfiques donen orígens distints a la pràctica de la mediació familiar. Segons Six (1990) devem la "paternitat" del terme a D.J. Coogler, que el 1974 va obrir un despatx privat de mediació familiar als EUA. Segons Belluci (2007), la pràctica és molt més antiga i data de 1939 a Califòrnia, on es va crear un servei de mediació per a preservar els drets dels infants en situació de divorci. De tota manera, la mateixa autora afirma que el primer servei de mediació familiar entès com a tal va veure la llum al principi dels anys 1980 a Montréal a la iniciativa del terapeuta americà John Haynes.

¹² La majoria de separacions són fruit de la demanda de les dones. Així, en el 2007, del total de separacions a l'Estat espanyol, el 43,72% de les separacions va ser resultat d'una demanda de l'esposa, mentre que un 14,45% va ser a demanda del marit i en un 41,48% dels casos d'ambdós. Font: Estadístiques Judicials, "Nulidades, Divorcios y Separaciones", INE (www.ine.es).

¹³ Veure Brullet, Fernández i López (2002).

A Catalunya els dos primers serveis de mediació familiar foren creats per l'**INTRESS** (Institut de Treball Social i Serveis Socials) i l'**Institut Genus**, el 1992, amb el suport de la Fundació "La Caixa" (Brullet, Fernández i López, 2002: 39).

3.2 TIPOLOGIA

Si bé la mediació familiar pot ser un recurs voluntari a la demanda d'una de les parts o de les dues, també pot ser un procés disposat pels jutges-jutgesses, és a dir, com a una eina alternativa per a desenrocar processos judicials, tant civils com penals. Podem dir que existeixen tres tipus de mediació familiar: la **mediació familiar independent o voluntària** (les persones s'adrecen directament al servei de mediació); la **mediació familiar intrajudicial** (el jutge/essa recomana una mediació, recollint o no l'acord de les dues parts) i la **mediació penal de caràcter familiar** (s'aplica la mediació en casos de comissió de delictes dins de l'esfera familiar, com per exemple l'impagament de pensió alimentària).

3.3 ÀMBITS D'APLICACIÓ

S'afirma que l'àmbit d'aplicació és la família entesa en la seva pluralitat i això

"suposa d'una banda contemplar el que defineix el dret que regula la família i, de l'altra, acceptar com a camp d'intervenció de la mediació familiar tots aquells tipus de relacions que les parts entenen, defineixen, senten i viuen com a relacions familiars" (Llibre Blanc de la mediació a Catalunya, p.82).

Així doncs la mediació familiar la poden demanar totes aquelles persones que es vegin immerses en un procés de família. De manera específica segons expressa la **Llei 15/2009 en el seu article 2, podrà ser objecte de mediació:**

- a) Les matèries regulades pel Codi civil de Catalunya que en situacions de nul·litat matrimonial, separació o divorci hagin d'ésser acordades en el corresponent conveni regulador.
- b) Els acords a assolir per les parelles estables en trencar-se la convivència.
- c) La liquidació dels règims econòmics matrimonials.
- d) Els elements de naturalesa dispositiva en matèria de filiació, adopció i acolliment, i també les situacions que sorgeixin entre la persona adoptada i la seva família biològica o entre els pares biològics i els adoptants, com a conseqüència d'haver exercit el dret a conèixer les dades biològiques.
- e) Els conflictes derivats de l'exercici de la potestat parental i del règim i la forma d'exercici de la custòdia dels fills.

- f) Els conflictes relatius a la comunicació i a la relació entre progenitors, descendents, avis, néts i altres parents i persones de l'àmbit familiar.
- g) Els conflictes relatius a l'obligació d'aliments entre parents.
- h) Els conflictes sobre la cura de les persones grans o dependents amb les quals hi hagi una relació de parentiu.
- i) Les matèries que siguin objecte d'acord pels interessats en les situacions de crisi familiars, si el supòsit presenta vincles amb més d'un ordenament jurídic.
- j) Els conflictes familiars entre persones de nacionalitat espanyola i persones d'altres nacionalitats residents a l'Estat espanyol.
- k) Els conflictes familiars entre persones de la mateixa nacionalitat però diferent de l'espanyola residents a l'Estat espanyol.
- l) Els conflictes familiars entre persones de nacionalitats diferents altres que l'espanyola residents a l'Estat espanyol.
- m) Els requeriments de cooperació internacional en matèria de dret de família.
- n) La liquidació de béns en situació de comunitat entre els membres d'una família.
- o) Les qüestions relacionals derivades de la successió d'una persona.
- p) Els conflictes sorgits en les relacions convivencials d'ajuda mútua.
- q) Els aspectes convivencials en els acolliments de persones grans, i també en els conflictes per a l'elecció de tutors, l'establiment del règim de visites a les persones incapacitades i les qüestions econòmiques derivades de l'exercici de la tutela o de la guarda de fet.
- r) Els conflictes de relació entre persones sorgits en el si de l'empresa familiar.
- s) Qualsevol altre conflicte en l'àmbit del dret de la persona i de la família susceptible d'ésser plantejat judicialment.

3.4 "LES MEDIADORES FAMILIARS"

Igual que les estadístiques d'altres països, a casa nostra els mediadors són en realitat mediadores. Seguint les xifres donades pel Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya (2010), un **74,9% de persones que treballen en mediació familiar són dones, front a un 25,1% d'homes** (amb una mostra de n=279) (Veure la "taula 45. Sexe de les persones mediadores", Llibre Blanc, pàgina 404).

4. MARC TEÒRIC: LA FAMÍLIA I ELS SEUS CONFLICTES (G. CASAS VILA)

Aquest projecte neix d'un coneixement previ sobre el desenvolupament de la pràctica de la mediació familiar a França¹⁴ i de la flagrant **mancança d'anàlisi i recomanacions des d'una perspectiva de gènere** que permetin reflexionar i donar eines específiques per al col·lectiu de persones que treballen en l'àmbit de les relacions familiars. Aquest fet, junt amb la **persistència de certes representacions socials de gènere** que continuen assignant certs rols i actituds diferenciades als homes i a les dones, fa que ens sembli molt pertinent sistematitzar les aportacions que s'han fet respecte la teoria i la praxis de la mediació familiar des d'una perspectiva de gènere. Com afirma la jurista xilena Luz Rioseco (1999: 575):

"La mediación, si no se aborda con perspectiva de género, puede significar la perpetuación de la desigualdad y de la violación del derecho al acceso a la justicia de las mujeres".

En el mateix sentit, Elvira Gracia Matas (2004):

*"Tradicionalmente el abordaje de la familia ha estado exento de un análisis de género que pusiera de manifiesto la conexión que tienen los problemas de la familia con los estereotipos culturales relativos a los papeles asignados a los hombres y mujeres y con las relaciones de poder (...) La mediación familiar ha aceptado un modelo familiar donde no se cuestionan los roles tradicionales y las limitaciones que los mismos imponen a todos los miembros de la familia. Esta carencia afecta a la teoría, a la práctica y a la formación de las personas que van a practicar la mediación familiar".*¹⁵

El nostre treball presenta una anàlisi amb perspectiva de gènere dels pressupòsits teòrics de la mediació familiar, principalment: el pressupòsit de la igualtat entre esposos, els principis de neutralitat i/o imparcialitat, la consideració dels afers familiars com a privats i no públics, el canvi terminològic de la igualtat (principi del Dret) a l'equitat (noció subjectiva), la metodologia de l'anàlisi sistèmica (que culpabilitza a les dones i als infants de la violència de la qual són víctimes), i la instrumentalització de la mediació familiar per les associacions de pares separats (també anomenades "lobby masculinista" en la literatura francòfona o "postmaclista" al nostre país).

¹⁴ Tesina del master "*Politiques sociales et rapports sociaux hommes-femmes*", Université Toulouse-Le Mirail, realitzada per Glòria Casas Vila, dins de l'equip de recerca Simone-Sagesse. El títol fou "*Médiation familiale et violence conjugale: Quelle formation pour quels enjeux?*" (2006-2007).

¹⁵ Resum (abstract) de la ponència de GRACIA MATAS, Elvira (2004) "La perspectiva de género en la mediación familiar".

Des dels punts de vista que posen l'accent en el procés de psicologització, privatització i desjudicialització dels conflictes conjugals o familiars, ens sembla oportú intentar comprendre quin està sent o serà el seu impacte diferenciat segons el gènere, per tal de promoure una pràctica de la mediació justa i eficaç per a ambdues parts i sobretot que no negui ni minimitzi les desigualtats de gènere presents en els conflictes familiars, i en la seva cara més extrema, la gravetat de la violència contra els dones. Diferents veus feministes s'alcen per a resituar la mediació dins d'una evolució social i política de la manera d'encarar els conflictes. La psicòloga social italiana Patrizia Romito (2007: 97) considera que la mediació és un

"mode de gestió dels conflictes que els desplaça del pla jurídic al pla psicològic arraconant-los a l'esfera privada amb la doble avantatge de ser menys costosos i de convertir els conflictes menys visibles socialment".

D'alguna manera, si acceptem aquestes anàlisis, podríem parlar d'una certa "involució" ja que tota l'evolució recent del Dret privat ens últims 40 anys ha estat precisament la de "fer-se públic", resultat en bona mesura de les demandes dels moviments feministes d'intervenció dels poders públics en aquest àmbit de "no dret" que era la família i l'esfera privada, sota la reivindicació de què "*allò privat és polític*".

4.1 IGUALTAT CONJUGAL, IMPARCIALITAT, SOLUCIONS EQUITATIVES I VOLUNTARIETAT

La família és una institució social on es construeixen desigualtats, entre les quals figuren les desigualtats entre homes i dones, així com entre adults i infants. Al curs de les últimes dècades, les dones han conquerit drets iguals als homes, canviant els quadres jurídics que les subordinaven. Al mateix temps, la família ha conegut canvis molt importants: l'augment de les separacions i divorcis, la disminució dels matrimonis, la diversificació del tipus d'unions, l'augment de les recomposicions familiars, la fi de la distinció entre filiació legítima i il·legítima, el reconeixement del matrimoni homosexual, etc.

Segons Billeta i Mariller (1997), dues hipòtesis (no pas neutres) funden la pràctica de la mediació familiar:

- a) la igualtat en la parella (igualtat conjugal) i
- b) la superioritat de la solució negociada sobre la solució imposada.

La primera premissa, tal com explica Rioseco (1999: 593) l'entendem així:

"la igualdad de poder entre las partes, es un requisito esencial a fin de que las personas involucradas en la mediación puedan delimitar el problema, proponer salidas, debatirlas, negociarlas y acordar una solución a su conflicto en paridad de condiciones, de manera que la mediación, en cuanto a proceso y a su resultado, sea justo para ambas partes".

Respecte la primera hipòtesi, de la *igualtat* en la parella, cal afirmar que si bé la igualtat jurídica ha estat conquerida, superant els marcs jurídics que subordinaven les esposes als seus marits, les estudioses de les dinàmiques familiars han ben demostrat que la **igualtat formal no suposa una igualtat substantiva**. És difícil trobar aquesta igualtat de condicions ja que en la nostra societat hi ha diferents factors que creen desigualtat, el gènere n'és un, però també l'ètnia, la classe social (categoria socioprofessional), el nivell educatiu, l'orientació sexual, el fet de tenir un *handicap* (discapacitat), etc.

La divisió sexual del treball (l'assignació principal a les dones del treball domèstic i familiar), i la socialització sexuada que fa de les dones "éssers per als altres" destinades a cuidar els altres, com diu l'antropòloga mexicana Marcela Lagarde (2005: 46): "aquesta construcció social de gènere impedeix l'autonomia de les dones".¹⁶ Partim de la idea que els conflictes són fruit de les desigualtats, de les desigualtats de poder entre homes i dones dins de la família.

La realització del **treball domèstic i familiar**, del treball de cura (de "*care*" en la seva accepció anglesa) és assignada de manera desigual entre homes i dones: les fonts estadístiques ens demostren com són les dones majoritàriament les qui s'ocupen del treball de cura dels fills i el repartiment amb els seus homòlegs masculins està lluny de ser real. Partim de la constatació sociològica sobre la persistència de les desigualtats entre homes i dones en les responsabilitats parentals: les dones són les principals encarregades de la cura dels fills menors. Aquesta assignació del treball domèstic-familiar és determinant en les seves carreres professionals i en el lloc que ocupen en l'estructura del mercat de treball remunerat. Les estadístiques així ho demostren: entre totes les persones ocupades a temps parcial a l'Estat espanyol, la immensa majoria són dones (un 80,02%).

El motiu principal de la jornada parcial és la cura d'infants o adults dependents (per a un 98,22%).¹⁷ A Catalunya, les taxes d'activitat de les dones són del 53,7% vers el 72,5% dels homes; la taxa d'atur femenina és de l'ordre del 8% enfront el 5,6% pels seus homòlegs masculins.¹⁸

¹⁶ Marcela Lagarde (2005), *Para mis socias de la vida*. Ed. Horas y horas, Madrid.

¹⁷ Enquesta de la població activa. Instituto Nacional de Estadística. Quart trimestre 2008.

¹⁸ Dones i Treball. Publicació Estadística del Departament de Treball, anuari 2007. Generalitat de Catalunya.

Si la càrrega del treball domèstic i familiar determina la posició de les dones en el mercat de treball, de la mateixa manera la discriminació que pateixen en aquest (salari més baixos, més atur, dificultats d'ascendir professionalment, etc) condiciona el seu rol preferent en l'àmbit familiar. Com assenyala la sociòloga Michèle Ferrand (2005: 77)

"l'estructura del mercat de treball (i sobretot les desigualtats salarials i de carrera professional) apareixen com a sobredeterminants en les decisions efectuades per les parelles per a encarar la parentalitat".

En el mateix sentit es pronuncia la sociòloga italiana Tamar Pitch (2003:125)

"La división sexual del trabajo no se niega ni se afirma sólo mediante normas relativas a las relaciones familiares. Ésta tiene que ver con el modo en que está hecho y regulador el mercado laboral y, de forma complementaria, con el modo en que está hecho y funciona el Estado del bienestar".

Les noves reformes del Dret de Família permetran una repartició del treball de cura més equilibrada entre pares i mares? Algunes investigacions ho posen en dubte i entreveuen una dificultat **"d'improvisar una corresponsabilitat"** en el moment del divorci o la separació si un repartiment real de les tasques en el si de la parella no l'havia permès abans, i doncs *"una posada en igualtat artificial de pares biològics desigualment investits en l'activitat de cura dels fills"*.¹⁹

Per tant, es parteix d'una hipòtesi (la igualtat entre les parts) que no es refuta en la realitat. Aquesta cita de l'estudi de Brullet, Fernández i López (2002: 32) ens ho demostra:

"tal com diuen algunes de les persones expertes entrevistades, algunes mediacions han portat a pactes en els que la dona queda molt més mal parada que no si s'hagués acceptat una sentència judicial".

Malgrat això, per les autores citades *"les pràctiques sexistes tant poden afectar la pràctica judicial com la pràctica de la mediació familiar"*. La diferència, però, rau en què un dels principis bàsics de la mediació no és trobar una **solució justa sinó equitativa**: mentre que l'administració de justícia es basa en el Dret, que es construeix en sintonia amb uns principis col·lectius, i la segona es basa en la busca de *"solucions equitatives"* fonamentades en la subjectivitat del que els protagonistes del conflicte consideren com equitatiu, amb les derives que això pot suposar. Com afirma Puyol (2001) *"l'equitat del procediment no assegura la justícia dels resultats"*. La jurista costa-riquense Alda Facio (2008) ha treballat críticament el concepte d'equitat en el sentit que és un concepte que no té cap fonament legal, a diferència del concepte d'igualtat, reconegut en el Dret internacional i en les constitucions de molts països (com el

¹⁹ Dufresne i Palma (2002), Harne (2002) i Romito (2007).

nostre). És també, com diu la mateixa autora, un concepte subjectiu no vinculat als drets humans: una política pot ser equitativa sense que per això en resulti un refús de la discriminació. Com hem pogut veure en la seva definició, la mediació és caracteritzada per la presència d'una tercera persona que és neutral a les parts. La concepció de la **neutralitat o imparcialitat** que no pren en compte la desigualtat entre els actors pot reforçar aquesta desigualtat, i ser especialment perillosa en els casos de violència. A França el debat sobre el principi deontològic de la neutralitat (sobre si és possible assolir-la o no) ha portat a alguns-es mediadors-es familiars a preferir parlar de "parcialitats múltiples".

La intervenció de la mediació familiar es fonamenta també en la **voluntat** i la **responsabilitat** de les parts, PERÒ, als nostres ulls, aquestes dues impliquen:

- ❖ **El problema del principi de voluntarietat en les mediacions derivades judicialment;** però també la noció (liberal) de consentiment i acceptació de certs acords en les mediacions a instància d'una de les parts o derivades des d'altres serveis (jurídics, psicològics, etc.). Com diu Montalbán (2005) respecte la mediació intrajudicial "*en principio la mediación preceptiva no parece recomendable, si atendemos a que una de las ventajas de la mediación es la asunción de los acuerdos libremente gestados sin intervención institucional*". Malgrat això, és la que s'està desenvolupant més i té més suport polític i institucional (en bona mesura per la seva « virtut » de descongestionar els jutjats). Estudis provinents dels EUA mostren com en més dels dos terços dels casos de mediació familiar imposada pel jutge ha existit violència de gènere (Beck i Sales, 2001).²⁰
- ❖ El problema de la "**responsabilitat del conflicte**" quan el conflicte com a tal es caracteritza per la desigualtat, la dominació i la violència, amb la conseqüent responsabilització de les persones que en són víctimes i no responsables. En el cas de la violència masclista, això té per efecte de culpabilitzar a les dones de la violència que pateixen, o com afirma Luís Bonino (2002) "*la violència no és un problema "de" les dones sinó "per a" les dones, sent en realitat i fonamentalment un problema "de" la cultura masculina/patriarcal i "dels" homes*".

²⁰ Citats per Romito (2007). Veure referència a la Bibliografia.

4.1.1 BREU APROXIMACIÓ A LA MEDIACIÓ INTRAJUDICIAL (L.ORTIZ AMARO)

La mediació intrajudicial es defineix com aquell procés que intenta convertir un procés de separació o divorci contenciós (en aquest supòsit) en un procés de mutu acord. Concretament, quan es parla de mediació familiar es fa referència a la introducció d'aquesta dins d'un procés judicial ja obert, bé a la fase declarativa, bé a la presentació d'una demanda executiva per incompliment de la sentència o conveni regulador²¹. A priori aquest procés sembla que sigui l'alternativa al conflicte judicial, en cap cas substitutori doncs sempre es pot acudir al corresponent procés judicial.

El que pot ser la solució a l'agilització dels tribunals de família, i la solució a determinats conflictes de parella (al suposar que els acords presos en mediació es compleixen més), no sempre ho són. Com assenyala Ibáñez (1999), es impensable intentar aproximar postures en tots els casos contenciosos que ja s'han presentat al Jutjat; haurien d'escollir-se aquells casos en que es pogués esperar, un nivell moderat de l'acceptació del mètode (en aquest cas la mediació), intentant complir les condicions que proposa Haynes (1989) per a l'efectivitat dels processos de mediació entre els que s'han d'assenyalar²²:

- Nivell moderat de conflictes.
- Motivació per assolir l'acord.
- Obligatorietat de la mediació: les taxes d'acord són més baixes quan les parts NO es mostren animades per a la mediació o no confien en el mediador.

Independentment de les aportacions que Haynes va realitzar, no s'han d'oblidar les característiques pròpies del que implica una mediació, que donarien pas a un seguit més d'inconvenients a la pràctica d'aquest mètode alternatiu de conflictes, com és el cas de la violència masclista. Supòsit que la pròpia normativa de Catalunya en Dret de Família, mediació familiar i concretament de violència masclista exclou taxativament.

I en aquest extrem cal fer esment a la que la Llei 15/2009 de 22 de juliol, a l'article 6, regula la tramitació d'un procés de mediació en casos de violència de gènere. Així el mateix l'article 6 en diu que:

"1. La persona mediadora exerceix la seva funció amb imparcialitat i neutralitat, tot garantint la igualtat entre les parts. Si cal, ha d'interrompre el procediment de mediació mentre la igualtat de poder i la llibertat de decidir de les parts no estigui

²¹ MARTÍN, T; PÉREZ, M; UTRERA, J.L (2008). "Protocolo para la implantación de la mediación familiar intrajudicial en los juzgados y tribunales que conocen de procesos de familia". Madrid: CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL

²² Citat per IBÁÑEZ, V (1999). "Mediación familiar intrajudicial". *Papeles del Psicólogo*, núm 73.

garantida, especialment com a conseqüència de situacions de violència. En tot cas, s'ha d'interrompre o, si escau, paralitzar l'inici de la mediació familiar, si hi ha implicada una dona que ha patit o pateix qualsevol forma de violència masclista en l'àmbit de la parella o en l'àmbit familiar objecte de la mediació”.

A partir d'ara es contempla la possibilitat de paralitzar o interrompre els processos de mediació en els supòsits de violència de gènere, és a dir, podran tornar a començar²³. En cap cas es regula la possibilitat de prohibició de tramitació ni inici del mateix en aquests supòsits. Malgrat la Llei 4/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, quan en la seva disposició addicional vuitena va modificar la Llei 1/2001, del 15 de març, de mediació familiar de Catalunya afegint un nou article, el 22 bis, amb el text següent:

«Article 22 bis. Límit a la mediació. S'ha d'interrompre o, si escau, no s'ha d'iniciar qualsevol procés de mediació de parella o familiar en què estigui implicada una dona que hagi patit o pateixi violència física, psíquica o sexual en la relació de parella.»

Què fa que en un termini d'un any dues disposicions legals donin un sentit tan diferent a la mateixa qüestió? Jurídicament la possibilitat de paralitzar el procés dona la possibilitat de tornar a continuar amb el mateix (Llei mediació), i en canvi la prohibició d'iniciar el procés, com a límit a la mediació que la Llei de violència masclista preveu, faculta la impossibilitat d'iniciar-lo directament, garantint per una banda els drets de les dones que han patit violència des d'un inici, i en segon lloc, evitant les dilacions dels processos judicials que puguin existir.

Cal assenyalar però, que la mateixa Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat preveu la formació dels mediadors i mediadores per tal de poder capacitar i donar eines en matèria de violència en l'àmbit familiar, tal com diu l'article 22, per detectar i identificar situacions de risc (Casas i Ortiz, 2009). Si més no, es configura com una funció dels col·legis professionals que possibilitarà en els casos més visibles la identificació d'alguns tipus de violència, però en cap moment la llei procura que vers alguna d'aquestes manifestacions detectables i més clares, el mediador o mediadora tingui capacitat per posar fi al procés de mediació per tal de garantir els drets de les dones que han patit violència masclista. Únicament es possibilita la paralització del mateix (art. 6). D'altra banda, en base a l'article 14 de la mateixa llei, es podria considerar aquesta facultat de finalització del procés per part dels i de les professionals de la mediació en l'especificació dels deures dels mateixos front determinades causes i situacions²⁴:

²³ CASAS VILA, Glòria i ORTIZ AMARO, Lucía (2009), "*Anàlisi socio-jurídica de les reformes del codi de família a Catalunya des d'una perspectiva de gènere: el desenvolupament de la custòdia compartida i de la mediació familiar*". Informe de recerca presentat a la Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques.

²⁴ Ibidem.

“Art. 14. b) Donar per acabada la mediació davant de qualsevol causa prèvia o sobrevinguda que faci incompatible la continuació del procediment amb les prescripcions que estableix aquesta llei, i també si aprecia manca de col·laboració de les parts o si el procediment esdevé inútil per a la finalitat perseguida, ateses les qüestions sotmeses a mediació. La persona mediadora ha de prestar una atenció particular a qualsevol signe de violència, física o psíquica, entre les parts i, si escau, denunciar el fet a les autoritats judicials.”

En el mateix sentit, malgrat els qüestionaments existents entorn a l'ús indiscriminat que es pugui fer d'aquesta pràctica, existeix com s'ha assenyalat, una tendència creixent per al seu desenvolupament especialment en els casos de conflictes familiars. Un exemple és la **Llei 25/2010 del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família**, que entrarà en vigor el proper 1 de gener de 2011, quan disposa a l'article 233-6. 1 de manera expressa, la possibilitat de que en *“qualsevol fase del procediment matrimonial i en qualsevol instància, poden sotmetre les discrepàncies a mediació i intentar arribar a un acord total o parcial”*, exceptuant els casos de violència masclista o familiar. Regulació que obvia les recomanacions de l'informe interdepartamental d'Impacte de gènere emès per l'Institut Català de les Dones sobre la proposta de l'avantprojecte de Llei del Llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i a la família²⁵.

La facultat de sol·licitar la derivació judicial a una sessió informativa de mediació, no únicament depèn de les parts (a través dels seus advocats/des) que poden disposar del procés, i optar directament per sotmetre's a un procés de mediació. Aquesta iniciativa també pot ser sol·licitada pel jutge/ssa o magistrat/da, per part del Ministeri Fiscal, els serveis psicosocials del jutjat, de qualsevol agent del context judicial, o bé dels propis advocats i advocades de les parts que poden així recomanar-ho als seus representats i representades.

En qualsevol cas, tal i com determina el propi article en el seu apartat 2, és un procés que està sotmès a la voluntarietat de les parts, i el desistiment del mateix no pot perjudicar als litigants. Això no implica que els litigants es vegin obligats per la voluntat del jutge a sotmetre's al procediment de mediació pel que suposa en l'imaginari de totes les persones la figura de l'autoritat judicial.

²⁵ Veure capítol “Informe d'impacte de gènere del projecte de Llei de del Llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i a la família”.

La primera sessió informativa consisteix en un acte pròpiament informatiu de les característiques de la mediació de les regles de confidencialitat, de la voluntarietat de la participació, de la neutralitat de la persona mediatadora i del protagonisme que les persones en conflicte han de tenir²⁶.

D'altra banda els defensors de la mediació familiar consideren que la mediació judicial suposa que les parts en conflicte passin de ser subjectes passius de l'acció de la justícia a ser protagonistes i definidors de la mateixa solució (Bolaños, 2004). Consideren que per aquesta raó, la implementació d'aquesta eina dins del context judicial és una necessitat, ja que la realitat i les estadístiques mostren que en els conflictes judicialitzats de dret de família el sistema processal contradictori - adversarial propicia un augment del conflicte familiar més que no pas la seva resolució²⁷. Aquestes teories obliden sovint els antecedents del conflictes i la situació d'ambdues parts que podrien ser excepcions a aquesta.

Per últim s'ha de tenir en compte que el programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia assenyala els moments del procés en que es pot acordar derivar a una sessió informativa presencial sobre la mediació. La derivació es pot produir en diversos moments processals²⁸:

- a) En el procés principal declaratiu, una vegada existeixi la contestació a la demanda, s'incorpora la citació a sessió informativa en la resolució que convoca les parts a judici i amb caràcter previ a aquesta data.
- b) En l'acte de compareixença o en la mateixa interlocutòria de mesures provisionals prèvies o coetànies.
- c) En fase d'execució de sentència.
- d) En segona instància.

²⁶ Programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia. Preguntes i respostes sobre la mediació familiar en l'àmbit judicial. Novembre 2009.

²⁷ BOLAÑOS, I (2004). "La mediación en los procedimientos matrimoniales". Madrid: Centro de Estudios Jurídicos.

²⁸ Programa Compartim de gestió del coneixement del Departament de Justícia. Preguntes i respostes sobre la mediació familiar en l'àmbit judicial. Novembre 2009.

4.2 LA NECESSÀRIA AVALUACIÓ DE LA MEDIACIÓ AMB UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

La mediació té un impacte diferenciat segons el gènere. Aquest projecte s'inscriu també dins d'una preocupació manifestada des de les associacions pels drets de les dones sobre l'amplitud que està prenent el desenvolupament de la mediació familiar i de certs pressupòsits (sovint no demostrats) que en determinen la seva promoció. Entre aquests pressupòsits està la idea que la mediació "milloraria la comunicació entre els ex-esposos en benefici dels menors" o que els acords presos en mediació es respectarien més que aquells resultat d'un procés judicial. Estudis provinents dels EUA i Canadà, on aquesta pràctica està molt més desenvolupada, són molt mitigats al respecte (Saposnek, 1998).²⁹ Així, segons Beck i Sales (2001)³⁰ en una recerca publicada per la *American Psychological Association* no es possible demostrar cap avantatge de la mediació respecte el tractament judicial "tradicional" (advocats, procés, etc.) de la ruptura de la parella i que la intuïció segons la qual a través de la mediació familiar "els acords es respectarien més", no és més que això, una intuïció faltada de proves. Un estudi francès conclou que degut a la natura confidencial de les sessions de mediació "*cap informació està disponible sobre l'objecte dels litigis, el contingut dels acords si n'hi ha hagut, ni les conseqüències a mig i llarg termini*" (Moreau, Muñoz-Perez y Severin, 2005: 3).

Alguns estudis d'avaluació de la mediació familiar en altres països³¹ ens permeten constatar impressions diferenciades segons el gènere de "l'usuari". Les dones semblarien estar més satisfetes que els homes del desenvolupament de la mediació i de la comunicació que han pogut establir-hi, però tindrien una opinió menys optimista respecte els aspectes financers dels acords, que no sempre consideren com una solució "equitativa".

D'altra banda, un estudi molt interessant provenint de Xile (Vargas, Azócar i Casas, 2008) constata també diferents graus de demanda del recurs a la mediació segons el gènere:

"Los resultados desagregados por sexo muestran que las mujeres creen menos –en proporción a los hombres– que la mejor forma de solucionar un grave conflicto familiar es resolver directamente entre los miembros de la pareja, 48,5% comparado con el 65,3% de los hombres. Las mujeres a su vez, creen más en el mecanismo de la intervención de un tercero 24,8% versus el 22,4% de los hombres. La opción de la intervención judicial alcanza a un 21,3% de las mujeres, cifra muy superior a la de los hombres que no alcanza el 10% (Encuesta Nacional de Opinión Pública sobre Justicia, Seguridad Ciudadana y Transformaciones en la Justicia)" (p 15).

²⁹ Citat per Romito (2007). Es refereix a *Mediating child custody disputes. A strategic approach*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.

³⁰ Citats per Romito (2007). Obra referenciada a la bibliografia final.

³¹ MINONZIO (2006).

4.3 L'INFORME D'IMPACTE DE GÈNERE DEL PROJECTE DE LLEI DE MEDIACIÓ

L'informe d'impacte de gènere 200-00040/08 del Projecte de Llei de mediació familiar i comunitària de Catalunya ens permet constatar la manca de voluntat d'introduir les recomanacions que l'Institut Català de les Dones (ICD) va fer en un primer informe d'impacte de gènere de data de 2 de maig de 2007 respecte el problema de la violència masclista. Així en el segon informe d'impacte de gènere que l'ICD va realitzar a resultes de rebre en data de 2 de juliol de 2007 "l'Avantprojecte de Llei de mediació i comunitària de Catalunya", s'assenyala:

Consideracions, segona.- Revisat el segon document de la proposta normativa s'observa que no han estat introduïdes les esmenes proposades en el seu dia en el primer informe d'impacte de gènere de data 2 de maig de 2007, per la qual cosa es reïteren un cop més [...] en els termes següents:

Proposta d'addicionar al Capítol I Disposicions generals un nou article 4 bis amb el redactat següent:

"Article 4 bis. Límit a la mediació

S'haurà d'interrompre o, en el seu cas, no s'iniciarà qualsevol procés de mediació familiar quan estigui implicada una dona que hagi patit o pateixi violència física, psíquica o sexual en la seva relació de parella".

Es justifica aquesta proposta, entre altres motius, afirmant que

"a l'esmentat article 153 [de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya] s'aborden les polítiques de gènere disposant que correspon a la generalitat la competència exclusiva de la regulació de les mesures i els instruments per a la sensibilització sobre la violència de gènere i per a la seva detecció i prevenció, així com la regulació de serveis i recursos propis destinats a aconseguir una protecció integral de les dones que han patit o pateixen aquest tipus de violència. Tot això, junt amb la competència de la Generalitat de Catalunya en matèria de conservació, modificació i desenvolupament del dret civil català, normes processals i de procediment administratiu que es derivin de les particularitats del dret substantiu de Catalunya o de les especialitats de l'organització de la Generalitat, ens porta a la necessitat d'aprovar la present disposició legal".

Com continua afirmant l'informe d'impacte de gènere "la Llei [dels drets de les dones a eradicar la violència masclista] no és un punt final, sinó un punt de partida, una part del procés que s'haurà de completar amb les pràctiques de tots els àmbits implicats". I que la violència masclista "és una violència que pateixen les dones, pel sol fet de ser-ho, en el marc d'unes relacions de poder desiguals entre homes i dones."

D'altra banda, l'informe proposa també "*dur a terme la formació específica, amb especial atenció a la formació capacitadora en matèria de violència masclista per tal de detectar i identificar les situacions de risc*".

També s'indica la necessitat de que totes les estadístiques que es recullin sobre aquesta matèria siguin desagregades per gènere:

"(...) els programes i les aplicacions informàtiques s'adequaran per tal d'incorporar la variable sexe en els procediments de recollida de dades referents a les persones i per tal de ser explotades i analitzades amb l'objectiu de conèixer les diferents situacions, condicions i necessitats de les dones i els homes en l'àmbit d'intervenció d'aquesta llei".

Cal dir que aquesta proposta no ha estat incorporada en l'elaboració del Llibre Blanc de la mediació a Catalunya, la majoria de les dades del qual no presenten cap tipus de desglossament per gènere, amb els dificultats que això implica en termes d'anàlisi amb perspectiva de gènere de les mateixes. L'ICD justifica tal proposta a través de la Resolució ASC/437/2007, de 5 de febrer, per la qual es dona publicitat a l'Acord de Govern de 14 de març 2006, relatiu a la producció i el desenvolupament d'estadístiques desagregades per sexe".

Finalment indica la necessitat de "promoure l'ús d'un llenguatge simplificat i no discriminatori", usant els termes de "*del i de la menor*", "*dels i de les filles*", "*de les persones professionals mediadores*", etc. en totes aquells termes en els quals sols s'utilitza el masculí.

4.4 MEDIACIÓ FAMILIAR: RUPTURA, CONFLICTE I VIOLÈNCIA

Dues qüestions majors ens guien la nostra reflexió sobre la relació entre conflicte, violència i ruptura. D'una banda, com determinar que certes situacions anomenades de "conflicte intrafamiliar" no es tracten de fet de situacions de violència de gènere, i de l'altra, indagar quin paper hi té la mediació familiar en el seu tractament. El debat sobre la conveniència o no de l'ús de la mediació familiar en els casos marcats per la violència masclista és un debat obert,³² malgrat el què diu la legislació catalana i estatal al respecte, ja que no hi ha consens entre els i les professionals que treballen en aquest àmbit sobre si prendre en compte o no la violència com a problema per a la mediació familiar: el Llibre Blanc de la mediació a Catalunya és el clar exemple d'aquesta divisió d'opinions. Anteriorment, aquesta confrontació de postures va ser molt clara en el nostre país l'any 2007 quan la presidenta del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC), Maria Eugènia Alegret, va defensar que alguns casos de violència de gènere

³² Veure per exemple De Borja Jiménez Muñoz, Francisco (2008), En defensa de la mediació familiar en violencia de género. Revista de Derecho de Familia. Doctrina, Jurisprudencia, Legislación, nº 39 pags. 25-36.

es resolguessin a través de la mediació,³³ postura que va ser fortament criticada per la presidenta de l'Institut Català de les Dones (ICD), Marta Selva.³⁴

D'altra banda, segons les recomanacions del recent publicat Llibre Blanc de la mediació a Catalunya (capítol 7, la mediació en l'àmbit familiar, pàgina 431)

"caldría dur a terme estudis seriosos des del camp de la psicociologia i del dret que permetin un replantejament, amb base científica, dels avantatges o inconvenients de l'exclusió radical i genèrica de la mediació en tots els supòsits de la violència de gènere".³⁵

El Llibre Blanc fins i tot presenta el cas pilot d'introducció de la mediació que s'està duent a terme al **Jutjat VIDO** (de Violència contra la Dona) de l'**Hospitalet**:

"el Jutge arxiva l'expedient de violència de gènere, però el propi Jutge entén que el conflicte de fons entre les persones persisteix i que, per tant, una mediació pot ser la millor via per a treballar el conflicte familiar latent".³⁶

Segons el Llibre Blanc aquesta pràctica no contradiu la Llei Orgànica 1/2004, i efectivament no ho fa en termes legals (la derivació a mediació es fa post-sentència) però caldría indagar quin és el rerafons ideològic per a què el jutge/jutgessa conceptualitzi aquests casos com a "conflictiva relacional" tal com s'afirma en el Llibre i no com a violència, i sobretot caldría veure si aquesta és una resposta penal que s'adequa a les necessitats de la víctima. El debat sobre l'aplicació de la mediació penal en els casos de violència de gènere (psicològica, física o sexual) és un debat també obert.

Entendre les dificultats de les dones per a denunciar la violència de les quals són víctimes, ja que una mínima part ho fan, i quan ho fan és en els casos més extrems (de violència física), el fet que el jutge/jutgessa arxivi el cas posa moltes qüestions a diferents nivells, i sobretot en el marc més general d'augment tant del nombre de denúncies com del nombre la xifra d'expedients arxivats (sobreseïments).

Segons el Ministeri d'Igualtat (2008), en el seu informe executiu sobre l'aplicació de la Llei Orgànica 1/2004:

"Si posem en relació el nombre de denúncies realitzades el 2006 amb el nombre de dones que manifestaven haver patit violència en l'últim any de la seva vida, les denúncies van suposar el 6,8% del grup de dones víctimes de violència" (p.35).

³³ "L'aplicació de la llei de violència de gènere torna a causar divisió d'opinions. La proposta d'introduir la mediació és aplaudida per juristes i és criticada per entitats de dones". Vilaweb, 11/05/2007.

³⁴ "L'Institut de les Dones rebutja la mediació en les baralles familiars". El Periódico, 11/05/2007.

³⁵ El subratllat és nostre.

³⁶ Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya, pàgina 390.

Les dades que utilitza el Ministeri d'Igualtat són les referents a la última macroenquesta sobre aquesta problemàtica, que és la tercera que es realitza a l'Estat espanyol (la primera va fer-se el 1999, la segona l'any 2002 i la tercera el 2006). El mateix estudi posa de manifest que la denúncia no és un factor de risc en si mateix com sí ho és la ruptura:

"s'ha observat que un dels factors de risc que més influencien en la precipitació dels homicidis, com ho són les ruptures de les parelles materialitzades en separacions i divorcis, ha augmentat en els últims anys, amb un increment superior al 50% entre l'any 2005 i 2006, encara que el 2007 ha disminuït de forma lleugera" (p.39).

Efectivament com ja hem assenyalat nostre país la legislació en prohibeix la pràctica: és la **Llei 5/2008 del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista**, que en la seva disposició addicional vuitena modifica la Llei 1/2001, del 15 de març, de mediació familiar de Catalunya afegint un nou article, el 22 bis, amb el text següent:

«Article 22 bis. Límit a la mediació. S'ha d'interrompre o, si escau, no s'ha d'iniciar qualsevol procés de mediació de parella o familiar en què estigui implicada una dona que hagi patit o pateixi violència física, psíquica o sexual en la relació de parella.»

A nivell de tot l'estat, i com veurem més endavant, la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, també en veta la seva aplicació (article 44). D'altra banda, la Llei 1/2008, de 8 de febrer, de Mediació Familiar del País Basc, en el capítol I, disposicions generals, a l'article 5 relatiu als "Conflictos objeto de mediación familiar" expressa al numerant 4 que:

"Quedan excluidos de la mediación familiar los casos en los que exista violencia o maltrato sobre la pareja, hijos o cualquier miembro de la unidad familiar, o cualesquiera otras actuaciones que puedan ser constitutivas de ilícito penal".

A nivell internacional cal recordar que l'ONU va presentar els arguments que avalen aquestes prohibicions en el document anomenat "**Estratègies per a lluitar contra la violència domèstica**", elaborat a Nova York el 1997, i que en el seu apartat D.9, del capítol tercer, titulat "**Millores del sistema de justícia penal**" s'afirma³⁷:

- La mediació, més que el sistema penal, suggereix que la violència domèstica no és un delictes o que és un delictes menys greu.
- El procés no ofereix la seguretat de què l'acusat assumeixi la responsabilitat de la violència (i les víctimes corren el risc que la violència es repeteixi).

³⁷ Veure <http://www.nodo50.org/mujeresred/violencia.htm>

- La mediació pot exigir que les víctimes modifiquin la seva conducta, el que sembla donar a entendre que comparteixen la responsabilitat de la violència, i que recau en elles la responsabilitat de posar fi a la conducta violenta de l'home.
- La igualtat implícita entre l'agressor i la víctima no és apropiada: al haver-se comès un acte de violència, la víctima ha estat tractada de forma poc equitativa. És possible que les víctimes no sàpiguen portar el seu cas pel seu propi compte.
- La mediació no permet determinar els fets del cas.

Efectivament, com afirma Romito (2007: 98) la mediació familiar **pot penalitzar fortament les dones víctimes de violència masculista** perquè el procés de mediació exigeix l'aturada o retirada dels contenciosos judicials, el qual pot suposar per la víctima posposar una eventual denúncia. El procés està més centrat en el present i en el futur que en el passat, cosa que és més fàcil i avantatjós per l'agressor que per la víctima. El model de responsabilitat compartida (mètode de l'anàlisi sistèmica, molt utilitzat en mediació) té l'efecte de culpabilitzar les dones de la violència que pateixen.

Com indica Garcia Presas (2009: 197):

"Que Galicia (2007) y Catalunya (2008) vinculen de algún modo a la categoría de mediación el que no puede contemplarse una actividad que esté viciada por la violencia de género, aun cuando es una opción escasamente seguida, no deja de señalar un camino deseable y que, en todos los casos, debería ser explicitado".

Segons la mateixa autora

"Quien media tiene la obligación de poner especial cuidado de que la mediación sea incompatible con los malos tratos y la violencia de género, algo que, por lo demás, supone quiebra del principio de la voluntariedad, dado que las partes han de mediar desde la libertad y sin coacción alguna".

D'altra banda, com explica Bonino (2004) la teràpia familiar o de parella i la mediació familiar posen la qüestió de la violència com un "problema de circularitat": tots els membres de la família tenen la mateixa responsabilitat, ignorant les diferències de poder. Com defensa l'autor, qui té més poder té també més de responsabilitat, i sobretot: les dones no són responsables de la violència que els és infligida. Segons Bonino, per a què un home violent pugui canviar de comportament cal que assumeixi la seva responsabilitat (sense buscar justificacions externes, com atribuir la culpa a la dona) i cal que accepti la seva culpabilitat (sense buscar excuses

internes, com l'estrès). Tal i com defensa el Grupo 25 en els "Criterios de calidad para intervenciones con hombres que ejercen violencia en la pareja (HEVPA)".

"No están indicadas por inadecuadas las intervenciones que se apoyan en modelos psicoterapéuticos convencionales (psicoanálisis, terapia familiar o conductual) tales como las terapias interpersonales de pareja o familia o la mediación" (Criterio 4.

Inadecuación y riesgos de intervenciones no específicas. Límites).

En efecte, associacions que treballen amb dones víctimes de violència de gènere alerten del fet que des de certs sectors socials es propugni la mediació "en tots els casos de ruptura" i que per tant s'estiguin realitzant mediacions familiars entre ex- cònjuges on hi ha hagut o hi ha violència. La generalització de les ruptures de mutu acord fins i tot en casos on darrera hi ha una situació de violència de l'home envers de la dona, i la manca de denuncia, no permet visibilitzar aquesta violència i per tant rebutjar la mediació tal i com propugna la llei.

Els casos de violència masclista que arriben als jutjats no sempre són aquells en els quals hi ha una denuncia contra l'agressor. Certes vegades per diferents motius hi ha violència masclista però no hi ha una acció judicial contra aquesta:

"debemos considerar un gran número de casos que ingresan a tribunales por lo que llamaremos "materias conexas" a la violencia. [...] constituyen ejemplos prototípicos de materias conexas: divorcio, pensión alimenticia, custodia-tuición y/o visitas de los/as hijos/as y separación de bienes" (Rioseco, 1999: 595)

En aquest sentit, com apunta Romito (2007: 99)

"és probable que la mediació sigui precisament proposada i imposada quan hi ha hagut conflictes greus i violència, perquè ens els altres casos els acords sobre la cura dels fills són habitualment resolts pels progenitors de manera autònoma".

I per què? Doncs seguint la mateixa autora

"la mediació familiar ha esdevingut l'instrument d'aplicació d'aquest dret [de manteniment de les relacions pare-fills/es], partint del principi que els progenitors han d'oblidar el seu passat i els seus problemes de parella (la violència també) per situar-se cap al futur i considerar el seu paper de pares". (Romito, 2001: 41).

4.4.1 EL QUID DE LA QÜESTIÓ: UNA DIFERENT CONCEPTUALITZACIÓ DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Podem afirmar que les diferents postures sobre el tema rau en bona mesura en el tipus de conceptualització que es fa de la violència de gènere. Segons Cresson (2002: 209), el debat sobre la possibilitat o no de recórrer a la mediació familiar en cas de violència de gènere es basa en "*dues concepcions antagòniques de les desigualtats de gènere manifestes en la relació conjugal i més àmpliament en les relacions entre els gèneres*". Les postures crítiques que rebutgen la mediació familiar en els casos marcats per la violència masclista argumenten que la mediació és basa en el pressupòsit de la igualtat entre les parts, per tal que pugui establir-se una comunicació lliure de pressions d'una de les parts. Aquesta hipòtesi que funda la pràctica de la mediació no es compleix en les parelles on hi ha, o hi ha hagut, violència i és per això que s'ha de rebutjar. Com diu la mediadora familiar Yvette Alain "la mediació no ha de contribuir a privatitzar i/o minimitzar la natura criminal de la violència de gènere. La mediació no ha d'esdevenir tampoc una manera pels conjugues violents de tenir accés a la seva esposa i/o per controlar-la".³⁸

Com diu la sociòloga francesa Christine Delphy (2010b: 15)

"cal fer constatar també que, per a descongestionar els jutjats, aquestes instàncies de "mediació familiar" han estat creades a França i a Espanya. El problema que posen, fins i tot abans que es consideri la qualitat de les persones que reemplacen els advocats/des, és el de la desjuridització d'infraaccions comeses en l'àmbit "privat".

O com afirma Patrizia Romito (2003: 83)

"Que es tracti de dones o de nens/es, els mecanismes de negació de la violència dels homes són semblants: en primer lloc, no és veritat (les dones menteixen, els nens inventen, les xifres són falses, els/les investigadors/es s'equivoquen, exageren); encara que fos cert, no es tracta de violència (és seducció, joc amorós, hot sex, es tracta de conflictes conjugals, codependència); l'home no és responsable (la dona el va provocar, ell no va poder controlar-se, el nen el va seduir); i encara que fos responsable i que fos una violència freqüent, i violència de veritat... Ah, bé! No és segurament amb una resposta judicial que atacarem el problema, esclat! És millor descriminalitzar i proposar als marits agressors i als pares incestuosos una mediació, una teràpia familiar o programes pro-masculinistes per a homes en dificultat".

³⁸ Citada per Cresson (2002). L'article al qual es refereix l'autora és "La pertinence de la médiation familiale dans le cadre des violences" (1998), in Ceraff.

Efectivament, en aquests casos una sessió de mediació familiar pot posar en perill la vida de la dona víctima de violència. I és en aquest sentit que Rioseco (1999: 601) quan planteja quins drets humans són vulnerats per l'aplicació de la mediació en casos marcats per la violència masclista enumera, entre d'altres:

- **El dret a la seguretat** de la Declaració Universal dels Drets Humans (article 3).
- **El dret a no ser subjecte de tortura o tracte inhumà o degradant** (article 5).

Diferents autores han estudiat els efectes físics i psicològics molt similars de la violència masclista dins l'àmbit domèstic i de la tortura.³⁹ Si entenem que la violència contra les dones per part de les seves (ex)-parelles és assimilable a la tortura, com diu Rioseco (1999: 602)

"en la medida que la mediación coloca a la víctima en riesgo de seguir padeciendo esta violencia [...] estaría indirectamente violando este derecho a no ser sujeto de tortura o trato inhumano o degradante".

Els autors que defensen l'aplicabilitat de la mediació en els casos de violència, tendeixen a defensar que els homes i les dones poden negociar les seves diferències en igualtat, amb la condició que la persona medidora faci bé el seu treball. Com assenyala Cresson (2002) "**es focalitzen en els casos individuals, que es proposen resoldre independentment els uns dels altres –cas per cas, en suma**". Per exemple, per a Jacques Faget (2004) l'ús de la mediació es pot fer "*quan el recurs a la violència no és estructural sinó contextual, de tipus reactiu davant d'una situació viscuda com a insuportable, finalment si la competència dels mediadors és incontestable*". Efectivament, part dels defensors de la mediació familiar, i en especial de la mediació intrajudicial, tenen aquesta conceptualització de la violència com a resultat de la ruptura (crisi de parella, violència reactiva) i no com una prolongació de la violència anterior. **La violència és un epifenomen? És tant sols una reacció deguda a la separació?** Les anàlisis de les quals disposem sobre aquesta problemàtica social ho posen en dubte. Com indica per exemple Rioseco (1999: 600):

"La mediación funciona aminorando el conflicto, el o la mediador/a asume que el abuso en la relación es el resultado de un conflicto interpersonal. Este supuesto es inconsistente con las dinámicas de una relación violenta y su contexto cultural de dominación y control" (600).

I continúa l'autora:

³⁹ Veure per exemple Falquet (1997): "Guerre de basse intensité contre les femmes? La violence domestique comme torture, réflexions sur la violence comme système à partir du cas salvadorien".

"en este contexto de dominación la comunicación permite reforzar ciertas dinámicas imperceptibles en una relación abusiva y es muy difícil para las personas ajenas a ella, incluso para profesionales entrenados y expertos en violencia doméstica, detectar qué está pasando y controlar la situación" (600).

Així, per exemple, segons els Materials del llibre blanc de la mediació a Catalunya, un dels elements que dificulten la mediació seria el "greu desequilibri de poder entre les parts que no pugui ser reequilibrat pel mediador"⁴⁰. Aquesta és una idea defensada per altres sectors, segons la qual la mediació seria incompatible en els casos marcats per desigualtats flagrants (en els quals podem incloure la violència masclista) sols si el/la mediador/a no pogués reequilibrar aquesta relació. Com acaba assenyalant el Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya (2010: 783):

"els equips de treball del Llibre Blanc de la mediació es mostren favorables a la mediació en aquests casos [de violència de gènere], en funció del tipus i grau de la violència i amb les necessàries cauteles. El grup de mediació familiar concreta, a més, que sí que és possible sempre i quan la violència no faci inviable la mediació per tal de generar por i debilitat en una de les parts i, amb això, afectar la presa de decisió. També en sentit positiu es pronuncien [...] en els supòsits en què excepcionalment, la violència és puntual, de baixa intensitat, ocasionada per la ruptura".

Si d'una banda ens preguntem a quin tipus de violència mediable es refereixen els equips de treball del Llibre Blanc de la mediació (la violència psicològica? la física? la sexual?), també ens qüestionem quina és la violència que no genera por i debilitat i que no afecta la presa de decisions. Finalment, veiem com apareix de nou la idea de la violència deguda a la ruptura. Efectivament, altres investigacions posen de manifest com els professionals de la mediació familiar tendeixen a entendre la violència com a resultat de la ruptura (crisi de parella, violència reactiva) i no com una prolongació de la violència anterior.⁴¹

Però la **majoria de recerques sobre la violència de gènere demostren que aquesta s'intensifica en els moments de ruptura**. Així doncs, en la majoria dels casos, la violència no s'esdevé de cop i volta quan la parella es separa, sinó que la relació entre ruptura i violència és molt important. Ho és perquè la violència és la causa de la ruptura en molts casos: entre les dones que es declaren maltractades, i que s'han separat en els últims 10 anys, un 46% assenyalen algun tipus de maltractament com a raó per la qual s'ha produït la ruptura, segons

⁴⁰ CASANOVAS, DÍAZ, MAGRE i POBLET (eds.) (2009 : 83).

⁴¹ Tesina de master. Glòria Casas Vila, op. Cit.

Alberdi i Matas (2002:147). També perquè la ruptura desencadena una intensificació de la violència degut al sentiment de “desposseïció” que viuen els homes violents degut al fet que la llibertat de la dona a separar-se apareix per a ells com a inacceptable. Segons la psicòloga social italiana Patrizia Romito (2007: 34) un estudi dut a terme a Itàlia mostra que les agressions sofertes per les dones separades o divorciades són aproximadament quatre vegades més freqüents que respecte de les dones casades. Segons la mateixa autora, als Estats Units, el 74% dones assassinades pel seu company ho són després de la separació o del divorci.

4.4.2 LA CONFUSIÓ ENTRE CONFLICTE CONJUGAL I LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE

La confusió recurrent entre conflicte o discussió de parella i la violència de gènere mereix una reflexió a part sencera. Algunes postures tendeixen a frivoltzar la realitat de violència comparant-la amb simples situacions de conflicte conjugal. N'és un exemple aquestes afirmacions de F. Serrano, jutge de Primera Instància de Sevilla⁴² respecte les situacions que no es poden tractar en la mediació familiar:

“No existencia de situaciones de violencia de género, entendida como violencia machista que *realmente* implique discriminación, desigualdad, humillación y miedo para la mujer que la padece, lo que significa que *la mayor parte de los casos que llegan a los juzgados de violencia, podrían ser objeto de mediación*, posibilidad que veta, entiendo erróneamente, la nueva ley de protección integral contra la violencia de género”.⁴³

Serrano, defensor a ultrança de la mediació familiar, es caracteritza per les seves declaracions controvertides sobre les mesures legislatives en contra de la violència de gènere. Veiem doncs que al cor del debat està la manera d'entendre aquestes violències. Creiem doncs molt important diferencia el conflicte de la violència. Com explica la demògrafa francesa Maryse Jaspard (in Maruani, 2005: 155):

“El conflicte es manifesta principalment a través de disputes, que poden degenerar en discussions conjugals reiteratives; és una modalitat relacional que implica la reciprocitat entre els protagonistes (...) l'agressivitat verbal, també física, és compartida per homes i dones. Però en les situacions de violència, la constatació sociològica és que les dones en són les principals víctimes”.

⁴² Francisco Serrano « La mediación familiar. Modalidades, experiencias y logros”. In Manzanos (coord.) (2008: 73).

⁴³ El subratllat és nostre.

La violència de gènere o violència masclista és⁴⁴

“la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat”.

Com assenyala l'experta en el tema Marie-France Hirigoyen (2005) la violència física mai apareix de cop i volta, sempre hi ha un procés de violència psicològica i moral previ (“*emprise*”). No podem parlar, per tant, de la violència física sense parlar de la violència moral o psicològica perquè hi ha un *continuum* entre ambdues.

La **violència psicològica**, que sempre precedeix a la violència física, és igual de destructiva que aquesta última: el menyspreu, els insults, les vexacions, humiliacions, etc. que viuen moltes dones víctimes de violència que no denuncien perquè no saben com poder provar l'existència d'aquesta violència que en molts casos s'exerceix en l'àmbit privat sense testimonis. És interessant indicar en aquest sentit, que segons el catedràtic de psicologia Andrés Pueyo (a la jornada de presentació de l'estudi “Avaluació i impacte de les respostes penals a la violència de gènere a Catalunya: 2006-2008”)⁴⁵ en les sentències analitzades sorprenentment és molt més present la violència física que la psicològica, sabent que la violència física sempre apareix després d'un llarg procés de violència psicològica. Per tant, l'expert va propugnar la necessitat de recaptar informació molt més exhaustiva en els protocols de les interlocutòries i les sentències respecte la violència psicològica. Igualment, Pueyo va explicar que l'estudi jurisprudencial de la dita investigació, de les sentències de les Audiències Provincials de Catalunya, conclou que el “25% de les sentències són de discussions i baralles mútues”. Caldria analitzar profundament aquesta xifra.

Com explica el doctor Luís Bonino (2004), que treballa des de fa més de quinze anys en un centre d'acollida d'homes violents⁴⁶, la violència masclista no és el resultat d'un estat emocional intens (agressivitat, manca de control o crisi de comportament) sinó que és un procés específic vinculat al gènere. Es caracteritza per la repetició, l'acumulació de violències (psicològiques, físiques, sexuals) i una dominació moral de la dona víctima. S'intensifica en moments concrets com la ruptura o l'embaràs.

⁴⁴ Segons la definició de la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, aprovada pel Parlament de Catalunya per unanimitat el 16 d'abril de 2008.

⁴⁵ El passat 6 d'octubre al CEJFE. Estudi dirigit per Mirentxu Corcoy i Gemma Calvet.

⁴⁶ Veure CECOMAS (Centro de la Condición Masculina).

4.4.3 LA DIFICULTAT DE PROVAR LA VIOLÈNCIA PSICOLÒGICA EN UN JUTJAT (M. BONET ESTEVA)

Una de les principals dificultats a l'hora de trobar sentències condemnatòries en matèria de maltractaments psicològics o violència habitual que no deixi evidència física és la valoració de la prova i la justificació judicial de la seva no admissió per manca de convenciment del jutgador. Així, podem trobar que subsisteixen dos grans tipus de problemes:

1.- La valoració del testimoni de la víctima i dels testimonis referencials.

2.- La discrecionalitat en l'admissió i valoració de les proves pericials psicològiques que acostumen a ser contrastades amb l'actitud testifical de la víctima i el convenciment que aquesta provoca en el jutge.

Aquest és un problema especialment greu quan es tracta amb menors que no poden testificar, o no es considera oportú, i els testimonis són referencials. La casuística va des dels abusos sexuals que no deixen prova física, fins al maltractament psicològic, o el maltractament verbal o físic amb resultat lleu on no hi ha ni informes forenses i només resten les declaracions de les dues parts implicades.

El problema de l'acceptació dels testimonis de les víctimes es pot resumir en els següents punts:

1.- Que la jurisprudència del TC no els considera com a criteris d'obligat seguiment, sino merament orientatius.

2.- Que la víctima –aquí hauríem de tenir present les especials característiques de les dones inserides en un cicle de violència de gènere- ha de convèncer al jutge.

3.- Que el convenciment judicial és un procediment essencialment subjectiu i individual de ponderació de les expressions alienes.

Com exemple, vegeu el literal de la Sentència de l'Audiència Provincial de Lleida 248/2009:

"La declaración de la víctima se encuadra en la prueba testifical, por lo que su valoración corresponde al tribunal que con inmediación, oralidad, publicidad y contradicción efectiva, ha percibido directamente el contenido de lo que el testigo exprese. Por ello, la jurisprudencia ha diferenciado entre lo que es la percepción sensorial, que sólo puede efectuar el órgano jurisdiccional que presencia el juicio, y la valoración racional, que puede ser realizada tanto por el tribunal enjuiciador como por el que realice funciones de revisión de prueba (STS 24.7.02). Para facilitar la motivación de la prueba, en su contenido racional, la jurisprudencia ha suministrado criterios de valoración de la declaración inculpativa de la víctima, estableciendo que para que la misma constituya prueba de cargo suficiente para fundamentar una sentencia condenatoria, será preciso que concurren los siguientes presupuestos: a) Ausencia de incredulidad subjetiva, derivada de las relaciones acusado-víctima, de la que pudiera deducirse la existencia de un móvil de resentimiento o enemistad que privase al testimonio de aptitud para generar ese estado subjetivo de certidumbre en que descansa la convicción judicial, b) Verosimilitud, en cuanto que el testimonio inculpativo ha de estar rodeado en lo posible de datos periféricos corroboradores de carácter objetivo y c) Persistencia en la inculpativa, que debe ser mantenida en el tiempo, sin ambigüedades ni contradicciones."

La pregunta que cal fer-se és: les dones víctimes de violència de gènere poden contradir-se en les seves declaracions? Poden semblar tenir sentiments negatius vers l'autor? Poden semblar insegures? Però també: els jutges/esses estan preparats per a no confondre la simptomatologia d'una dona que pateix la síndrome de la dona maltractada amb alguns dels requisits exposats? Els atemptats contra la llibertat sexual o indemnitat sexual dels menors en l'àmbit familiar són els que més duen al límit el sistema vigent d'apreciació de la prova. Un cas resulta especialment explicatiu; la resolució (SAP Tarragona 128/2009) tracta dels suposats abusos sexuals amb penetració de l'actual parella de la mare de la nena víctima. La sentència és molt extensa i es deté en explicar en detall els processos per als quals els diferents tipus de proves practicades testificals de la nena, altres testificals de referència, informes forenses i peritatges psicològics han tingut diferent transcendència. Val a dir, que en aquest cas es van trobar traces físiques, com una lleu obertura vaginal que va portar al convenciment judicial que les lesions varen existir malgrat el grau de "probable credibilitat del testimoni de la menor" i no el de "molt probable credibilitat" (sic). Malgrat això, és interessant l'explicació sobre l'ús i valoració dels peritatges professionals, també sotmesos a la tasca de convenciment judicial. Encara que en aquest cas es varen tenir en compte, s'observa molt clarament que, malgrat l'aportació de peritatges psicològics coincidents i de diferents fonts, els jutges i magistrats poden obviar-los en la seva resolució i, en canvi, emprar un altre completament contrari que li mereixi més credibilitat i l'ajudi en el procés subjectiu de valoració de la prova.

"En cuanto al dictamen pericial psicológico sobre un testimonio, tal y como exponen las SSTS nº317/2008, de 27 de mayo y nº707/2007, de 19 de julio, es cierto que no constituye un documento que evidencie, por su propio poder acreditativo directo, la veracidad de una declaración testifical pero puede constituir un valioso elemento complementario de la valoración y por eso el juicio del psicólogo jamás podrá sustituir al del Juez, aunque sí podrá ayudar a conformarlo. El peritaje sobre la credibilidad de la declaración de un menor, al contrastar sus declaraciones con los datos empíricos elaborados por esa ciencia, permite establecer si existen o no elementos que permitan dudar de su fiabilidad. Pero esos informes no dicen, ni pueden decir, ni se les pide que digan, si las declaraciones se ajustan o no a la realidad. Esa es tarea del Tribunal que, entre otros elementos, contará con su percepción directa de las manifestaciones y con el juicio del psicólogo sobre la inexistencia de datos que permitan suponer fabulación, inducción, invención o manipulación (SSTS 23-3-94, 10-9-2002, 18-2-2002, 1-7-2002, 16-5-2003). En definitiva, la responsabilidad del análisis crítico de la fiabilidad o credibilidad de un testimonio acusatorio que puede determinar la condena o absolución de una persona, compete constitucionalmente al Juez o Tribunal sentenciador con los asesoramientos o apoyos que estime procedentes. Los dictámenes periciales sobre credibilidad de un testimonio expresan la opinión de quienes los emiten, opinión que no puede, ciertamente, por sí misma desvirtuar la presunción de inocencia cuando el Juez o Tribunal, que son quienes tienen la responsabilidad constitucional de juzgar, no han obtenido una convicción condenatoria ausente de toda duda razonable (STS 14-2-2002), pero a "sensu contrario" sí pueden ser valorados por el mismo Tribunal para reforzar aquella convicción condenatoria deducida de otras pruebas".

4.5 LA MEDIACIÓ FAMILIAR I EL DESENVOLUPAMENT DE LA CUSTÒDIA COMPARTIDA

En els últims mesos, el debat sobre la pertinència de canviar el codi de la Família per a afavorir el sistema de la guàrdia i custòdia compartida dels fills/es després de la separació o divorci està prenent molta importància, tant al nostre país com a nivell de l'Estat espanyol⁴⁷ i d'algunes comunitats autònomes. La mediació familiar hi apareix sovint fortament vinculada: sigui ens els textos de llei, sigui en l'ideari de les persones que exerceixen la mediació familiar, sigui perquè una bona part de la pràctica es basi en aquests casos cada vegada més nombrosos (tot i que encara minoritaris) de guàrdia i custòdia compartida després de la separació. Efectivament, en el curs dels últims anys, alguns països de l'Europa occidental estan establint com a principi bàsic de la regulació legal de les separacions o divorcis la figura de la custòdia compartida. Aquestes reformes expressen el desig del legislador d'un manteniment de la *parella parental* quan la *parella conjugal* es dissol.⁴⁸

Així, després de tres anys de debat, el Parlament català va aprovar el passat 12 de juliol la reforma del **llibre segon relatiu a la persona i la família del Codi civil català** que tendirà a afavorir aquest model tot i que no el generalitzarà com a sistema preferent. Sí que ho serà a Aragó, ja que la nova "**Llei d'igualtat en les relacions familiars davant la ruptura entre els pares**" estableix la custòdia compartida preceptiva. Aquesta reforma, que sols el seu nom ja mereixeria una anàlisi crítica, fou adoptada pel seu parlament el passat mes de maig a proposta del grup de pares separats "Padres Aragoneses en Acció", a través del grup parlamentari PAR (Partido Aragonés).

Davant l'important augment de les ruptures conjugals, aquests dispositius legals promulgats recentment redefeixen les relacions entre els progenitors i els/les fills/es després d'una separació o d'un divorci, especialment amb la figura paterna. Alguns autors com la sociòloga Irène Théry (1998) apunten en aquest sentit que el "**principi d'indissolubilitat**" dels lligams ha passat de la parella a la filiació: com diu Smart (2003: 9) "*quan les relacions heterosexuales esdevenen menys estables, els fills són considerats amb l'ideal de l'estabilitat, de la durada i de l'amor incondicional*".

⁴⁷ El passat 21 de juliol el Senat espanyol va aprovar una moció per instar el govern a legislar de manera que la custòdia compartida sigui el model preferent després d'una separació o divorci. "[Moción por la que se insta al Gobierno a realizar las modificaciones legales necesarias para que la custodia compartida sea considerada como modelo preferente en los procesos de separación o divorcio](#)". (662/000128). Presentada el 12/07/10, <http://www.senado.es>.

⁴⁸ Com expressa el professor de Dret Civil de la Universitat de Saragossa Isaac Tena Piazuelo (2006) "como concepto general puede admitirse que, en cambio, la guarda conjunta supone que los padres [...] de alguna manera, siguen comportándose como pareja en lo que respecta el cuidado de los hijos".

Però més enllà de les relacions de filiació, aquestes reformes jurídiques afecten també les relacions entre els ex-esposos: relacions marcades en alguns casos pel control i la violència de gènere. Com afirma la sociòloga italiana Tamar Pitch (2003) existeixen múltiples conseqüències del "canvi jurídic i jurisprudencial en sentit igualitari (*gender neutral*) que s'ha produït en les relacions entre els sexes en l'àmbit familiar [...] sobretot quan el matrimoni es desfà".⁴⁹ Com assenyala l'autora, els tres principals efectes serien l'empobriment de les dones, la tendència al retorn del control patern sobre els fills i les ex-esposes, i finalment, el debilitament de la figura materna. Sobre aquest últim punt, altres autores com Denyse Côté assenyalen que estem construint un "camí sense sortida" per a les mares, ja que si no s'impliquen emocional i materialment cap als fills/es són qualificades de **males mares**, si s'hi impliquen massa són **parcials o "manipuladores"**. Com assenyala Côté (2002: 60)

"En els casos contenciosos, la demanda de custòdia materna es pot qualificar d'egoista i contrària a l'interès dels fills/es. En contrapartida, els pares, especialment aquells que demanen la custòdia o un dret de visita ampliat, són cada cop més representats com més pròxims als interessos dels fills/es".

La mateixa autora, gran coneixedora de realitats socials on la custòdia compartida és un referent legal des de fa molts més anys, com al Canadà i al Quebec, ens alerta que "la custòdia compartida no garanteix la **igualtat de responsabilitats** per als progenitors. Els rols de gènere no desapareixen com per art de màgia."⁵⁰ I afirma que:

"La custòdia compartida no fa que els pares siguin competents de cop i volta. Pot portar a un nou equilibri, però no es pot improvisar si les responsabilitats no eren compartides abans de la ruptura. La custòdia compartida, utilitzada com una arma, pot al contrari desencadenar noves relacions de poder".

Algunes experiències dels EUA, com per exemple quan a partir de 1979 es va provar la presumpció de custòdia compartida a l'estat de Califòrnia (EUA) per tal d'incitar que els pares s'impliquessin més amb la cura dels fills/es després de la separació.⁵¹ No va funcionar i a la dècada dels 1980 es va tornar al model de presumpció de custòdia per a la mare, ja que eren elles les continuaven assumint quasi soles tot el treball (Côté, 2002).

⁴⁹ Traducció pròpia al català.

⁵⁰ Segons Denyse Côté, entrevistada per Guénette, Françoise (2002).

⁵¹ En aquest estat també es va fer que la mediació familiar fos obligatòria en cas de disputa per la custòdia dels fills/es, des de 1981.

4.5.1 INFORME D'IMPACTE DE GÈNERE DEL PROJECTE DE LLEI DEL LLIBRE SEGON DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA, RELATIU A LA PERSONA I A LA FAMILIA (L. ORTIZ AMARO)

L'informe interdepartamental d'Impacte de gènere es divideix en dues clares parts que cal tenir en compte: a) Anàlisi terminològica del text articulat i b) Anàlisi del contingut del text articulat.

En referència a la primera part, es podria concloure que la Llei 25/2010 del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família no inclou la totalitat dels extrems que es recomanen. Es a dir, es manté en una llei de caràcter tan rellevant com la present, un llenguatge androcèntric obviant la Llei 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes quan recull entre els seus criteris generals, el d'actuació dels poders públics, concretat en la implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu. Alguns exemples del manteniment del llenguatge sexista en el text articulat és el manteniment exclusiu de la paraula fill o fills. La filla o les filles no es troben en cap article del text. Es pot observa al títol de la secció segona del capítol tercer (cura dels fills), al preàmbul, o a un seguit d'articles com els següents: 233-9, 235-20, 231-31.2, etc. També trobem altres termes que no contempen tampoc el seu anàleg femení o bé el terme neutre (administradora, incapacitada, pèrita,...).

D'altra banda, i de manera concreta, aquest informe d'impacte de gènere també es pronuncia en la regulació que aquest, llavors projecte de llei, feia respecte a la mediació intrajudicial en l'àmbit familiar. El mateix ja alerta de l'excepcionalitat que es preveu tant a la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista quan determina que la mateixa

“recull al seu article 7 lletra p) la limitació de la mediació, amb la interrupció o, si escau, la paralització de l'inici de qualsevol procés de mediació familiar si hi ha implicada una dona que ha patit o pateix qualsevol forma de violència masclista en l'àmbit de la parella o el familiar objecte de la mediació”;

Com a la *Ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre de medidas de protección integral contra la violencia de género*, quan exposa que

“en el seu article 44 relatiu a la competència, addiciona un article 87 ter a la Llei orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial, on es fixa la competència dels Jutjats de Violència sobre la Dona en l'ordre civil i penal, i on s'assenyala en l'ordinal cinquè que en tots aquests casos resta vedada la mediació”.

En base a la legislació aplicable l'Institut Català de les Dones proposava que l'article 233-6.1 del projecte fos redactat en “termes orientatius” de la següent manera:

“1. En qualsevol fase del procediment matrimonial i en qualsevol de les instàncies, els cònjuges poden sotmetre les seves discrepàncies a mediació i intentar arribar a un acord total o parcial, **llevat dels casos en que hi hagi implicada una dona que hagi patit o pateixi violència masclista en l'àmbit de la parella o l'àmbit familiar**”.

Però tal i com s'exposa en el capítol anterior, aquest article, en referència a l'excepció que es proposava, únicament preveu literalment: “excepte en els casos de violència familiar o masclista”.

Finalment creiem important recordar que en el marc del Dret de Família, fruit de la separació i/o el divorci, es poden esdevenir un seguit de prestacions d'un cònjuge vers l'altre o del/s progenitor/s vers els fills/filles. Aquestes són:

- **Prestació compensatòria**

Té com a objecte compensar el desequilibri econòmic fruit de la ruptura de la convivència. Té dret a demanar-la “*El cònjuge la situació econòmica del qual, com a conseqüència de la ruptura de la convivència, resulti més perjudicada*” (art.233-14 Llei 25/2010). L'autoritat judicial determinarà la seva quantia i durada d'acord amb els criteris de l'article 233-15 del mateix text legal. Aquests requisits són:

1. La posició econòmica dels cònjuges, i totes les possibles atribucions derivades de la liquidació del règim econòmic matrimonial, incloses les que poden ser previsibles.
2. La realització de tasques familiars o
3. Les perspectives econòmiques previsibles dels cònjuges, tenint en compte llur edat i estat de salut i la manera com s'atribueix la guarda dels fills comuns.
4. La durada de la convivència.
5. Les noves despeses familiars del deutor, si escau.

Aquesta prestació és un dret disponible, per tant, els cònjuges poden renunciar a ella, o no sol·licitar-la. En previsió de ruptura, o durant la tramitació del conveni regulador de la separació o el divorci, els cònjuges poden pactar la quantia, la durada, i tot allò que respecti a la mateixa. Per últim cal dir, que aquesta prestació pot establir-se malgrat s'acordin altres prestacions. L'únic que cal considerar és que altres prestacions que es poden derivar, com la prestació per raó de treball, si escau, seran un criteri de determinació de la quantia, de manera que la prestació compensatòria no serà tan elevada. Excepte pacte en contrari.

- Aliments d'origen familiar.

La prestació d'aliments que desenvolupa la Llei del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, inclou tot el que és indispensable per al manteniment, l'habitatge, el vestit i l'assistència mèdica de la persona alimentada, i també les despeses per a la formació si aquesta és menor i per a la continuació de la formació, un cop assolida la majoria d'edat, si no l'ha acabada abans per una causa que no li és imputable, sempre que mantingui un rendiment regular.

A aquesta prestació venen obligades a prestar-la, segons l'article 237-2 de la Llei 25/2010: "*Els cònjuges, els descendents, els ascendents i els germans estan obligats a prestar-se aliments*".

La reclamació de la mateixa poden sol·licitar-la la pròpia persona que els necessita, o bé el representant legal. Seria el cas de la pensió d'aliments vers els fills que s'estableix en les sentències judicials de separació o divorci, que demana un progenitor vers l'altre en nom dels fills i filles comuns.

- Compensació econòmica per raó de treball

L'article 232-5 de l'esmentada 25/2010 la defineix en els següents termes: "*En el règim de separació de béns, si un cònjuge ha treballat per a la casa substancialment més que l'altre, té dret a una compensació econòmica per aquesta dedicació sempre que en el moment de l'extinció del règim per separació, divorci, nul·litat o mort d'un dels cònjuges o, si s'escau, del cessament efectiu de la convivència, l'altre hagi obtingut un increment patrimonial superior*".

L'increment patrimonial es determinarà d'acord amb les normes que la regulen.

Per a la seva quantificació, la pròpia llei estableix certs criteris. Concretament, aquest article preveu que s'ha de tenir en compte "*la durada i la intensitat de la dedicació, atesos els anys de convivència i, concretament, en cas de treball domèstic, el fet que hagi inclòs la criança de fills o l'atenció personal a altres membres de la família que convisquin amb els cònjuges*".

En qualsevol cas, aquest dret, igual que la prestació compensatòria, és un dret disponible i per tant, el cònjuge creditor pot renunciar a ell, o entre ambdós cònjuges pactar acords d'acord a criteris diferents als establerts legalment.

Per últim, cal senyalar que la mateixa té un límit legal establert: "*la quarta part de la diferència entre els increments dels patrimonis dels cònjuges, calculada d'acord amb les regles que estableix l'article 232-6*". Amb l'excepció prevista de que el cònjuge creditor pugui provar que la seva contribució va ser superior.

4.6 L'INTERÈS SUPERIOR DEL MENOR I LA MEDIACIÓ FAMILIAR

El desenvolupament d'un "nou règim en el dret de família" entès com una **revifada dels drets dels pares**⁵² posa un nou escenari legal en el marc de les relacions socials de desigualtat entre gèneres. Aquest nou règim es configura també a partir de la formulació jurídica dels **drets dels infants** (amb la normativa internacional aprovada per l'Assemblea de les Nacions Unides: la Declaració Universal dels Drets de l'Infant del 1959 i la Convenció Internacional sobre els Drets de l'Infant del 1989), entre els quals s'inclou el seu dret a mantenir relacions amb els seus progenitors biològics. En les decisions judicials en matèria de guàrdia i custòdia, els operadors jurídics utilitzen la noció "d'interès superior del menor" tot i que no existeix una definició unívoca d'aquest concepte. Sovint aquest "interès" s'identifica amb el manteniment de les relacions amb els dos progenitors biològics, i és aquest l'argument que el/la legislador/a utilitza en les reformes del codi de la família que desenvolupen el principi de la custòdia compartida.

Un dels pressupòsits de la mediació familiar, i de la custòdia compartida, és la « necessitat » per als infants de mantenir relacions amb ambdós progenitors. Com afirma Landsberg (2003), l'idea que « cal un pare » per a un/a fill/a és un enunciat sense cap fonament científic però que és en canvi una manera de disfressar les prerrogatives paternes en "drets dels infants". Els discursos sobre la paternitat, molt influenciats per certes teories psicològiques sobre la importància de la presència i la implicació dels pares per al "bon desenvolupament" dels fills/es han fet que jurisprudencialment s'estigui definint en molts països europeus "*el contacte amb el pare com un dret de l'infant, bé que l'infant no tingui el dret equivalent a no tenir aquests contactes*" (Smart i Neale, 1999). Com assenyala Martin (1997)

"La història demostra que aquesta preocupació de l'infant està menys lligada a la pura i simple defensa del seu interès, que el que J. Commaille ha proposat d'anomenar una instrumentalització ideològica de l'infant".

Creiem que el concepte d'interès del menor és ambigua, ja que se li poden donar molts continguts, i com diu Delphy (1998: 138) és una "**ficció jurídica**", ja que són els adults i no els menors qui defineixen què significa.

⁵² Selma Sevenhuijsen (1998), *Citizenship and the ethics of care. Feminist considerations on justice, morality and politics*, New York and London, Routledge.

4.6.1 ELS FILLS/ES TAMBÉ SÓN VÍCTIMES DE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

Existeix un problema major en els drets dels infants en les relacions marcades per la violència masclista, que afecta a les dones però també als fills/es. Malgrat les dificultats que viuen mares i criatures enfront de la violència masclista, les criatures continuen sent els "danys col·laterals" d'aquesta violència (segons l'expressió de P. Romito, 2007), violència que no és presa en compte alhora d'atorgar drets de visita o el fet que l'home agressor mantingui el contacte amb aquests fills/es pot posar en perill la integritat física i moral de la mare.⁵³

En el nostre país, marca un greu precedent la **sentència número 1.150/2009 del Tribunal Suprem (TS)** que rebutja l'allunyament dels seus dos fills a un home que va matar a la seva dona, condemnat a 23 anys de presó per aquest fet. L'acusació particular en nom de la família va reclamar al TS que imposés a l'acusat l'allunyament dels fills, demanda que el TS va negar ja que estima que l'agressor "profesa afecte als seus fills perquè va prendre la precaució de retirar als menor de l'estància on va matar a la seva mare":

"Sentados tales criterios, tampoco procede en este caso, en el que incluso se advierte explícitamente, y a pesar de la autoría de su horrenda acción para con la madre de los niños, el afecto que a éstos personalmente aún les profesa, no sólo tomando la precaución de retirar al hijo varón de la estancia donde cometió su crimen antes de ejecutarlo sino, incluso, siendo la primera llamada telefónica que efectuó posteriormente, antes de ponerse en comunicación con la Policía para confesar el hecho, dirigida a su hermana con el único fin de pedirle que viniera a recoger a los menores para evitar su presencia en un escenario tan dramático para ellos, por lo que resulta evidente la ausencia de fundamento para acordar una pena accesoria (...)."

Sovint no es fa una relació immediata entre la violència que pateixen les dones i les conseqüències que aquesta té envers els infants. Així, segueix existint la creença que un home pot ser un marit violent però un bon pare. Investigacions diverses han demostrat que la violència de gènere inclou sempre els/les fills/es. Un estudi recent elaborat per UNICEF (2006) mostra que, fins i tot quan els nens no són les víctimes directes, "el fet d'observar, escoltar o ser conscient de la violència familiar pot tenir conseqüències en el seu desenvolupament físic, afectiu i social durant la infantesa però també al llarg de la seva vida".

⁵³ Aquesta problemàtica va ser analitzada per les diferents ponències del **tercer seminari del Programa de Prevenció de la violència en la parella**, titulat "*Paternitat responsable i ruptures familiars*" celebrat el 20 de maig de 2010 al Centre de Cultura Contemporània Francesca Bonnemaison.

A l'Estat francès, segons un informe dirigit pel doctor Roger Henrion (2001) la violència de la qual el nen/a és testimoni té els mateixos efectes sobre ell que si fos víctima.

En aquest sentit és interessant la moció aprovada pel Senat espanyol el passat mes de setembre de 2009⁵⁴ per un **reconeixement normatiu dels nens/es com a víctimes directes de la violència de gènere**.

Igualment, a nivell català, la nova llei de la infància i adolescència (la **Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència**) recull la necessitat d'atendre els infants que conviuen en una situació marcada per la violència masclista (*Capítol II, principis rectoros article 95*):

Atenció a infants i adolescents que conviuen amb situacions de violència masclista
"La Generalitat, per mitjà del departament competent de la xarxa de recursos sobre violència masclista, té l'obligació de desenvolupar l'atenció especialitzada adreçada a infants i adolescents que conviuen amb situacions de violència masclista en l'àmbit familiar, tal com recull la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, en el marc dels serveis d'atenció integral que formen part de la dita xarxa de recursos i d'una manera coordinada amb l'organisme competent en infància i adolescència".

Igualment, inclou la violència masclista com a situació de desemparament (capítol III, article 105.2.i):

"La violència masclista o l'existència de circumstàncies en l'entorn sociofamiliar de l'infant o adolescent, quan perjudiquin greument el seu desenvolupament."

Efectivament, la qüestió dels drets dels fills/es i com la violència masclista impacta en la seva integritat física i moral, la seva salut i el seu desenvolupament cap a l'edat adulta són importants. Sovint els drets paterns entren en contradicció amb els drets fonamentals de les víctimes de la violència de gènere.

⁵⁴ *"Moción por la que se insta al Gobierno a la adopción de determinadas medidas en relación con el reconocimiento de los niños como víctimas directas de la violencia de género"*, a iniciativa del grup popular. Veure a <http://www.senado.es>

4.6.2 L'ANOMENADA SÍNDROME D'ALIENACIÓ PARENTAL I ELS DRETS DELS INFANTS

Creiem pertinent fer un apartat específic sobre aquesta qüestió donat que s'està generant la idea que la **mediació familiar serviria a detectar la SAP**⁵⁵. L'anomenada **Síndrome d'Alienació Parental (SAP)** és un "invent" del psiquiatre americà Richard Gardner, segons el qual si una criatura refusa de veure un dels seus progenitors (normalment el que no té la custòdia, és a dir, el pare) seria com a conseqüència a una suposada "manipulació" ("alienació") per part de l'altre progenitor. Aquesta teoria suposaria, per exemple, que les denúncies de violència sexual (incest) en un context de litigi per la custòdia dels fills/es durant una separació o divorci serien falses i atribuïbles a la SAP. Segons aquest, si una criatura refusa de veure un dels seus progenitors seria perquè està en un estat d'alienació i no perquè hagi viscut violències reals (Romito, 2007). Ja en el 1996, l'organització científica i professional de psicòlegs/gues més gran dels EUA, l'Associació Americana de Psicologia (APA)⁵⁶ alertava que "*términos tales como alienación parental pueden ser usados para culpar a las mujeres de los miedos o angustias razonables de los niños hacia su padre violento*" (pàgina 100). Recentment, l'Observatori de Violència Domèstica i de Gènere del CGPJ ha elaborat un informe que desmenteix una vegada més l'existència de la SAP⁵⁷.

És doncs cada vegada més difícil fer reconèixer la violència de gènere quan s'ha construït una "**imatge de la mare implacablement hostil**" segons l'expressió de Carol Smart i Bren Neale (1999), que ha influenciat la jurisprudència i el discurs legal

És interessant veure el procés d'inclusió i utilització del SAP en els processos de separació i divorci, des de les diagnòs que en fan els equips psicosocials (SATAF) fins a l'assumpció pels propis jutges/jutgesses. Existeix una dissociació entre les decisions judicials i el que senyalen les institucions mèdiques/de salut de més alta instància que no en reconeixen una existència real.⁵⁸

⁵⁵ Veure Bolaños, Ignacio (2008), *Hijos alienados y padres alienados. Mediación familiar en rupturas conflictivas*. Ed. Reus: Madrid.

⁵⁶ APA (1996), *Violence and the family*, Washington.

⁵⁷ "El Gobierno insta a los jueces a no esgrimir una patología inexistente. Un informe concluye que el llamado Síndrome de Alienación Parental, usado supuestamente por madres para lograr la custodia, carece de validez científica" – El País, 10/01/2011. (http://www.elpais.com/articulo/sociedad/Gobierno/insta/jueces/esgrimir/patologia/inexistente/elpepisoc/20110110elpisoc_3/Tes#despiece1).

⁵⁸ Per a una anàlisi exhaustiva i detallada sobre aquesta qüestió, veure BAREA, Consuelo i VACCARO, Sonia (2009) *El pretendido Síndrome de Alienación Parental*.

Així, el SAP no ha estat reconegut per cap associació professional ni científica, ha estat refusat per les principals institucions del camp de la salut i la psiquiatria: l'Associació Americana de Psiquiatria va rebutjar incloure'l en el manual DSM-IV⁵⁹, l'Organització Mundial de la Salut va rebutjar incloure'l en el CIE-10. També rebutja l'existència de l'anomenat SAP l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria.

Com apunten Romito i Crisma (2009: 37) sembla que la valor social de la SAP sigui inversament proporcional a la seva valor científica. Conclouen aquestes psicòlogues:

"Aquesta paradoxa s'explica del fet que la SAP respon perfectament a les necessitats, en termes de legitimació científica, o almenys pseudocientífica, a la corrent "negacionista", que nega la freqüència, la gravetat i la responsabilitat de la violència envers els infants, sobretot si la violència l'exerceix un home de la família o de l'entorn de la criatura".

El passat mes d'abril es va constituir la "**Red de Madres Damnificadas por el pretendido Síndrome de Alienación Parental**", integrada per mares que han patit violència masclista que estan en procés de separació o divorci i que han estat acusades de manipular als seus fills/es en contra dels seus pares

4.6.2.1 EL FENOMEN DE LA SAP I ELS TRIBUNALS PENALS (M. BONET ESTEVA)

Algunes conseqüències en la pràctica judicial

Aquest és el marc d'una lamentable realitat en la qual, com ens està mostrant la pràctica jurisprudencial, l'ús de la SAP s'està consolidant com a argument decisiu per a la resolució del conflicte. L'estudi de les resolucions judicials porta a conclusions que acaben per convergir amb les reflexions que apunten a la utilització dels peritatges de SAP com un dels instruments de lluita del dit "neo-masclisme" i la creació d'uns mites específics que els sustenten dels quals la SAP vindria a formar part com la panacea argumental de la sempiterna existència manipuladora de les dones sobre la seva descendència (Lorente Acosta, 2009, 131). Des d'un punt de vista estrictament jurídic i de política criminal de lluita contra les violències exercides contra les dones, l'anàlisi d'aquestes constel·lacions de casos, posa sobre la taula tres problemes altament preocupants.

⁵⁹ El Manual diagnòstic i estadístic dels trastorns mentals (en anglès *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) de l'Associació Psiquiàtrica dels EUA ([American Psychiatric Association](http://www.psychiatry.org))).

En primer lloc que, enfront de la restrictiva admissió del delictes de maltractament psicològic i del delictes de lesions contra la salut psicològica de les persones, a causa essencialment a les dificultats de prova pericial, la SAP està sent utilitzada freqüentment admetent proves pericials psicològiques anàlogues (Almeida i Gómez, 2005, 245-257). Això resulta especialment sorprenent si tenim en compte la controvèrsia pel que fa a la pròpia existència de la SAP entre els professionals mèdics, psicològics. En segon terme, i això és preocupant quan la definició de les polítiques públiques de no discriminació de les dones víctimes de violència, s'estan coneixent una sèrie de casos en què les dones que han denunciat l'existència d'una SAP. Exposats aquests dos punts cal esbrinar si estem davant d'un ús pervers del SAP en el procediment judicial penal. I resulta curiós que en aquells autors que sostenen l'existència de tal síndrome sempre s'apunti a que aquest ús pervers del sistema judicial és una de les característiques de l'exercici de la manipulació per part, majoritàriament de les progenitora-alienadora-mare (Aguilar; 2006, 46).

Les conseqüències perverses per a les dones

En aquest sentit, cal reflexionar i fer visibles dos tipus de qüestions amb que topen de front les dones quan estan immerses en conflictes de ruptures familiars amb un alt grau de judicialització i al contrari del que sostenen alguns autors que afirmen que la judicialització del conflicte és l'objectiu extrem de la manipulació mental com si la part alienadora, gairebé sempre la mare, el busqués per obtenir una victòria pública final sobre l'altre progenitor arribant a construir-ne un argument teòric anomenat "l'efecte Cassandra" (Aguilar; 2006,46-49). La primera qüestió es refereix a l'aplicació no neutral pel que fa a la protecció dels drets de la dona de les institucions penals i no penals que, sovint, acompanyen les situacions de crisi matrimonial o de parella heterosexual amb fills/es (Lorente Acosta, 2009,202). I, d'altra banda, la imperiosa necessitat d'esbrinar l'abast real de l'ús d'un diagnòstic de SAP en un procediment penal i les conseqüències de diferent índole que pot comportar parell la posició com a part processal de la dona.

Com a conclusió, cal plantejar si els tribunals penals estan tenint una pràctica correcta i no discriminatòria no únicament des del punt de vista de l'admissió dels peritatges com a prova, sinó de la incidència d'aquesta admissió en la generació de situacions de discriminació de la dona en l'aplicació de les normes penals pertinents que solen aparèixer en els procediments penals col·laterals al procés de divorci com, per exemple, l'impagament de pensions, denúncies falses, amenaces, abusos sexuals per anomenar els més usuals.

I, a més, si produint aquesta discriminació, aquesta no és més que la manifestació d'una victimització secundària i terciària que les dones pateixen quan inicien un procés judicial, en aquest cas penal, en defensa dels seus drets i, especialment, dels drets dels seus fills/es. Ens hem de preguntar sobre la possible existència d'una violència psicològica institucional invisible i plantejar-nos si la incidència econòmica que la immersió en uns llargs procediments judicials, com es va exposar al principi, suposaria una violència econòmica afegida. Per tot això cal coincidir en la necessitat d'una recerca més profunda d'aquestes pràctiques judicials i institucionals i preguntar amb Lorente (2009, 170,171) si no estem davant una nova manifestació masclista davant l'evidència que aquesta societat patriarcal té com una de les moltes conseqüències entre les dones i els seus fills i filles i, d'altra banda, ha portat al que es sol anomenar "paternitat oblidada" per part dels homes (Lorente Acosta, 2009,176-180).

4.7 LA DEFENSA DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR PER PART DE LES ASSOCIACIONS DE PARES SEPARATS

Segons la sociòloga anglesa Carol Smart (2003) hi ha hagut un aparent creixement del conflicte entre pares i mares sobre el tema de la custòdia dels fills/es degut a la influència de les associacions de pares separats, que ha configurat el problema com a un conflicte de gènere. La mediatització de les associacions de pares i mares separats⁶⁰ i de les seves reivindicacions és important en el nostre país, així com a França, Anglaterra o Alemanya. Les seves reivindicacions principals són la defensa de la custòdia compartida en tots els casos de separació o divorci; la minimització quan no negació de la violència de gènere, en molts casos la defensa de la Teoria de les falses acusacions d'agressió sexual i del Síndrome d'Alienació Parental (SAP). Al mateix temps promouen el desenvolupament de la mediació familiar.

Han esdevingut interlocutors vàlids en les diferents reformes dels codis de la família: al nostre país, l'*Asociación de Hijos de Padres Separados (ASHIPASE)* i l'associació *Abuel@s por la Custodia Compartida* van compareixer al Parlament català en relació al Projecte de Llei del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família.⁶¹ Algunes de les contribucions de la presidenta de la primera associació van ser el refús del concepte de família reconstituïda i la consideració que la violència de gènere afecta "*no solamente mujeres sino también otros*

⁶⁰ Alguns autors/es engloben aquestes associacions dins del moviment masculinista o el masculinisme. Per a una anàlisi detallada d'aquestes associacions, veure els treballs del sociòleg del Quebec Martin Dufresne (1998) o de Mélissa Blais i Francis Dupuis-Déri (2008). En el nostre país, ha treballat el tema Lorente Acosta (2009), sota l'etiqueta de "posmachismo".

⁶¹ La retranscripció de les seves compareixences està publicada al *Diari de sessions del Parlament de Catalunya*, del dijous 17 de setembre de 2009, sèrie C, número 625.

géneros, como ese menor que se queda sin ningún progenitor" (p.23). La presidenta de la segona entitat es va referir a: la suposada discriminació dels pares en l'atorgament de la guàrdia i custòdia, l'empobriment dels homes després de la ruptura degut a les pensions d'aliments, la defensa del SAP (qualificada com a "*manipulación brutal, cruel y total*"), la defensa de las falses denúncies de maltractament i d'abús sexual, un posicionament a favor de la mediació familiar obligatòria amb rendició de resultats (es posiciona en contra que a vegades no hi hagi acords), la separació de les qüestions patrimonials de les qüestions de guàrdia i custòdia i un qüestionament de l'existència de la violència de gènere i familiar, com citem a continuació:

"Respecto al punto 4 (...) ¿qué se considera «indicios de violencia familiar»? ¿La existencia de una denuncia presentada, quizás falsa, como ocurre en más ocasiones de las que se debería? Una sola denuncia falsa ya son demasiadas y perjudica enormemente a las auténticas mujeres y hombres que son maltratados".

Una altra associació semblant és l'Asociación Catalana de Padres Separados (ACAPASE). El en seu blog⁶² es manifesten en el títol mateix "Contra las denuncias falsas; que el síndrome de alienación parental (SAP) sea delito y a favor de la custodia compartida". També podem trobar l'associació de "**Dones per la igualtat i la custòdia compartida**".⁶³ En l'apartat "qué defendemos y cuáles son nuestros objetivos" podem trobar:

"Participar en la elaboración de cuantos proyectos de modificaciones de Ley Divorcio de 15/2005, persigan la implantación por Ley de la Custodia Compartida y la Mediación Familiar obligatoria en caso de conflictos entre las partes favoreciendo con ello, el mayor bienestar de los hijos, al disminuir el índice de los divorcios, y aumentar la responsabilidad, madurez y sensibilidad de los padres y madres separados".

La manera com aquest moviment ha configurat el debat, autoproclamant-se víctimes d'un sistema judicial discriminatori i més generalment d'un moviment feminista "que ha anat massa lluny", fa que la lluita pels fills hagi esdevingut un dels seus *leit motivs* principals. Alguns autors (Dufresne i Palma, 2002) denuncien aquesta conceptualització dels fills com a possessions i de la deriva que s'ha produït entre drets *de*ls infants i drets *als* infants, termes que els grups dits "masculinistes" utilitzen indistintament.

⁶² Veure <http://www.padredesamparado.blogspot.com>

⁶³ Veure <http://donesigualtat.blogspot.com> i <http://donesigualtat.jimdo.com>

Resulta curiós com l'aparició del nou paradigma de la corresponsabilitat parental està sent impulsat via la qüestió de la custòdia després de la separació, ja que el mateix ideal durant la unió de la parella és rarament posat sobre la taula, tot i ser una reivindicació feminista històrica. Una altra demanda dels moviments feministes, la regulació dels permisos de paternitat de naixement i adopció intransferibles, iguals i obligatoris⁶⁴, mai és defensada per les associacions de pares separats i no és un debat social com el de la custòdia compartida.

El conflicte sobre la custòdia és redueix a un percentatge mínim de casos: la majoria de les parelles es posen d'acord, l'assignació dels fills/es a les mares es fa més aviat per consens que no pas per discriminació sistemàtica dels pares. Quan els pares demanen la custòdia, en la majoria dels casos l'obtenen (Dufresne i Palma (2002), Harne (2002), Romito (2007)), o com diu la sociòloga Denyse Côté⁶⁵ respecte la realitat del Quebec: *"en el 95% dels casos, els jutges no fan altra cosa que ratificar els acords de guàrdia i custòdia negociats pels dos progenitors [...] És fals pensar que tots els pares volen cuidar quotidianament dels seus fills/es"*.

⁶⁴ Com així ho defensen la plataforma PPiINA (<http://www.nodo50.org/plataformapaternidad>) "Plataforma por Permisos Iguales de Nacimiento y Adopción", que engloba més de 70 entitats diferents: **cap d'elles és una associació de pares separats.**

⁶⁵ Denyse Côté, « Ni partagée, ni panacée », entrevista de Françoise Guénette, Gazette des femmes, Vol. 23, nº6, març-abril 2002, pp. 26-31. 2002

5. MARC NORMATIU DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR (M. BONET ESTEVA I L. ORTIZ AMARO)

5.1 EL CONTEXT NORMATIU EUROPEU (L. ORTIZ AMARO)

La mediació familiar ha estat impulsada en els darrers anys per nombrosa normativa europea. Aquesta normativa, cada vegada més plural advoca per la mediació com alternativa al conflicte abans, durant i després del procés judicial. En aquesta línia, una de les primeres normes que trobem en el context europeu és la **Recomanació número R (98) 1, sobre Mediació Familiar**, aprovada pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 21 de gener de 1998, en la 616.ª reunió de Delegats dels Ministres, acompanyada de la seva Exposició de Motius. La mateixa, en l'apartat "*Relació entre la mediació i els procediments davant l'autoritat judicial o altra autoritat competent*" determina una sèrie d'obligacions vers els Estats Membres encaminades a establir mecanismes destinats a:

- I.- Permetre la interrupció dels processos judicials pendents per tal d'instaurar la mediació
- II.- Assegurar que l'autoritat judicial o altra entitat competent conservi el poder de prendre decisions urgents relatives a la protecció de les parts o els seus fills/es, o el seu patrimoni;
- III.- Informar a l'autoritat judicial o entitat competent de si les parts compleixin o no amb la mediació i si han arribat o no a un acord.

El **Consell de Tampere de 15 i 16 octubre 1999** va posar en marxa dins de la UE, segons Cabrera (2006), un procés de creació i harmonització d'instruments jurídics que persegueixen desenvolupar un espai de llibertat, seguretat i justícia dins de la UE. El que es buscava, sobre tot, era pal·liar les dificultats que sorgeixen en la resolució de litigis transfronterers. Es tractava, segons la mateixa autora, que els ciutadans europeus es veiessin afectats en la menor mesura possible per la incompatibilitat o complexitat dels sistemes legislatius i administratius dels Estats membres. Les conclusions del Consell Europeu en aquesta reunió varen ser relatives "*al mejor acceso a la justicia en Europa*":

30. El Consejo Europeo invita al Consejo a que, a partir de propuestas de la Comisión, instaure normas mínimas que garanticen un nivel adecuado de asistencia jurídica en litigios transfronterizos en toda la Unión, así como normas especiales de procedimiento comunes para la tramitación simplificada y acelerada de litigios transfronterizos relativos a demandas de consumidores o de índole mercantil de menor cuantía, así como a demandas de pensión alimenticia y a reclamaciones sin oposición. Los Estados miembros deberían instaurar asimismo procedimientos extrajudiciales alternativos.

Seguidament, en el mateix camí es va presentar l'any 2004 la "Propuesta de Directiva del Parlamento Europeo y del Consejo sobre ciertos aspectos de la mediación en asuntos civiles y mercantiles", i va ser a l'any 2008 quan es va aprovar la "Directiva 2008/52/CE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 21 de mayo de 2008, sobre mediación en asuntos civiles y mercantiles".

En conclusió, la Recomanació del Consell d'Europa, sobre mediació familiar, insta els governs dels Estats membres a instituir-la o, si és el cas, a vigoritzar la ja existent amb els següents objectius (Solè i Ysàs, 2001):

- facilitar la comunicació entre els membres de la família;
- reduir la conflictivitat entre les parts;
- aconseguir acords amistosos;
- assegurar la continuïtat dels contactes personals entre pares i fills/es;
- reduir el cost social i econòmic que les separacions i els divorcis comporten als estats; i
- reduir la durada o el temps en què les parts es troben en una situació conflictiva.

És arrel de tot aquest seguit de normativa europea que es fa a favor de la mediació, que a l'Estat espanyol es produeix l'entrada en vigor de la "**Ley 15/2005, de 8 de julio, de modificación del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de separación y divorcio**", introduint una reforma important en matèria processal, incloent per primera vegada la mediació familiar intrajudicial i extrajudicial, sense perjudici de les diferents normes de les Comunitats Autònomes com Catalunya:

Tres.– Se introduce una nueva regla 7.ª al artículo 770 con la siguiente redacción:

*«7.ª Las partes de común acuerdo podrán solicitar la suspensión del proceso de conformidad con lo previsto en el artículo 19.4 de esta Ley, **para someterse a mediación.**».*

Seis.– Se modifica el apartado 2 del artículo 777, que queda redactado del siguiente modo:

*"2. Al escrito por el que se promueva el procedimiento deberá acompañarse [...], así como la propuesta de convenio regulador conforme a lo establecido en la legislación civil y el documento o documentos en que el cónyuge o cónyuges funden su derecho, incluyendo, en su caso, el acuerdo final alcanzado en el procedimiento de **mediación familiar**".*

5.2 COMPETÈNCIES LEGISLATIVES EN MATÈRIA DE DRET CIVIL CATALÀ (M. BONET ESTEVA)

L'actual Llei 15/2009 ha de ser interpretada de manera lògica sistemàtica tenint en compte quin és el context normatiu en el que es desenvolupa i quines són les competències que pot arribar a abastar. Des d'aquest punt de vista s'ha de partir de la convergència de dos tipus de factors que ens porten al mapa normatiu actual en matèria de mediació (com a tècnica de resolució de conflictes) a Catalunya:

- 1) La reforma del Dret Civil Català, que presenta dos aspectes importants:
 - a) L'actualització de les normes contingudes en la Compilació de Dret civil i que, fins ben entrada la democràcia, van constituir el que s'anomenava dret foral que, alhora tenia les seves arrels en institucions provinents dels Usatges i altres regles medievals.
 - b) El desenvolupament de la competència legislativa en matèria de Dret civil i privat que Catalunya com a comunitat autònoma de les anomenades històriques té.

- 2) L'alt nombre de litigiositat en els processos de separació i divorci.

Respecte als darrers dels factors apuntats, art. 79.2 del Codi de Família (vigent fins l'1 de gener de 2011) obre la possibilitat de que el jutge en procediments de nul·litat, separació i divorci contenciosos "si veu possibilitat d'acord" remeti a les parts a un tercer o mediadors.

Aquest precepte és desenvolupat per la Llei 1/2001 de mediació familiar de Catalunya en la que:

- a) s'obre la possibilitat de mediació en la conflictivitat familiar derivada d'aquests processos de trencament familiar.
- b) s'estableixen els principis rectors d'aquest tipus de mediació
- c) es comença a estructurar un aparell orgànic administratiu per a dur a terme i controlar aquesta pràctica (el Centre de Mediació Familiar de Catalunya).

Actualment, i a partir del dia 1 de gener de 2011, hem de tenir en consideració l'entrada en Vigor de la Llei 25/2010, del 29 de juliol, del Parlament de Catalunya, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família (233.6). Amb posterioritat a aquestes dates i, en aquest punt considerem d'utilitat emprar un mètode cronològic d'ordenació normativa del qual pot derivar una visió global més explicativa i plàstica, en diferents àmbits territorial i, per tant, competencials apareixen dues vies normatives que afecten a la mediació i que com expressa l'Exposició de Motius de la Llei 15/2009 duen als canvis que en ella es contenen:

- 1) En l'àmbit europeu: la Directiva (2002) 1 del Consell d'Europa i la presentació, l'any 2004 del Llibre Verd afavoreixen que l'objecte de mediació sigui ampliat a d'altres conflictes civils i mercantils no ubicats en l'àmbit familiar (cal recordar que en alguns països aquests conflictes podien ser objecte d'arbitratge i, fins i tot, d'arbitratge internacional).
- 2) En l'àmbit estatal espanyol, cal tenir en consideració una sèrie de qüestions de competència normativa i de política legisladora:

- a) en primer terme cal tenir en compte que en aquelles CCAA que no tenen competència legislativa civil, el *Código Civil* i altres normes estatals conformen la font primària del dret. Mentre que en aquelles que en tenen són font supletòria.

- b) en segon terme, que la competència sobre l'establiment de procediments judicials és exclusiva de l'Estat espanyol.

- c) la saturació dels jutjats, en especial en els de família, l'incompliment del principi d'economia judicial i la violació del dret fonamental a una tutela judicial efectiva que això suposa i la recent implantació del Pla per a la modernització de l'administració de Justícia a Espanya. En aquest sentit, es produeixen dos moments normatius clau per a la mediació com a tècnica de resolució de conflictes que afavoreix l'arrelament d'aquesta tècnica de resolució de conflictes i la converteixen en un institut jurídic en ple procés d'arrelament:

- c.1) La llei 15/2005 que modifica el procediment de divorci – introduint el “divorci exprés” i obre la via de la mediació com a recurs judicial per a la resolució dels conflictes en el sentit del que ja expressava el Codi de Família i, per tant, modifica el Código Civil i la Ley de enjuiciamiento civil.

- c.2) 2009/2010 en els que s'elaboren propostes de regulació de la mediació que van més enllà del concepte estricte de “mediació familiar”:

- Proposta de projecte de llei de modificació de la Ley de Arbitraje (Consell de ministres data de 19 de gener de 2010)⁶⁶.

- Proposta de Projecte de Llei orgànica de la mediació (Consell de ministres data de 19 de gener de 2010)⁶⁷.

⁶⁶ www.la-moncloa.es/ConsejodeMinistros/index.htm actualment convertit en Projecte de Llei, , <http://www.la-moncloa.es/ConsejodeMinistros/Enlaces/190710-enlacearbitraje>

En aquest marc de polítiques legislatives a Catalunya es considera necessari:

- 1) Adequar la Llei 1/2001 a la normativa processal civil introduïda per la Ley 15/2005.
- 2) En virtut de la D (2002) 1: ampliar l'àmbit d'aplicació de la tècnica de mediació a un gran ventall de supòsits de fet que van de les relacions interpersonals més privades a les comunitàries, passant per les de petites organitzacions.

Com a conseqüència, al juliol de l'any 2009, el Parlament de Catalunya aprovà la Llei 15/2009.

La dita llei té tres característiques genèriques bàsiques que tenen rellevància en el nostre estudi:

- 1) La dita ampliació als supòsits objecte de mediació entre els qual compta la "mediació familiar", enumerada en les seves diferents vessants.
- 2) L'establiment i consolidació d'una estreta relació amb les persones professionals de l'advocacia com a garants d'aquesta fase mediatora que el jutge pot manar obrir. Aquest punt serà especialment important, en la meua opinió, per explicar perquè molta de la possible activitat mediatora s'està estructurant a partir de serveis annexes al Col·legis d'advocats de Catalunya i l'exclusió de col·lectius com els sociòlegs com a titulats que poden ser acreditats com a mediadors/es.
- 3)

5.3 LA LEGISLACIÓ FRANCESA SOBRE MEDIACIÓ FAMILIAR : MODEL INICIAL DE REFERÈNCIA A EUROPA (M. BONET ESTEVA)

La legislació catalana sobre la mediació i la posta en marxa de tot el seu sistema d'aplicació neixen amb, ja l'any 2001, amb la idea de seguir la línia francesa oberta per la modificació del seu codi civil i el desenvolupament dels òrgans administratius rectors. Per aquest motiu, la legislació catalana i el plantejament del seu desenvolupament estructural inicial troba en aquest país una inspiració i model orgànic (Exposició de Motius de la Llei 15/2009).

La pregunta que, des del punt de vista jurídic cal fer-se és: *El model que estem construint i la situació normativa són hores d'ara anàlogues?* En certa manera, a pròpia Llei 15/2009 sembla que es planteja aquest problema quan destaca que França també està en vies d'harmonització amb les directives europees (*Exposició de Motius de la Llei 15/2009*).

El seu paper de legislació i model pioners a Europa fa que es cregui oportú dedicar un espai a la comparança legislativa amb França i, en especial, a la conveniència de crear una estructura legal i orgànica anàlogues.

⁶⁷ www.la-moncloa.es/ConsejodeMinistros/index.htm

És cert que França té un model jurídic de tipus continental que manté els seus orígens en la Codificació Napoleònica i que, per tant, com amb molts altres països europeus, compartim principis estructurals i de funcionament similars. Malgrat això, hi ha certs aspectes que, després de l'entrada en vigor de la Llei 15/2009, s'han de tenir presents:

- La mediació a França es limita a l'àmbit familiar i deriva, com passava en l'anterior Llei 1/2001 de mediació familiar a Catalunya, dels preceptes del Codi civil francès sobre el divorci. En concret, l'art. 255 Codi civil francès, que preveu la mediació com a mesura provisional i l'art. 373.2.10è. que obre la possibilitat al jutge de manar una mediació en cas de desacord en el procés de divorci. Per tant, la mediació familiar depèn normativament d'un parell d'articles del Codi civil francès que preveu aquesta opció per al jutge.

- Cal afegir un parell d'articles, especialment l'art. 1071, de la llei d'enjudiciament civil corresponent que preveu la seva ubicació processal i normativa de desenvolupament de l'òrgan centralitzador i de control de les tasques de mediació (*Arrêté du 8 octobre 2001 portant la création du Conseil national consultatif de la médiation familiale*).

- La competència legislativa està centralitzada en l'Estat per a tot el seu territori en totes les seves matèries. I cal afegir:

- el quasi nul desenvolupament normatiu francès en matèria d'igualtat.
- que no existeix una legislació de lluita contra la violència masclista tan desenvolupada com a Espanya (Estat) com a moltes de les seves comunitats autònomes.
- que no coneixem norma de prou entitat jeràrquica que es abasti altres tipus de mediació i que prohibeixi expressament la mediació en casos de violència masclista dins de la mediació familiar.
- que s'està elaborant la transposició de la D(2002) 1.

I centrant-nos en l'aplicació del model francès de mediació familiar i la mediació familiar com a una part de les nostres possibilitats normatives de mediació hi ha un tret que hem de tenir molt en compte; la intervenció de l'advocacia en el desenvolupament de model de mediació català. Mentre la llei catalana en fa un esment específic i una valoració positiva de la implicació dels operadors jurídics en els processos de mediació, sembla que el model francès està justament basant en la no-juridificació de la mediació familiar i la delegació a operadors i professionals socials-assistencials d'aquest procés de mediació. Aquest punt hauria de ser objecte d'estudi des del punt de vista de les conseqüències simbòliques i victimitzants. Evidentment cap d'aquestes normatives tenen una perspectiva de gènere, ni tenen en compte les possibles situacions de desigualtat material de la dona front la mediació o de violència masclista annexes.

5.4 LES EXPERIÈNCIES ALS EUA I CANADA: INSPIRACIÓ DE L'ACTUAL PROCÉS EUROPEU (M. BONET ESTEVA)

La mediació i altres institucions alternatives de resolució de conflictes com la conciliació i la reparació varen néixer en el context legal i assistencial dels països nord-americans a principis del segle XX i es varen consolidar com una eina plenament acceptada per tota mena d'operadors professionals passada la meitat d'aquell segle.

La primera consideració que hem de tenir en compte quan es vol analitzar una experiència d'aquests països és la gran diferència de cultures socials i, especialment, jurídiques ja que ens trobem front sistemes de "Common Law". Sens perjudici de la bondat d'aquestes experiències d'èxit contrastat hi ha dues qüestions que no es poden oblidar:

1.- Que la font principal de dret en el seu sistema és la jurisprudència o conjunt de resolucions judicials de casos sobre aquesta matèria, per tant, la regulació mitjançant lleis generalistes de temes genèrics és l'excepció. Quan es dona aquesta excepció acostuma a ser perquè la jurisprudència, font primera de dret, no ofereix una solució unànime sobre un aspecte concret de la matèria objecte de contenciós judicial. Per aquest motiu, les lleis de tall anglosaxó no són generalistes, ans al contrari, molt específiques.

2.- Que, pel que fa als EUA, ens trobem front un Estat federal en el qual cadascun dels Estats membres té competències legislatives pròpies. I, pel que fa al tema de la mediació, aquestes competències abasten tots els seus àmbits, en especial el civil i el penal. Per tant, poden haver-hi tantes experiències sobre mediació familiars com Estats membres dels EUA que, respectivament, es basen en les seves pròpies fonts de dret que, en la majoria dels casos, es corresponen amb jurisprudències lleugerament diferents i amb experiències orgàniques diferents. Altra qüestió és que després s'intentin compartir les experiències dins del mateix Estat Federal.

En García García (2003:21) ens resum les causes del desenrotllament de la mediació com a tècnica alternativa de conflictes en matèria familiar en dues; la primera, referida a les estadístiques elaborades als anys 60 del segle passat en les que es preveia un col·lapse dels sistemes judicials nord-americans degut a l'acumulació de litigis i, la segona, que la cultura ciutadana –altament basada en les llibertats individuals- reclamava una intervenció major de les parts en la solució del conflicte més enllà de deixar la seva solució als advocats.

Una de les primeres experiències privades, es produeix a Atlanta on als 70 neix el primer centre de mediació privat dels EUA que acabaria consolidant-se i donant peu a la primera Acadèmica de mediadors familiars.

Des dels serveis socials de Nova York, Haynes publica als anys 80 el que es pot considerar com a primera guia pràctica del professional de la mediació⁶⁸. Es posen en marxa els Centres comunitaris de mediació a nivell de l'Estat federal i s'estén aquesta pràctica a d'altres estats com Alaska, Minnessota, Main i Califòrnia on la mediació es confirma com a pas previ obligatori en els processos de divorci i arriba a ser regulada per una llei específica com la Mandatory Mediation Act (García García 2003:24).

A Canadà es produeix un doble fenomen que creiem rellevant (García García 2003:22), en primer terme, degut a la proximitat geogràfica, es beneficien més ràpidament dels resultats de les experiències als EUA i, segon, tenen una àmplia xarxa de serveis socials d'atenció a la família i a la infància des de la que es propulsen les experiències de mediació extrajudicials. Potser la pràctica més rellevant i coneguda és la de la província de Quebec on, ja als anys 80 del segle passat, es desenvolupen serveis públics de mediació, programes de recolzament a les famílies separades produint que, finalment, s'introdueixi la mediació en la Llei Federal de Divorci de 1.985. Aquest, com vegeu, es potser el model que inspiraria les modificacions del Codi civil francès que s'ha exposat anteriorment i que tant ha servit de referència al desenvolupament de l'actual legislació catalana.

5.5 MARC NORMATIU CATALÀ: DE LA LLEI 1/2001 A LA LLEI 15/2009 (L. ORTIZ AMARO)

La mediació familiar es configura com una alternativa voluntària iniciat o no el procés judicial. I dins del procés judicial, en qualsevol moment del mateix, però en qualsevol cas, amb voluntat de les parts i a iniciativa d'elles mateixes de comú acord "sia per iniciativa pròpia o a instàncies de l'autoritat judicial o per derivació dels jutjats de pau, dels professionals col·legiats o dels serveis públics de diversos àmbits, que poden proposar-la a les parts i contactar amb el Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya" (Art. 12.2 de la Llei 15/2009).

A Catalunya, la primera regulació data de l'any 2001, quan fent ús de les competències que té atribuïdes en matèria de dret civil, el Parlament català aprova **la Llei 1/2001, de mediació familiar de Catalunya**. Aquesta llei, pionera a l'Estat espanyol, troba els antecedents immediats, d'una banda, en la Recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa núm. R. (98) 1, de 21 de gener de 1998, i d'una altra, en el **Codi de Família català** (Solè i Ysàs, 2001). Per tant, el paper del Codi de família també es configura com a impulsor de la mediació familiar. És concretament a la Disposició final tercera del Codi de Família, sobre el Projecte de llei reguladora de la mediació familiar de llavors, on s'estableix que:

⁶⁸ Actualment en espanyol, **Haynes, John M. Fundamentos de la mediación familiar : manual práctico para mediadores** Edició 2a ed. Publicació Madrid : Gaia, 2000

«En el termini de sis mesos a partir de l'entrada en vigor d'aquest Codi, el Govern de la Generalitat ha de presentar al Parlament un projecte de Llei reguladora de la mediació familiar, sobre les bases següents:

- a) Confidencialitat absoluta del contingut de les sessions de mediació.
- b) Llibertat de les parts per a apartar-se o desistir de la mediació en qualsevol moment.
- c) Aprovació judicial dels acords assolits en la mediació.
- d) Durada màxima del procés de mediació limitada a tres mesos, prorrogables pel mateix temps a petició del mediador o mediatora».

En compliment d'aquesta disposició, el Govern de la Generalitat va aprovar un avantprojecte de Llei de Mediació Familiar de Catalunya amb data de 9 de març de 1999 que va decaure en finalitzar la legislatura. El 26 de juny de 2000 s'aprova un nou avantprojecte de Llei de mediació familiar que és admès a tràmit per la mesa del Parlament el 5 de juliol de 2000 i que, finalment, dóna lloc a la Llei 1/2001, de 15 de març, de mediació familiar de Catalunya (Solè i Ysàs, 2001). Va ser amb l'aprovació d'aquesta Llei catalana de mediació de 2001, i amb el Reglament que la desenvolupa, que es van posar en marxa els serveis d'orientació i d'informació a la mediació que neixen per a poder apropar a la ciutadania la mediació familiar amb diverses finalitats. Serveis que es mantindran malgrat les reformes en matèria de mediació que han succeït a Catalunya i que en capítols posteriors es detallaran.

Per últim, a Catalunya s'ha aprovat recentment la **Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat**. El més significatiu, quant al procés d'elaboració d'aquesta llei, és que, com tindrem ocasió de comprovar més endavant, entre el primer avantprojecte esmentat i la llei resultant hi ha importants variacions pel que fa al paper que els col·legis professionals juguen en la mediació.

D'altra banda, ens sembla important analitzar els i les representants que van comparèixer i participar al debat parlamentari respecte aquesta nova legislació, dins de la Comissió de Justícia, Dret i Seguretat Ciutadana. Hi varen ser molt presents el Col·legi d'Advocats de Catalunya i de Barcelona (sis persones vinculades van fer-hi compareixença); i altres col·legis professionals: el Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials; el Col·legi de Pedagogs de Catalunya; el de Psicòlegs de Catalunya; el de Politòlegs i Sociòlegs; el d'Educatores i Educadors Socials; el de Graduats Socials; el de Psicòlegs; representants també de les formacions (màsters); la directora del fins llavors Centre de Mediació Familiar de Catalunya; la presidenta del TSJC; el president del Tribunal Arbitral de Barcelona; un membre del Ple de la Cambra de Comerç de Barcelona, entre d'altres.

6. MEDIACIÓ PENAL I VIOLÈNCIA DE GÈNERE (M. BONET ESTEVA)

6.1. MEDIACIÓ FAMILIAR I VIOLÈNCIA: LA PROHIBICIÓ EXPRESSA DE MEDIACIÓ

Per a tractar, des del punt de vista jurídic, el tema de la violència de gènere com a objecte de mediació cal tenir en compte dos aspectes fonamentals.

- 1) La prohibició expressa de mediació en violència de gènere
- 2) La consideració de la violència de gènere com a delictes i la no existència de mediació penal per a autors majors de 18 anys.

En aquest apartat tractarem de les situacions de prohibició expressa que tenen la seva acollida legal, tant en el nivell de les competències estatals, com en el desenvolupament legislatiu de les orientacions catalanes de polítiques contra la violència masculista com, ja de forma molt més concreta, en el pla de la pròpia Llei 15/2009 de mediació en Dret privat de Catalunya.

L'art. 44 de la L.O. 1/2004 "de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género.", prohibeix expressament la mediació en violència de gènere i ho fa tant referint-se a les competències penals com civils dels Jutjats de Violència contra les dones que, quan s'hagi acabat el seu desplegament en tot el territori estatal, seran els òrgans judicials competents per a resoldre tots els aspectes civils i penals, es a dir separacions, divorcis, pensions, custòdies i delictes comesos que concorren en un cas de violència contra la dona en raó de gènere.

La Generalitat de Catalunya, malgrat no tenir competències penals, ha desenvolupat legislativament les seves línies d'actuació pública contra la violència masculista aprovant la Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masculista. Aquesta llei és especialment important perquè intenta construir com a dret subjectiu exigible front l'Administració pública catalana, el dret de les dones a viure en un món sense violència masculista. Més enllà del desenvolupament d'aquest dret i com a eina de garantia de que mitjançant la mediació aquest no serà vulnerat estableix la prohibició de mediació en els supòsits de violència masculista.

S'ha d'afegir, que la Llei 25/2010, del 29 de juliol, del Parlament de Catalunya, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, quan entri en vigor l'1 de gener de 2011 farà efectiva la prohibició expressa des de l'àmbit competencial civil de regulació de les separacions i trencaments familiars (art. 233-6).

A aquests arguments de prohibició expressa cal sumar que en el règim sancionador establert per la Llei 15/2009 (art. 30 lletra b). Àdhuc s'estableix com a infracció greu el no informar a les autoritats judicials d'una amenaça per a la vida o la integritat física o psíquica d'algú o de l'existència d'uns fets delictius perseguibles d'ofici més l'obligació d'aturar el procés de mediació (art. 7.5 Llei 15/2009). Dit això, assenyalem que l'esmentat deure d'informació s'estableix com un excepció al principi de confidencialitat. Quant a l'apreciació de la situació d'amenaça, no hi ha desenvolupat per el moment uns requisits objectius i semblen quedar al seguiment de les normes deontològiques de les persones mediadores.

6.2. LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE COM A CONDUCTA DELICTIVA

La mediació familiar, malgrat la seva prohibició expressa, se està postulant com una de les vies de resolució dels conflictes violents produïts en el si de la família i entre les parelles i les ex-parelles (vid. Llibre blanc de la Mediació a Catalunya, p. 645)⁶⁹. Quan s'afronten propostes mediadores d'aquest tipus hem de tenir present certes qüestions prèvies que van més enllà de les prohibicions taxatives de mediació en violència de gènere contingudes en les expressades L.O 1/2004, la Llei 5/2008 del Parlament de Catalunya i el propi règim sancionador de la Llei 15/2009 del Parlament de Catalunya que preveu com a infracció de la persona mediadora no aturar la mediació quan es coneix o sospita que hi ha una situació delictiva en el marc del cas objecte de tractament per aquesta institució.

La violència de gènere en la seva expressió més manifesta i greu és, en virtut dels articles 148.4 i 153 del Codi penal, constitutiva de delictes directament relacionats amb la lluita per la eradicació de la violència de gènere tal i com consta en l'art. 1 de la L.O 1/2004.

En aquests articles es preveuen, d'una banda l'agravació de la pena en funció de la relació intersubjectiva d'autor i víctima en els delictes de lesions introduïdes i interpretades a partir de l'esmentat art. 1 L.O. 1/2004 (art. 148.4 C.p.).

I de l'altra, converteix en delicte via "mandat legislatiu" aquelles conductes que per la seva natura eren constitutives de falta quan es donen en un supòsit de fet dels compresos en les prototípiques lesions de la violència de gènere recollida en l'art. 153 C.p.

⁶⁹ www.llibreblancmediacio.com/

Àdhuc, amb independència del concepte violència de gènere expressat a l'art. 1 L.O 1/2004 i sense vinculació interpretativa amb aquesta llei, les conductes que, per excel·lència, formen part del "cicle de la violència masclista" poden ser considerades com a incloses en l'ampli nombre de capteniments recollits en l'art. 173.2 C.p. i, per tant, constitutives de delictes contra la "integritat moral".

Això, és clar, sens perjudici de les responsabilitats penals afegides per resultats lesius concrets que la "violència habitual", en terminologia del Codi penal, hagi produït en d'altres béns penalment protegits com la vida, la integritat física, la salut mental, la llibertat sexual entre els més rellevants (art. 177 C.p.).

De moment, per moltes propostes legislatives i interpretatives que hi hagi, el Dret penal no deixa de ser una branca del Dret de caràcter públic i aquests no deixen de ser uns delictes que s'han de perseguir d'"ofici". Aquestes dues afirmacions enclouen a l'Estat com a part interessada en el conflicte penal, per una banda, i és que no es pot oblidar que un dels principis fonamentadors de l'estructura del dret penal és el traspàs de la resolució dels conflictes més extrems que atempten contra els béns més preats per a la convivència en Societat a l'Estat. És per aquest motiu que el Dret penal és un dels màxims exponents de les competències estatals i de la sobirania d'aquest. En resum, les persones privades van renunciar (mitjançant el Pacte Social constitutiu de l'Estat de Dret modern) a la persecució i resolució de pròpia mà dels conflictes més greus i sagnats amb la finalitat d'acabar amb la "venjança privada" en retroalimentació que caracteritzà les societats fins a la Il·lustració (Bonet, 1999).

I, per altra banda, una de les grans fites de l'últim quart de segle a Espanya, relació a la violència masclista, ha estat aconseguir que aquesta passés de ser considerada una qüestió estrictament privada a resoldre en el si de la intimitat de la família, a comprensió de la violència de gènere com un mal social que supera els conflictes entre uns individus concrets i passa a ser objecte d'interès de la Societat en el seu conjunt. D'aquesta manera, la violència de gènere es reconeix i s'auto-reconeix i passa a ser considerat un problema vital per a la pau social. És a partir d'aquesta conceptualització de la violència de gènere com quelcom d'interès públic, que l'Estat no només està legitimat per intervenir en el que es considerava quelcom privat de la parella o família, si no que es veu obligat a desenvolupar instruments i polítiques públiques que mostrin, intentin prevenir i, finalment, reaccionin front l'exercici de la violència. L'expressió màxima d'aquest pas del privat al públic és la construcció d'uns delictes que, amb independència de la seva bondat tècnica, intenten ser l'última de les expressions d'intervenció estatal front la violència de gènere.

L'evolució del dret penal és la història de la recerca de quelcom millor a ell mateix, que es reflexa en primer terme, en la recerca de substitutius a la pena de mort i la tortura, i més immediatament en substitutius a la pena privativa de llibertat amb la finalitat de resocialitzar els reus i contribuir a una resolució més pacífica del conflicte. Mostra d'això, és l'entrada en vigor amb data 23 de desembre de 2010 d'una gran reforma penal (L.O. 5/2010) en la qual s'articulen noves penes, substitutius d'aquesta, mesures de seguretat i substitutius d'aquestes que inclouen els treballs en benefici de la comunitat voluntaris i la participació activa en programes de reparació a les víctimes. Malgrat aquest gran avenç, i l'existència d'una proposta per a legislar la mediació penal des del Ministeri de Justícia, no s'ha inclòs la mediació ni com atenuació específica, ni com a mesura i/o pena específiques. Per tant, el pacte entre les parts individuals no té rellevància penal, en el sentit, de que no està previst per la llei i, per tant, el Principi de legalitat i la prohibició d'analogia ens obliguen a entendre que no hi cap mediació en matèria penal i, en conseqüència, tampoc hi cap en violència de gènere perquè aquesta és constitutiva de delictes.

Altra cosa que mereix esment és l'èxit de la mediació i altres figures alternatives a la pena en el camp de la responsabilitat penal de menors on, en virtut de les especials característiques dels autors/res, s'ha permès la seva aplicació amb un èxit més que notable.

6.3 ASPECTES RELLEVANTS DE LES PROPOSTES D'INTRODUCCIÓ DE LA MEDIACIÓ PENAL, EN ESPECIAL, EN MATÈRIA DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE

En l'actualitat a tot l'Estat espanyol i, en especial, a Catalunya s'està treballant en propostes patrocinades institucionalment que insisteixen en que l'ús de la mediació en violència de gènere i, per tant, en els conflictes que es dirimeixen en la jurisdicció penal pot arribar a alçar-se com un solució efectiva i menys victimitzadora a la vigent. Hi ha tres eixos importants en aquest renaixement de les propostes mediadores per a conflictes de tipus penals que semblen especialment rellevants en la conjuntura del moment:

- 1) L'èxit de les mesures alternatives, inclosa la mediació, en la jurisdicció penal de menors⁷⁰.
- 2) La necessitat de reorganitzar i agilitzar l'Administració de justícia espanyola
- 3) Una interpretació restrictiva de la prohibició de mediació de l'art. 44 de la L.O 1/2004 unida a una ampliació del sentit literal dels arts 91 i 92 del Codi penal pel qual s'entén equivalent "la participació efectiva en programes de reparació a les víctimes" a la mediació.

⁷⁰ Els resultats d'aquesta són ampliament tractats en el Llibre Blanc de la mediació, p. 599 i s.s , www.llibremediación.com

Ja des dels darrers vint-i-cinc anys del segle XX a Espanya i, en concret a Catalunya, es va desenvolupar un fort moviment de implementació de mesures alternatives a les ja existents en matèria de menors. Aquestes propostes eren adaptacions de figures importades d'altres sistemes jurídics de resposta front menors que delinquen, en especials, de administracions judicials o no pertanyents a països de cultura jurídica anglosaxona o amb un estat del benestar altament desenvolupat com els països escandinaus i Alemanya (Gordillo, 2007:261 i s.s.). Per entendre l'èxit innegable dels programes de mesures alternatives –entre les que es troba la mediació prèvia- en els tractament de menors delinqüents espanyols cal tenir en compte dos tipus de factors. El primer d'ells deriva necessàriament de la precària jurídica en la que els menors que delinquen i altres menors desemparats es trobaven en aquella època a Espanya. I, el segon, les característiques inherents a la condició de menor que afavoreixen aquests tipus d'intervencions i la participació de la víctima en aquests programes quan els delictes no són especialment greus (Bonet, 1994).

Fins l'any 2000 va estar vigent a Espanya una llei híbrida que tractava per igual menors delinqüents, orfes, pidolaires i altres menors en situacions irregulars (Ley de los Tribunals Tutelares de Menores de 1948 i el seu corresponent reglament desenvolupador). Les comunitats autònomes a mesura que els hi foren traspassades les competències administratives sobre assistència, ensenyament o legislació civil entre d'altres varen anar legislant dins de l'àmbit competencial que els hi era propi a cadascuna d'elles per poder substituir –encara que fos parcialment- l'obsoleta llei citada i generar un sistema administratiu assistencial i tuitiu propis. Evidentment, quedava fora de l'abast del que podien desenvolupar les CCAA tot allò que feia referència a menors de 16 que delinquen perquè, en aquest punt, s'han de recordar diferents qüestions:

- Que el Codi penal fins l'entrada en vigor de l'actual Codi penal, l'any 1.996, establia que la majoria d'edat penal eren els 16 anys.
- Les CCAA no tenen competència legislativa en matèria penal ni de majors ni de menors.
- Malgrat l'any 1.993 el Tribunal constitucional va declarar inconstitucional l'art. 15 de la LTTM i es va fer una L.O. provisionals de mesures y garanties processals per als menors que delinquen, el legislador espanyol no aconseguia decidir en ferm quin tipus de sistema de reacció pública (si administrativa sancionadora o penal) calia construir per a tractar a aquesta franja de delinqüència.

Finalment, amb la LO 5/2000 "de responsabilidad penal de los menores" es va optar per un sistema de resposta penal front els menors de 18 i majors de 14 anys que recollia les garanties penals en quant a les infraccions que podien cometre els menors i les garanties processal però que obria un ampli marge psico-pedagògic d'assessorament en les decisions de Fiscalia i Jutjats de menors i un gran ventall de mesures que tenen no només un caràcter de resocialització penitenciària en el sentit de l'art. 25 de la Ce. , si no una especial incidència en el procés de formació i educació del menor com a persona que encara té un marge molt ampli de permeabilitat a l'aprenentatge i recuperació per a una vida adulta fora de l'activitat delictiva.

Aquestes darreres característiques són les que propicien l'aplicació d'un ventall de mesures molt més ampli que la dels majors i l'èxit d'aquestes depèn en gran part, d'una banda, de que l'autor del delicte és una persona en ple procés de formació de la seva personalitat i, d'altra, en que la víctima en molts casos quan veu que l'autora és una persona menor d'edat està més predisposada a col·laborar en la seva reinserció, en el perdó, la conciliació, la mediació i la reparació com a eines de solucionar el conflicte. La participació de la víctima en aquest tipus de mides alternatives és essencial i, en la mediació, és vital que no hi hagi una desigualtat. En aquest cas, el menor infractor compensa la seva situació de desigualtat amb l'acompanyament de la Fiscalia de menors i els seus equips i, la víctima si es tracta d'una persona individual major, en principi, no hauria de sentir-se en inferioritat de condicions.

Aquests són uns factors que marquen el procediment front un menor delinqüent que, d'una banda, afavoreixen la resolució alternativa del conflicte amb major satisfacció per a les parts i, d'altra, no poden veure's reproduïts automàticament en les diferents constel·lacions de casos que recull el codi penal entre majors. Si es pensa, més específicament, en la violència de gènere com a un cicle continuat de violència marcat per la dependència i el sentiment de culpa de la víctima no podem afirmar que aquesta es trobi en condicions d'igualtat per afrontar una mediació, ni amb una capacitat no condicionada de negociació i pacte. Tot això suposant que la llei penal espanyola permetés la mediació com a alternativa al contenciós per arreglar el conflicte.

El fons de l'arribada de la mediació al nostre país, en especial en matèria penal, com s'ha pogut apreciar en l'argumentació anterior, era la recerca d'un sistema alternatiu al procediment judicial i que permetés superar alguns dels seus inconvenients més forts. Sorgia doncs, amb l'esperit de cerca un solució millor per a les parts, que els permetés solucionar el conflicte entre elles, negociant, cedint en les seves posicions i expressant directament les seves emocions i per tant, generant un pacte que com neix de les persones implicades, les fa creadores de la solució i, en conseqüència aquesta és més pacificadora i, en teoria, més duradora.

En aquests moments històrics de crisi de l'Administració de Justícia, sembla pel que es pot llegir en els documents de proposició de noves lleis d'arbitratge i mediació civil i la proposta de mediació penal, que aquest objectiu inicial ha quedat desdibuixat⁷¹.

Les esmentades propostes, s'insereixen tal i com apareix en la informació del Consell de Ministres de 19 de gener de 2010 en el Plan de Modernización de la Justicia⁷² i annexes a la Ley de Economía Sostenible⁷³. Això significa, que el Govern espanyol veu en la mediació, en qualsevol de les seves manifestacions, un instrument eficaç de agilització i descongestió dels tribunals espanyols. És evident que no ens podem manifestar frontalment contràries a l'actualització dels processos i procediments de la Administració de Justícia espanyola en general però si creiem que, al menys en matèria penal referida a violència de gènere, quan encara s'estan desplegant pel territori els Jutjats de violència contra les dones i totes les seves competències civils i penals amb tots els recursos econòmics que aquests necessiten no seria, donat el cas i les greus conseqüències que d'aquesta jurisdicció es deriven, l'economia el millor dels arguments⁷⁴.

En darrer terme i en relació a la proposta interpretativa continguda en el Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya (p.p. 645-646)⁷⁵ quan afirmen els autors que l'apartat 5 de l'art. 44 de la L.O. 1/2004 circumscriu la prohibició de mediació a la fase d'instrucció del procediment penal, s'ha de deduir que entenen que la mediació en els casos de violència de gènere no compliria una funció de resolució alternativa del conflicte es sumen així a la interpretació crítica realitzada per Manzanares Samaniego (Manzanares, 2007:161). No pot ser prèvia perquè ho prohibeix l'art. 44 de la llei citada, ni inclosa en la resolució judicial penal perquè no està prevista com a cap mena de conseqüència jurídic-penal i el Principi de legalitat (art. 1 Cp.) és ineludible en matèria penal. Al respecte, no deixa de ser il·lustrativa la següent reflexió:

*"Es significativo que se prohíba lo que ni siquiera está previsto en la ley"*⁷⁶

Una de les raons per les quals en la jurisdicció penal de moment no es pot imposar la mediació en el seu sentit més estricte com a contingut de la condemna és que, en principi, les condemnes no inclouen obligacions de fer de la víctima perquè representen la reacció estatal/de la societat vers l'infractor de la llei que ha causat un menyscapse a un bé essencial d'altre.

⁷¹ www.lamoncloa.es

⁷² Trobareu el document en pdf a www.cgpi.es

⁷³ Informe a l'avant-projecte de la Ley de economía sostenible en pdf a www.cgpi.es

⁷⁴ Hoja de ruta para la modernización de la justicia" en pdf a www.cgpi.es

⁷⁵ www.llibreblancmediacio.com/

⁷⁶ AAVV: La mediación familiar. La mediación penal y penitenciaria. El estatuto del mediador, (Sáez Rodríguez, C. Cood.), Centro de Estudios Jurídicos, Thomson-Aranzadi, Madrid, 2008, p.324

Per tant, la resta de la proposta de l'ingent estudi sobre la mediació a Catalunya en aquesta matèria s'ha d'interpretar dins dels marges, de mesures de seguretat com a conseqüència d'una situació d'inimputabilitat o semi-imputabilitat, substitutius de la pena o tractament penitenciari (Ríos Martín et altri, 2008:106). En aquest sentit, Codi penal permet al jutge imposar –sempre que compti amb la voluntat del reu- treballs en benefici a la comunitat que tinguin a veure amb el delicte comés, participació en cursos, tallers que tinguin que veure amb el delicte comés, i el mateix es pot dir del jutge de vigilància penitenciària. I en aquí és on s'ha de tenir en compte que l'execució penitenciària sí és competència de la Generalitat de Catalunya que ha desenvolupat tot un aparell orgànic propiciador de l'aplicació d'aquestes mesures i penes alternatives⁷⁷ . És veritat que aquestes opcions judicials tenen un sentit rehabilitador per una banda, de presa de consciència del mal realitzat i afavoreixen la reparació i el rescabament. Però, no sembla que vagin dirigides a la conciliació de les parts, en primer terme, perquè de moment aquesta no és una de les finalitats de la pena i del dret penal en el seu conjunt, segon, perquè la víctima no pot ser obligada a reconciliar-se amb l'autor més quan el tribunal penal corresponent ja ha tancat taxativament el conflicte d'una manera formal en contra d'una de les parts i, en darrer lloc, obliden els companys que aquestes possibilitats vers al reu van acompanyades i, el codi penal actual fa especial incidència en els supòsits de violència de gènere, per la prohibició d'acostament a la víctima, comunicació amb ella i els seus familiars, de viure en determinats llocs i, donat el cas, retirada dels drets de visita dels fills i filles i altres drets inherents a la paternitat. Justament, aquest sistema ha estat un dels recentment reformats L.O. 5/2010, entrada en vigor, el 23 de desembre, essent l'esperit de la llei –pel que es pot interpretar del sentit del preàmbul- el d'obrir possibilitats de reinserció de l'autor, sense que això suposi un menyscapse per a la seguretat de la víctima..

⁷⁷ <http://www20.gencat.cat/portal/site/Justicia/menuitem>

7. EL DESENVOLUPAMENT DELS SERVEIS DE MEDIACIÓ A LA PROVINCIA DE BARCELONA (L. ORTIZ AMARO)

Estem en un període de plena promoció de la mediació familiar en el nostre país. Aquest fet es pot constatar d'una banda en la realització de **jornades informatives** organitzades a través de convenis de col·laboració entre el Departament de Justícia, el CMDPC i els Ajuntaments, com per exemples a Badalona (2005), Sant Feliu de Llobregat (2007) o Cardedeu (2008), així com en desenvolupament dels **Serveis d'Informació Mediadora (SIM) i dels Serveis d'Orientació Mediadora (SOM)**.

A data de juny 2008, existien 29 convenis del Departament de Justícia, a través del llavors Centre de Mediació Familiar de Catalunya, amb col·legis d'advocats, Col·legi d'Educadors i Educadores Socials de Catalunya, ajuntaments, consells comarcals, fundacions i associacions amb l'objectiu de crear una xarxa de serveis d'orientació i d'informació mediadora. Actualment, segons les dades publicades al Llibre Blanc de la mediació de recent publicació, la xarxa de **Serveis d'Informació Mediadora (SIM) està integrada per 40 punts d'informació** repartits per tota Catalunya. Respecte els **Serveis d'orientació mediadora (SOM), únicament compta amb un total de 29 punts** repartits pel territori català, i gestionats pels 14 Col·legis d'Advocats de Catalunya en virtut dels convenis signats amb el Departament de Justícia de Catalunya.

7.1 EL CENTRE DE MEDIACIÓ EN DRET PRIVAT DE CATALUNYA (CMDPC)

El **Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya**, creat per la **Llei 15/2009**, és una institució que té com a principals objectius fomentar i difondre la mediació i facilitar-hi l'accés a tots els ciutadans, estudiar les tècniques de mediació, gestionar el Registre general de persones mediadores en l'àmbit familiar i el Registre general de persones mediadores en els àmbits de dret privat, homologar els estudis, els cursos i la formació específica en matèria de mediació, i organitzar el servei públic. El CMDPC també és l'encarregat de designar la persona mediadora a proposta de les parts, o quan la mediació és instada per l'autoritat judicial, i de fer el seguiment de tot el procediment. Substitueix l'antic **Centre de Mediació Familiar de Catalunya**, regulat per la Llei 1/2001.

Tipus de mediació, segons el CMDPC:

- Mediació pública: persones que tenen dret a l'assistència jurídica gratuïta o quan almenys una de les parts té dret a la justícia gratuïta / derivació judicial.
- Mediació privada: quan cap de les parts té ni demana el dret a l'accés a la justícia gratuïta.

Els òrgans encarregats de tramitar l'assistència jurídica gratuïta per obtenir la mediació gratuïta són: els serveis d'orientació jurídica, el propi CMDPC i els col·legis acreditats per fer-ho.

Una vegada reunida tota la documentació que ha d'aportar el sol·licitant, la trameten a la comissió d'assistència jurídica gratuïta de la província que correspongui segons el domicili del sol·licitant. A aquesta comissió li correspon reconèixer el dret a aquesta assistència, revocar-lo o denegar-lo. En el cas de tramitació de mediacions privades, es pot consultar el registre de mediadors habilitats o bé adreçar-se als col·legis acreditats que tenen el seu propi servei de mediació.

7.2 ELS SERVEIS DE MEDIACIÓ COMUNITARIA

La Diputació de Barcelona en els darrers anys té un paper molt important en donar impuls als diferents tipus de serveis de mediació. L'any 2004, per exemple, l'Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona va promoure els **Serveis de Mediació Comunitària** a la Província de Barcelona. Es tracta d'un dispositiu orientat a la gestió de conflictes que té com a objecte propi la negociació entre les parts, dins d'un marc social donat que es posa a disposició dels serveis socials dels ajuntaments de la Província de Barcelona.⁷⁸ Segons la pròpia guia que desenvolupa aquests serveis, els mateixos es desenvolupen de manera que "l'equip de mediadors i mediadores posa els seus coneixements, les seves competències i actituds i habilitats professionals a la disposició dels professionals de l'Administració pública municipal i de la comunitat en general, per tal de facilitar la comunicació, la relació i la convivència. Els instruments preferents, encara que no exclusius, de l'acció mediatora són l'entrevista individual i grupal, reunions de treball, tallers de participació, disseny d'estratègies per arribar a acords concrets, avaluacions de procés, tècniques participatives... Es pot parlar de diferents tipus de mediació: la que facilita el diàleg, la que desbloqueja i la que transforma".

⁷⁸ Veure http://www.desenvolupamentcomunitari.cat/web/publicacions/servei_mediacio.pdf.

El Servei de mediació comunitària es caracteritza i es defineix per les següents notes⁷⁹:

- La mediació comunitària és un nou servei públic, que ha d'enfortir el ventall de recursos públics de què disposen els ciutadans.
- Aposta de manera decidida per reforçar l'exercici de la ciutadania entenent-la com un bé vinculat a la pertinença:
- Pertinença al municipi, al gaudi de drets i deures de ciutadà i a la participació activa en la construcció social de la comunitat. Perquè els conflictes als quals es dirigeix la mediació són els que es produeixen pel fet de compartir l'espai, els serveis, les relacions, les responsabilitats i els desafiaments.
- És un servei universal i amb el benefici de gratuïtat per als ciutadans que ho necessitin: La universalitat i la gratuïtat garanteixen l'accés, i l'accés a la mediació és una condició de la ciutadania, no un privilegi que depèn de l'origen.
- Dues línies divergents d'institucionalització dels serveis de mediació comunitària:
 - la primera vincula la mediació comunitària a serveis municipals bàsics que ja hi ha, i
 - la segona aposta per la creació d'un espai nou i singular a partir de les premisses de la mediació comunitària.
- Professionalització: la mediació comunitària no és una altra faceta, a temps parcial, d'un professional dedicat a un altre servei.
- S'ha d'insistir en el risc que es corre quan es volen reduir certs costos afegint lleugerament funcions contraposades a un mateix professional.
- La posició del professional que informa, assessora, interpreta o decideix no és la del mediador.
- El compromís del mediador és amb el procés de mediació i amb el respecte absolut a l'autodeterminació de les parts i als acords als quals arribin voluntàriament.
- La mediació comunitària és una nova professió autònoma, independent, amb formació acadèmica i sotmesa a principis ètics i deontològics.
- La valoració d'aquesta professió en els processos de selecció dels equips de mediació comunitària causarà impacte en els programes de formació universitària i en la qualitat del servei per als ciutadans.

Entre els altres serveis impulsats per la diputació de Barcelona, trobem els **Serveis de Mediació Ciutadana**. Aquests serveis es defineixen com "uns serveis destinats a afavorir la convivència que treballa des de la realitat, un espai de diàleg en situacions de conflicte basat en el foment de

⁷⁹ http://www.diba.cat/innovacio/fitxers/Mediacio_com.pdf

l'autonomia, el reconeixement i la vinculació" ⁸⁰, i que es desenvoluparan des de l'àmbit local. El **Programa de Mediació ciutadana** té la finalitat ⁸¹ *d'orientar, capacitar i dotar als ajuntaments de noves eines i formules d'intervenció social i noves maneres de fer basades en la prevenció i en la gestió i resolució dels conflictes de forma dialogada*. Els objectius d'aquest servei són:

- Afavorir la convivència ciutadana i la cohesió social en els nostres pobles i ciutats.
- Reduir els nivells de conflictivitat a la ciutat.
- Col·laborar amb els ajuntaments per l' impuls i la consolidació de serveis i programes de mediació ciutadana.
- Establir una xarxa de professionals - mediadors/es ciutadans/es- per a la resolució de conflictes ciutadans.
- Oferir als municipis assessorament i suport tècnic en l'àmbit de la mediació ciutadana.
- Formar als professionals municipals i càrrecs electes en l'àmbit de la mediació ciutadana.
- Difondre la mediació ciutadana com a política social de proximitat als ciutadans.

Tant els serveis de mediació comunitària com els serveis de mediació ciutadana estan gestionats per entitats d'àmbit local, ajuntaments i Consells Comarcals. Tal i com disposa el llibre Blanc, el caràcter d'aquests serveis responen a necessitats de tipus comunitari o ciutadà com el propi títol indica. En general problemes de convivència ciutadana. Però cal assenyalar que també gestionen problemàtiques de tipus familiar en virtut del que disposava la Llei 1/2001 al seu article 5, per estar aquests supòsits exclosos de l'àmbit d'actuació del Centre de Mediació Familiar⁸².

7.3 ELS SERVEIS D'INFORMACIÓ A LA MEDIACIÓ (SIM)

Els serveis d'informació a la mediació (endavant SIM) es van crear per la Llei 1/2002 de mediació familiar. Actualment, troben el seu fonament en la nova llei on es recull a la Disposició Addicional 1ª l'obligació de promoure per part del departament competent en matèria de Dret Civil mitjançant el centre directiu al qual està adscrit el Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya i mitjançant la signatura de convenis amb diferents organismes públics *"la creació i la gestió d'una xarxa de punts d'informació i d'orientació sobre la mediació que abasti tot Catalunya, i també la formació dels equips vinculats a la xarxa"*.

Per tant els SIM són serveis, gestionats amb la col·laboració d'ajuntaments, consells comarcals i altres institucions, els quals informen els ciutadans/es que directament s'hi adrecen per demanar informació sobre mediació.

⁸⁰ Decàleg de Bones Pràctiques de la mediació ciutadana del Departament de Justícia.

⁸¹ Veure <http://www.diba.es/diversitat/mediacio.asp>.

⁸² Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya.

Els punts que oferiran el serveis d'informació a la mediació familiar, dona cobertura informativa i facilita l'accés a la mediació a la ciutadania que contacti amb el servei o sigui derivada judicialment amb la finalitat de rebre la primera sessió informativa. La finalitat serà concretament, la d'informar i atendre les persones interessades en la mediació, i posteriorment posar-se en contacte amb l'altra part implicada per oferir-li la mateixa informació i ajut. Segons la llei 15/2009, la primera sessió informativa compleix aquesta funció:

"Article 11

Sessió informativa

1. En la sessió informativa prèvia, les persones són assessorades sobre el valor, els avantatges, els principis i les característiques de la mediació. En funció d'aquest coneixement i del cas concret, decideixen si opten o no per la mediació".

La sessió informativa és doncs, el "primer contacte de les parts amb la mediació, mitjançant la derivació judicial. S'informa sobre les característiques de la mediació i el seu efecte en el procediment judicial" (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 2009).

a) Serveis d'informació medidora (SIM) (TOTAL PROVINCIA BCN=23)

Argentona. Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament (octubre 2009); **Barcelona.** Servei d'Informació Medidora del Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya, **Castellar del Vallès.** Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament (desembre 2009), **Castelldefels.** Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament (juny 2009), **Cubelles.** Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament. Oficina de Participació i d'Informació Ciutadana (abril 2009), **Granollers.** Servei d'Informació i d'Orientació a la Mediació Familiar vinculat al projecte de Mediació Ciutadana (maig 2007), **Masquefa.** Servei Municipal de Mediació Social i Comunitària de l'Ajuntament (des de desembre 2009), **Molins de Rei.** Servei de Mediació Comunitària, **Mollet.** Servei Municipal de Mediació Comunitària , **Pallejà.** Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament, **Premià de Mar.** Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament , **Sabadell.** Servei d'Informació de Mediació Familiar en el Centre de Mediació Comunitària, **Sant Adrià del Besòs.** Servei d'Informació i d'Orientació a la Mediació Familiar en el Centre de Mediació Comunitària, **Sant Boi de Llobregat.** Servei d'Informació Medidora de la Fundació Mariana, **Sant Boi de Llobregat.** Servei d'Informació Medidora , **Sant Feliu de Llobregat.** Servei de Primera Acollida, Can Ricart (serveis socials) (febrer 2007), **Sant Pere de Ribes.** Centre de Mediació Social – Mediació Familiar (octubre 2005), **Sant Sadurn d'Anoia.** Servei d'Informació Medidora (SIM) de l'Ajuntament (abril 2009), **Terrassa.** Servei d'informació de Mediació Familiar en el Marc del Servei Comunitari de Mediació, **Vic.**

Servei d'Informació Mediatora del Consell Comarcal d'Osona, **Vic**. Servei d'Informació de Mediació Familiar en el Marc del Servei Comunitari de Mediació de l'Ajuntament, **Vilafranca del Penedès**. Servei de Mediació i Convivència (juny 2008), **Vilafranca del Penedès**. Servei d'Informació a la Mediació Familiar del Consell Comarcal de l'Alt Penedès.

7.4 ELS SERVEIS D'ORIENTACIÓ A LA MEDIACIÓ (SOM)

Els Serveis d'orientació a la mediació (SOM) són serveis destinats a prestar tota la informació necessària per obtenir el benefici del dret a la mediació gratuïta i dels requisits necessaris per a obtenir-la i ajudar a tots els ciutadans i ciutadanes que ho requereixen a la redacció dels impresos o formularis normalitzats que s'hagin establert (Reglament que desenvolupa la Llei 1/2001). Per tant, aquest Servei es deriva del reconeixement a la mediació gratuïta que va fer el Reglament que desenvolupa la Llei 1/2001, de 15 de març, de mediació familiar de Catalunya a la seva Disposició Única:

“El reconeixement del dret a l'assistència jurídica gratuïta regulat al Decret 252/1996, de 5 de juliol, de creació de les comissions d'assistència jurídica gratuïta, de regulació del procediment per al reconeixement del dret d'assistència jurídica gratuïta i de la subvenció per a les actuacions professionals dels advocats i procuradors, comporta el reconeixement del dret a mediació gratuïta”.

De la mateixa manera la mateixa disposició estableix el mecanisme de desenvolupament del servei:

“subvencionarà mitjançant els consells de col·legis, si n'hi ha, o els col·legis, segons el cas, les actuacions corresponents a la mediació gratuïta. Aquesta subvenció comprendrà també una contribució a la despesa derivada de la gestió col·legial del servei de mediació gratuïta”.

Fruit d'aquesta obligació i la ratificació d'aquest servei per la nova llei de mediació catalana, els serveis d'orientació mediatora funcionen des dels serveis d'orientació jurídica dels col·legis d'advocats, es produeix una atribució de competències en mediació a aquests col·lectius professionals. Es a dir, des de cadascun d'aquests serveis s'informa els ciutadans i ciutadanes dels avantatges de la mediació com a eina de resolució de conflictes, se'ls ajuda a emplenar els formularis i, si compleixen els requisits, se'n deriven els casos al Centre de Mediació Familiar de Catalunya, el qual els designa un mediador o mediadora del seu partit judicial.

La finalitat i objecte del Servei d'Orientació a la Mediació (**SOM**) consisteix en oferir, a tot aquell/a que ho sol·liciti, un servei d'orientació a la mediació, davant de qualsevol qüestió que se li plantegi i es pugui resoldre a través de la mediació (Generalitat de Catalunya, 2009).

El Servei dona informació àmplia i adequada d'aquest sistema extrajudicial de resolució de conflictes i, a més, el professional responsable s'encarrega d'omplir els formularis necessaris per tal de sol·licitar l'assistència jurídica gratuïta per a tots aquells que hi tinguin dret, en el cas de mediacions familiars, així com de totes les comunicacions necessàries amb el Centre de Mediació Familiar de la Generalitat de Catalunya.

Aquest servei no atén consultes per telèfon ni per escrit, ni porta a terme la mediació del conflicte plantejat. S'emmarca dins del Servei d'Orientació Jurídica que gestionen el col·legis d'advocats. El Servei d'Orientació Mediatora està ubicat en les dependències d'atenció al públic del Servei d'Orientació Jurídica (SOJ) dels diversos col·legis signants. En aquestes dependències, hi haurà un advocat expert en mediació que informará el ciutadà sobre els supòsits que poden ser reconduïts a mediació familiar, proporcionarà el formulari de sol·licitud i ajudarà a emplenar-lo, es posarà en contacte amb l'altra part implicada en la possible mediació per oferir-li la mateixa informació i ajut i, en el seu cas, trametre ambdues sol·licituds a la seu del Centre de Mediació Familiar de Catalunya corresponent al seu territori (Generalitat de Catalunya, 2009).

En rebre aquesta documentació, juntament amb la sol·licitud d'assistència jurídica gratuïta o el seu reconeixement, el Centre de Mediació Familiar de Catalunya designarà el mediador que correspongui, d'acord amb el partit judicial i el torn del registre de mediadors.

Resta exclòs expressament d'aquest servei: contrastar opinions d'altres mediadors, atendre queixes respecte del mediador que ja està dirigint el procés de mediació, tant si és particular com si ha estat designat pel Centre, l'assessorament tècnic o jurídic en qualsevol qüestió relacionada amb el fons de l'assumpte, la redacció de tot tipus de documentació a favor del sol·licitant i qualsevol altra que no sigui la estrictament orientadora.

Podem concloure que en definitiva, i així ho disposen els Reglaments de funcionament dels diferents serveis dels il·lustres col·legis d'advocats (Art. 1 dels Reglaments del SOM dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Figueres i Sabadell), la finalitat del Servei d'Orientació a la Mediació (SOM) consisteix a oferir a les persones físiques que reuneixin els requisits que determina la Llei, un servei bàsic d'orientació a la mediació familiar, inclosa la informació sobre la possibilitat d'obtenir-ne la gratuïtat. També per mitjà del SOM es tramitaran i controlaran les sol·licituds de designació de mediador d'ofici per als processos de mediació familiar que estiguin dins de l'àmbit competencial de les jurisdiccions de Sabadell i Cerdanyola del Vallès.

b) Serveis d'orientació mediatadora (SOM) (TOTAL PROVINCIA BCN = 9)

Barcelona, Sabadell, Granollers, Manresa, Mataró, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Vic, L'Hospitalet de Llobregat.

8. REALITZACIÓ DEL TREBALL EMPÍRIC (G. CASAS VILA)

El treball de camp del present treball ha estat realitzat principalment a partir de la realització d'entrevistes semi-dirigides amb diferents professionals de l'àmbit de la família que treballen en els serveis públics de l'àmbit municipal a dues ciutats de la província de Barcelona. Paral·lelament vam entrevistar professionals de la mediació familiar que desenvolupen la seva tasca a la ciutat de Barcelona. De manera inicial vàrem fer tres primeres entrevistes de caràcter més exploratori amb una persona responsable de l'Àrea de Polítiques d'Igualtat i una tècnica del Programa de Dones dels dos ajuntaments de la província de Barcelona on vam fer el gruix del treball empíric, i també amb una membre del Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya. Posteriorment vam dur a terme 11 entrevistes en profunditat amb professionals municipals per a entendre el seu coneixement de la mediació familiar i dels eventuais serveis que poguessin haver estat creats al seu municipi, que van ser realitzades per L. Ortiz Amaro i G. Casas Vila entre els mesos d'abril i juliol de 2010. Enumerarem els càrrecs i els serveis en els quals treballen:

- Un membre de la direcció del Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya (E01)
- Una psicòloga del Servei d'Informació i Atenció a les Dones (SIAD) (E02)
- Una jurista dels serveis socials i coordinadora del Circuit local per a la prevenció i l'actuació contra la violència de gènere (E03)
- Un cap dels serveis socials (E04)
- Una intendent en cap de la policia local (E05)
- Un mediador del servei de mediació comunitària (E06)
- Una advocada i mediatra familiar (E07)
- Una advocada i mediatra familiar vinculada al moviment feminista (E08)
- Un educador social i mediador familiar (E09)
- Un membre d'una associació de pares separats (E10)
- La responsable d'una associació d'acompanyament de dones que han patit violència masclista (E11)

Abans de l'inici de la realització de les entrevistes (el mes d'abril) es va fer un *mailing* enviant un breu qüestionari des de l'Oficina de Polítiques d'Igualtat Dones-Homes de la Diputació de Barcelona a la xarxa de centres d'informació i recursos per a dones (CIRD's) de la província de Barcelona, un total de 54 centres. Sols vam rebre resposta de 5 Ajuntaments: Aj. Castelldefels, Aj. Vilanova i la Geltrú, Sant Feliu de Llobregat (no hi ha cap servei), Manlleu (no hi ha cap servei) i Ajuntament de Viladecans. Igualment vam difondre el qüestionari a tots els PIAD's de Barcelona (Punt d'Informació i d'Atenció a les Dones), i a l'Associació de dones separades de Catalunya, cap dels quals no ens va respondre.

8.1 RELACIO DE LES PERSONES ENTREVISTADES AMB LA MEDIACIÓ FAMILIAR

Quina relació existeix entre la pràctica professional de les persones entrevistades amb la mediació familiar? La majoria afirmen que no hi ha serveis de mediació familiar desenvolupats com a tals i institucionalitzats als seus municipis. Això no vol dir que elles mateixes posin en pràctica certes tècniques de la mediació o que existeixin serveis de caràcter terapèutic per a les famílies ens els quals s'hi realitzin mediacions. Podríem dir que encara hi ha poc coneixement i pràctica de la mediació familiar en tant que servei específic. Alguns dels serveis dels que ens han parlat és el **Servei d'Atenció a les Famílies (SAF)** o el **servei de suport psicològic a les famílies** en el qual s'hi realitzen teràpies familiars sistèmiques, amb la participació de tot el grup familiar. Les derivacions cap a aquests serveis dependran en bona mesura de les persones individuals i de les seves conviccions, si consideren la mediació una eina útil o en canvi preveuen certes dificultats per a posar-la en pràctica en els casos que reben:

"Aquí tenim el SAF - Servei d'Atenció a Famílies, on tenim un equip que fa mediació en conflictes familiars. Primer treballem als serveis d'atenció primària, però si no se'n surt, en dues o tres sessions, i no s'arriba a cap acord, llavors van a aquest servei, el SAF, que existeix des de principis dels anys 2000, és atenció psicològica, treballen conflictes familiars i petites problemàtiques a nivell psicològic (dol, depressions, etc.)" (E04)

"Tenim un altre recurs, que és el suport psicològic a les famílies, a les famílies que tenen dinàmiques conflictives, però és un recurs molt escàs, perquè a lo millor tenim 10 places en tot un any... aquí sí que es fan teràpies familiars, bàsicament son teràpies en relació amb els fills" (E03)

Aquestes dues afirmacions sintetitzen bé dos posicionaments contrastats respecte el recurs a la mediació:

"Si viene una de las partes a pedir ayuda la veo o oigo y después...sí...ya te digo, si veo ese perfil de que bueno, que en teoría aún se quieren (...) intento hacer esa "terapia" entre comillas" (E02)

"Jo puc dir que sóc mediatadora però no faig mediació perquè penso que falten, no sé si dècades o segles, perquè es pugui fer mediació en condicions, i això ho dic en el sentit que les dues persones que estiguin davant el mediatador/a estiguin en igualtat de condicions: materials, econòmiques, laborals, personals, anímiques" (E08)

La implicació del **Departament de Justícia, junt amb la Fundació privada Carmen i María José Godó Godó**, han permès que moltes de les persones que recorren a la mediació, via judicial o no, tinguin el benefici a la mediació gratuïta:

"Per promoure la mediació el Departament de justícia s'ha implicat moltíssim i a tots els casos que són derivats judicialment inicialment amb fills menors o persones discapacitades tinguin o no tinguin la justícia gratuïta, tal com es demana, es fa absolutament de forma gratuïta la mediació. I els casos no judicialitzats tenim afortunadament el recolzament d'una fundació, la fundació Godó, aquesta fundació ha fet una aportació que ens permet que puguem realitzar mediacions en tots aquests casos que hi ha persones menors, discapacitades, en problemàtiques socials, culturals. De fet l'any passat, pràcticament jo diria que un 95 % de casos es van fer de forma gratuïta." (E01)

8.2 MEDIACIÓ FAMILIAR I PERSPECTIVA DE GÈNERE

8.2.1 LES DONES A LA INICIATIVA DE LA RUPTURA... I TAMBÉ DE LA MEDIACIÓ?

La majoria de les persones entrevistades no sabrien dir si existeix una diferència de gènere en termes de més demanda o no de mediació: algú d'ells apunta més cap a les dones, mentre que d'altres més als pares, relacionant-ho amb la qüestió de la custòdia dels/les fills/es

"Em sembla que està objectivat que la iniciativa per separar-se hi ha un percentatge major de dones que d'homes, val? (...) jo afirmaria que hi havia una lleugera...una, diguem-ne, una majoria lleugera de dones que feien una primera demanda" (E09)

"Te diría que las últimas que veo es más decisiones por el hombre que la mujer, porque yo creo, haber, es una cuestión clara pretenden o pensarán que por (...) dirección habrá más posibilidades de tener una comunicación más constante y claramente con los menores." (E07)

La manca d'estadístiques desglossades per gènere del demandant de mediació ens impedeix conèixer aquesta realitat.

8.2.2 LA MEDIACIÓ FRONT A LES DESIGUALTATS DE GÈNERE

Les persones més conscienciades respecte de les desigualtats entre homes i dones són les més crítiques amb la idea de la igualtat de les parts en la mediació i afirmen que la mediació és una pràctica que tendeix a no prendre en compte les desigualtats:

"Penso que si no entens molt bé què és el patriarcat, o la perspectiva de gènere, pots tenir la temptació que realment estàs assegut a dues parts que estan en igualtat de condicions, perquè la mediació es basa en això, hi ha dues parts que són iguals. I precisament del què estem parlant aquí és que moltes vegades hi ha una situació de jerarquia, que aquestes dones estan en una situació de més vulnerabilitat; ja no parlo del nivell econòmic, sinó del nivell més emocional". (E03)

"Tot això, si treballem amb el conflicte, hem de tenir en compte aquesta espècie de trets característics bàsics que fa que un home reaccioni diferent d'una dona. Si nosaltres partim de la igualtat, però igualtat no vol dir uniformitat, hem de tenir en compte que la característica de ser home o dona pot motivar reaccions o actuacions diferents." (E01)

Aquesta altra persona entrevistada, tot i no referir-se concretament a la pràctica de la mediació en relació a les desigualtats, reconeix l'existència d'un sistema de desigualtats de gènere patent:

"Va a ser complicado pero estamos en el camino, pero hasta que no consigamos la plena igualdad (...) como seres humanos iguales a ellos. Nosotros mujeres y ellos son hombres, no somos un ser humano iguales que ellos, entonces mientras haya hombres que tenga esa concepción de que las mujeres no son seres humanos iguales que ellos, hasta que eso no se borre del todo de la mentalidad humana, todavía estamos en riesgo todas las mujeres" (E05)

Finalment, una advocada i també formada en la mediació és molt crítica amb tal pràctica, des d'una perspectiva de gènere:

"Jo crec que això de la mediació, no només no té visió de gènere, sinó que jo crec que ha estat un invent en aquest moment, com una trampa, entre les trampes masculistes. Com el que diu Miguel Lorente, "cambiamos para que todo siga igual".

Fins ara hi havia unes tècniques de masclisme que ja no estan de moda, aleshores s'han inventat unes altres. Aquestes tècniques són l'inexistent Síndrome d'Alienació Parental, la custòdia compartida i la mediació familiar" (E08)

Curiosament, aquestes quatre persones més crítiques són dones mentre que d'altra banda, altres persones (de gènere masculí) posen més l'accent en la possibilitat de les parts de negociar lliurement o que s'ha de veure cas per cas ja que l'existència de desigualtats són relatives a cada història individual:

"Cada part arriba a aquest procés de mediació amb el seu bagatge, amb la seva motxilla. Una persona que té un conflicte amb un veí, que crea una situació diguéssim molt desproporcionada a nivell de poder, la voluntarietat de l'un i de l'altra també està molt desproporcionada. Al final cada un amb la seva motxilla, en relació al conflicte té el poder de decisió d'optar per aquest procés amb allò que a ell l'interessi posant a sobre de la taula els seus interessos" (E06)

"És evident que...diguem-ne, la major part de situacions injustes que s'han viscut són de dones, val? T'ho torno a dir igual que a la mediació...hi ha casos amb els que les dones majoritàriament han estat perjudicades, però hi ha casos que no i, per tant, jo crec que cada cas és un món" (E09)

8.2.3 IGUALTAT I LLIBERTAT: LES DESIGUALTATS ENFRONT A LA IMPARCIALITAT

El fet que en la mediació es parteixi de la responsabilitat individual de les persones sobre el conflicte posa sobre la taula la necessitat d'entendre com les persones professionals entenen les **possibilitats de negociació quan les parts estan en desigualtat**, quin paper hi té la persona mediatora que ha de mantenir-se en la neutralitat, i quin valor és dóna a la **noció de consentiment**. Partim de la crítica de la filòsofa francesa Geneviève Fraisse⁸³ a la utilització del "consentiment" com a justificació primera i última de les desigualtats entre homes i dones en les nostres societats liberals:

"el consentiment de l'home i el consentiment d'ella dona no tenen doncs, històricament, mai el mateix valor. L'home que consent sembla decidir, declarar; i la

⁸³ Fraisse (2007), *Du consentement*. Paris: Seuil.

dona que consent escull, però en un espai de dependència envers una autoritat (...)
Si hi ha igualtat en l'aparença de mutualitat i reciprocitat (...) amaga àmpliament la
desigualtat real' (Fraisse, 2007: 30).

Hem trobat les dues postures més enfrontades sobre aquesta problemàtica, que exemplifiquem amb aquestes dues cites, ampliades amb una tercera entrevistada que recolza la segona postura:

"Mira, sobre els models teòrics, jo et diria una cosa, en quant al Centre nosaltres no li posem cap model ni cap línia, bueno una línia sí, seria la línia que tenim aquí a Europa, que és que el mediador no imposa res, el mediador pràcticament ni suggereix, sinó que el mediador ajuda a les parts. Creu que les parts tenen capacitat i potencial suficient com perquè gestionin el conflicte per elles mateixes. La funció del mediador és ajudar, és acompanyar-les al procés i estimular la seva capacitat d'inventiva, de col·laboració, de potenciació dels seus propis recursos per a que es gestionin per ells mateixos". (E01)

"Veig totes les mediacions que he conegut de prop per parts de companys i companyes que són molt bons mediadors, que tenen molta formació, que han anat anys a l'estranger, a Bèlgica, a França, als EUA, quan em diuen la resolució, és sempre el mateix: ha perdut la senyora en aquesta mediació. I quan els hi dic, em diuen "bueno, però ella ho ha acceptat". Per lo tant "si ells dos han pactat això, ¿porqué no? és igual qui perdi". No, és igual qui perdi no, casualment, i no casualment, sempre perdran elles (...) Jo crec que és immoral com s'estan fent moltes mediacions. Hi haurà gent, segur, de categoria moral, intel·lectual, que són capaços de seure i mediar i pactar, però la majoria de vegades és imposició. Jo la majoria de convenis que veig entre persones que han mediat em donen vergonya perquè acaben perdent les dones! I quan veig el mediador em contesta "Ella ha querido, es su libertad"; "¿es su libertad de dejarse pisar?"; "¿es su libertad de perder siempre?" (E08)

"La quantitat de dependències que té una dona, pel fet de ser mare, pel fet d'haver patit l'educació que ha rebut, la condiciona a sotmetre's a situacions que probablement ell no té, aquests condicionants (...) aquesta dona té uns

condicionants que l'obliguen a acceptar situacions d'inferioritat i de més patiment que en l'altre" (E03)

"Però jo puc per lo que sigui...pel meu procés personal, perquè mira, veig aquella mirada d'aquella persona i em causa una curiositat, jo puc identificar-me més amb un que amb un altre. Jo crec que això, diguem-ne, és inevitable (...) això no és greu perquè és inherent a la condició humana, lo que és greu és que jo no controlo això i, per tant, utilitzo un tracte a favor amb el que em cau bé enlloc del que no em cau bé i per això m'he de supervisar, he de veure les meves actuacions, val? I ser conscient que precisament com que no sóc perfecte sinó que sóc imperfecte em puc caure més amb un que amb l'altre, i hauré de ser conscient de que em passa això i, per tant, saber distingir que entre la meva acció professional i les meves simpaties (...) I moltes vegades tu pots fer una feina impecable i qualsevol que t'observi pot dir "Tio, felicitats!", però si no has aconseguit que les dues persones considerin, crequin, que tu no prens partit per cap dels dos, pues malament" (E09)

Veiem com les persones entrevistades entenen de manera molt diferent el principi deontològic de la neutralitat o la imparcialitat. És per això que, conscients que poden contribuir a reforçar certes dinàmiques desiguals, algunes persones mediadores consideren la possibilitat de certa "neutralitat activa", a través de l'equilibri dels temps de paraula, o de **sessions de mediació individualitzades per a intentar aquest reequilibri**; d'altra banda es posa l'accent en el carreró sense sortida que representa per a les persones mediadores no poder prendre partit quan hi ha una desigualtat patent entre els parts:

"Normalment, lo que podem jugar a vegades és amb els temps, nosaltres sempre diem que les persones que estan en la mediació, tenen igualtat de temps, però si hi ha una part com a més dèbil que està intervenint menys, lo que podem jugar és a fer-li més preguntes i donar-li com a una mica més de protagonisme dintre de la mediació, perquè a vegades la part més forta és com que inclòs espacialment envaeix aquell espai i omple i perd el temps, i ocupa i imposa amb els seus criteris. Si tu com a mediador veus això, doncs d'alguna manera tu ets responsable de veïllar per el procés, has de procurar frenar a aquesta part més potent i empentar, donar ales, animar a l'altre part que està parlant amb ell" (E01)

"Si una persona...veus, intueixes que es que està condicionada per l'altra persona i, per tat, no està negociant ni està tractant amb total llibertat, un mediador ha d'intentar ser el màxim de sensible i per això hi ha vegades que lo més adequat és fer sessions individuals, val? per poder analitzar fins a quin punt aquella persona està condicionada, diguem-ne, en la seva capacitat de negociar" (E09)

"En el tema de la mediació és: els mediadors tenen l'obligació de ser neutrals. Encara que no hi hagi maltractaments, si tu tens davant una parella on hi ha un desequilibri, del què sigui, ni que sigui psicològic, un que ha manat tota la vida, i l'altre que ha hagut de tragar, que no té ni recursos per a explicar-se. Perquè les coses que ella argumenta, per a criteri d'ell "són tonteries"; això és minimitzar les coses que elles fan sempre, i és minimitzar la violència, que també es fa (...) Si tens dues persones així, com pots ser neutral?? i si no ets neutral no ets un bon mediador!!" (E08)

8.2.4 DESIGUALTATS I INTERESSOS ECONÒMICS

Una de les qüestions que sorgeixen en moltes de les entrevistes és la dels interessos econòmics divergents, i efectivament és un dels temes que es tracten en la mediació i com hem pogut veure segons un dels estudis d'avaluació (Minonzio, 2006), dut a terme a França, les dones estarien menys satisfetes respecte els acords presos en temes econòmics.

"A lo mejor hay un miembro de la pareja que a lo mejor quiere esa mediación simplemente por lo que ello significa si nos separamos, ¿qué significa, no? porque a lo mejor voy a perder privilegios económicos o voy a tener que irme de mi casa o..." (E02)

La qüestió entorn a les pensions (d'aliments i compensatòries) i de l'ús de l'habitatge és recurrent i apareix sense fer-ne una pregunta específica. Podríem dir que és un eix del "conflicte familiar" molt important, derivat, entenem nosaltres, de les desigualtats econòmiques entre homes i dones.

"Torno al mateix exemple, si tu i jo cobrem lo mateix, si tu i jo tenim dos fills, eh? és just que tu et quedis amb la vivenda i jo tingui que pagar-te la meitat de la vivenda i tingui que pagar el meu lloguer? No, lo normal serà que tu i jo baixem

proporcionalment de nivell perquè hi ha més despeses, i que la teva situació sigui viable i la meua sigui viable" (E09)

"Lo que está detrás de todo esto es muchas discusiones de quien queda a vivir en el domicilio: esto afortunadamente ya se ha ido cambiando, poniendo condiciones en el tiempo, limitando la mayoría de edad de los menores, a la independencia económica que la tengan o a un tiempo muy menor, para que los dos progenitores pueden reanudar su vida en común sin que eso sea un elemento de poder." (E07)

"Otra cosa es como queda el tema de los hombres, de las viviendas y tal, pero realmente estamos hablando de un tema de una complejidad extraordinaria." (E03)

"Las madres de ellos, de los padres, ¿no? claro, ho presentaven como..."bueno, mi nuera pues se ha quedado con la vivienda...", ¿no? que no dicen con el uso sino que "se ha quedado" como si fuera "se ha quedado con la propiedad" y claro, "sigue pagando la hipoteca, se ha tenido que venir a vivir a casa, encima le pasa no sé qué, saps?"(E03)

"I la jutgessa diu "Señora, ya está bien que los niños la vean sólo como la cuidadora, póngase a trabajar". Y a él "ocupase de sus niños, que no lo vean sólo como el proveedor del dinero". Y casa nido, cada dos días entra y sale uno. Això és horrorós, qui pot viure quan hi ha un enfrontament, que per això un es separa, perquè si un viu molt bé ja no es separa, com es pot viure 2 dies cadascú en una casa?" (E08)

La posició del representant de l'associació de pares separats és la més taxativa:

"La Llei d'Aragó no, ha donat uns plaços i es ven la vivenda, és a dir...què feien? La vivenda se la queda el que es queda amb el nen, o sigui, la mare. El 86% - 87% aquí a Catalunya...- el 86% de les sentències de les custodies van per les mares, se la queda la mare, amb lo qual el pare ha de pagar la hipoteca, la meitat de la hipoteca a la manutenció del fill òbviament, i a sobre la seva manutenció." (E10)

"Sóc crític amb les dones, és a dir, moltes dones utilitzen les pensions d'aliments com pensions compensatòries." (E10)

8.2.5 UNA FORMACIÓ ESPECÍFICA AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE?

Quina és la formació d'aquestes persones professionals en la comprensió del funcionament de les desigualtats de gènere, concretament en la família, i específicament de la problemàtica de la violència masclista? Podem dir que les trajectòries vitals i la formació de les persones entrevistades són molt importants per a entendre el seu posicionament en la seva tasca quotidiana: així, les persones entrevistades vinculades al moviment feminista van demostrar una coneixement específic degut a la seva participació al moviment social de lluita contra les desigualtats entre homes i dones. D'altra banda, a partir de les entrevistes realitzades, no es coneixen professionals que usin l'eina de la mediació amb perspectiva de gènere.

"També hi ha particulars que fan mediació, però amb perspectiva de gènere no"
(E08)

"Tinc la impressió, és una impressió, no podria demostrar-ho empíricament, que els professionals que es dediquen a la mediació, iestic pensant per exemple en els advocats de família, que han fet alguna formació i que després es dediquen a la mediació, que són aquests mateixos advocats que s'apunten al torn d'ofici de violència masclista i que te n'adones que estan en això com podrien estar en qualsevol altra cosa, perquè la formació és petita, dic en general." (E03)

Aquesta formació caldria fer-la extensiva no sols a les persones mediadores si no a **tots els operadors jurídics**, tal com indica la següent cita:

"Una llei contra la violència serà efectiva si: els titulars dels jutjats VIDO tenen una formació i una capacitat adequada per estar de titulars en aquests jutjats. Una llei serà efectiva si els fiscals tenen una formació i una capacitat per a estar en aquests jutjats. Ara això no és així, diuen que és així, però en realitat no és així. Ens estem trobant constantment amb què titulars de jutjats específics de violència fan uns comentaris, fan unes observacions i fan unes sentències que no estan d'acord amb algú que ha rebut una formació." (E11)

La manca de formació es deu a diverses causes, algunes de les persones entrevistades ens n'expliquen les dificultats:

"La formación yo...o sea, cada uno supongo que la formación me la... [Cada uno se la busca...] Sí. Ahora he hecho un curso on-line, por cuestión de tiempo, que es el último que he hecho, es "Actuaciones frente al maltrato de género, de violencia de género". (E02)

"Sí, puntualment, però no massa, ara portem 2 o 3 anys que no [fem formació], perquè no tenim temps per formació, el dia a dia ens ho menja tot i no tenim temps. Però ni per formació sobre violència ni per res! Malauradament quan nosaltres tenim tanta feina és que la resta [la societat] està una mica malament. L'esforç que nosaltres fem els concentrem en temes més pràctics" (E04)

Tot i que seria un aspecte curricular inclòs per a les persones que fan les formacions en mediació familiar, segons el nou reglament:

"En l'ordre de formació hi haurà escrit els ítems bàsics amb les temàtiques principals que s'han de treballar dintre d'aquests cursos i evidentment hi serà aquesta perspectiva de gènere en alguns casos, perquè cal tenir en compte quan gestionem un conflicte que no és el mateix la forma de plantejar els interessos i les necessitats, com els planteja un home que com els planteja una dona" (E01)

8.3 VIOLÈNCIA I MEDIACIÓ: LIMITS DE LA MEDIACIÓ I DETECCIÓ DE LA VIOLÈNCIA

8.3.1 LA DIFERÈNCIA ENTRE EL CONFLICTE CONJUGAL I LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

Una de les preguntes principals de l'entrevista fou que les persones entrevistades ens donessin la seva conceptualització de la noció de "conflicte familiar" i com aquest es distingia de la "violència domèstica", per a nosaltres entesa sobretot en la seva vessant de violència de gènere. Hem constatat una gran dificultat en distingir ambdós:

"Precisament ara nosaltres, des dels serveis socials d'atenció primària, hem fet un estudi de les necessitats de formació que tenen les treballadores socials i els educadors i educadores de primera línia pel què fa a atendre millor a les dones, a fer millor detecció de casos de violència masclista. I una dificultat que es troben, per més entrevistes que faci amb la dona o exploracions, em costa molt distingir si estic davant d'un cas de conflictivitat de la parella, de dinàmica de relacions conflictives i de molta problemàtica, o si estic davant d'un cas de violència masclista" (E03)

"Otra línea divisoria difícil, no? Psíquica, física, verbal, psicológica? Si a mi me lo decís a título personal, seguramente sería muy exigente porque... yo lo llamo psicopateo, porque hay un montón de maridos que están psicopateando a las mujeres continuamente, y estas recibiendo un tratamiento de inferior y muchísimas mujeres no visualizan ese trato, y no lo entienden porque forma parte de la cultura que todos nosotros, y es muy comprensible que ellas respondan de esa manera (...) y muchas mujeres siguen sin entender que eso es una situación de maltrato psíquico, no?" (E05)

"És com les desigualtats econòmiques... allà on hi hagi molta desigualtat al final es genera conflicte i darrera de qualsevol conflicte hi ha violència" (E04)

Encara que algunes persones entrevistades han establert alguns dels trets diferencials entre el conflicte i la violència, per exemple quan existeix por d'una de les parts, tot i que es reconeix que per a detectar que els i les professionals estan davant d'un cas de violència i no de conflicte depèn del què diguin les parts en la sessió de mediació:

"Per mi l'element diferenciador d'una i altra situació és saber si aquesta dona està realment lliure i està en condicions d'igualtat especialment emocionals, i també econòmiques evidentment, si està en condicions d'igualtat psicològiques amb ell o no." (E03)

"Quan el conflicte passa de ser conflicte d'interessos diferents a un episodi de violència, doncs aquesta és la diferència, no? exercir la violència, no? (...) Quan una part posi a sobre de la taula que aquests conflictes "a veces jo tinc por perquè a veces tal...", llavors entrariem en un tema de violència sigui física sigui psicològica. Pensades com mediació jo crec que aquí si que estem més supeditats a lo que ens expliquin les parts, no?" (E06)

"Per conflicte familiar entenc una atenció, una diferència, una crisi en definitiva que fa doncs que hi hagin unes diferències sobre aspectes de convivència i sobre aspectes de conseqüències de la nova família que es constituirà a partir de la gestió d'aquell conflicte (...) Els dos estem posicionats en el nostre punt de vista, no hi ha

manera d'arribar a un acord satisfactori, crea una crisi i una crisi, torno a dir, és una tensió però també és una oportunitat a intentar solucionar viablement..” (E09)

“Conflicte familiar? Quan dues persones no arriben a entendre la vida de la mateixa manera. Llavors és quan hi ha el conflicte, les discrepàncies (...) Ningú vol donar la raó a l'altre, ningú vol cedir, la gent és molt egocentrista i únicament vol el seu benestar i benefici sense pensar en l'altre... La violència és quan es deixa de considerar la persona com a tal, sigui amb bufetades o amb paraules.” (E04)

8.3.2 RUPTURA I VIOLÈNCIA, UNA RELACIÓ ESTRETA

No hem indagat específicament quin és el grau de coneixement de les persones entrevistades sobre la relació entre la ruptura i la intensificació de la violència, sigui a través de l'assetjament o mitjançant altres tipus de **violències post-separació**. Aquesta no era una pregunta concreta del nostre guió d'entrevista, però una entrevistada sí que en va parlar i ens sembla pertinent incloure aquesta cita:

“Hay muchas [mujeres] que vienen con un tema de maltrato y a lo mejor yo las acompaño, que éstas son las que yo digo “misión cumplida” porque a lo mejor si están en una situación de maltrato llegan a denunciar o no. Llegan a poner una demanda de separación, se separan ¿vale? y, entonces después de haberse separado están los problemas que hay pues con el marido que les hace la vida imposible, con que no dejan...que después de la separación no acaba todo, ¿no? porque muchos siguen con este maltrato, ¿vale?” (E02)

8.3.3 QUINS LÍMITS A LA PRÀCTICA DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR?

Quins són els límits establerts o teoritzats pels professionals per a realitzar una mediació familiar o per a derivar els usuaris/àries del seu servei cap a un servei de mediació? Hem volgut entendre si han orientat o suggerit la mediació a alguna usuària, en quins casos, o si a la inversa alguna usuària els n'hi ha parlat i si tenien constància que algunes dones haguessin patit dificultats en alguna sessió de mediació familiar.

"Si nosotros nos encontramos (...) con mayor conflictividad, entramos ya en una situación de no relación de igualdad sino de relación de superioridad (...) de uno sobre el otro y ahí debemos intervenir de una manera más contundente, no?, ¿Ahí habría un límite a la mediación? hombre claro, ahí no hay mediación posible, cuando una de las personas esta colocada en una manera diferente ahí ya no hay mediación que valga y hay que entrar directamente a la intervención que corresponda al protocolo y ya esta, sino es que no estamos ayudando a la victima, es mi opinión" (E05)

" (...) de violencia de dominio de uno respecto del otro y en ese momento tú puedes dejar el proceso de mediación, es decir no serviría. El mediador en el momento que vea que de lo que se trata es de imponer y de que una de las partes pueda estar atemorizada, influenciada, coartada, tú puedes defender que no continúe con el proceso de mediación, de hecho yo he resuelto de esta manera en una mediación que era muy conflictiva, de muchísimos años, de muchísimos pleitos y llegamos a una mediación parcial y que era en relación a la guardia y custodia y el régimen de visita." (E07)

La derivació a la mediació en els casos on hi ha possibilitat que hi hagi violència masclista és probable en alguns casos, algunes persones entrevistades mostren certa ambigüitat en establir uns límits determinats, mentre que d'altres són més taxatives:

"Quan ve alguna dona que te algun problema que no sap encara si denunciar, si no denunciar...que no sap encara per on anar, va a la mediació, que n'hi ha a la policia local aquí, però no és sovint." (E02)

"No, jo crec que els límits l'han de posar les persones, si volen, s'han d'intentar conscienciar dels beneficis que té , però si no volen és estúpid perquè és malgastar el temps dels professionals, i energies, això s'ha de ser clar i no s'ha d'intentar anar, anar i anar, perquè no arribes enlloc." (E04)

"El recurs de la mediació extrajudicial, no el fem servir gaire. Probablement també perquè a vegades pensem que, conceptualitzem d'entrada com un cas de violència masclista, i per tant d'alguna manera anem més a treballar la presa de decisió de

les dones, hem articulat un servei de suport psicològic que manifesten o no saben segur si la seva situació de conflictivitat és de violència masclista... Les ajudem a que si eventualment han de fer una separació o una denúncia del maltractament sigui un procés preparat, que no sigui una situació de crisi i de descontrol... probablement per això des dels serveis socials no utilitzem gaire la mediació familiar, no, molt poc" (E03)

"Hauríem de ser més acurats i parlar de violència estructural o de violència conjuntural, no? No és lo mateix que tu i jo haguem compartit quinze anys d'una relació que se'n va a norris, però on hi ha hagut, diguem, un respecte i que en una situació de crisi a mi se me'n vagi la pinça i et foti dos hòsties, absolutament reprotxable, val? (...) No és lo mateix que jo amb aquests quinze anys hagi absolutament condicionat la relació amb tu intentant violentar-te física o psicològicament o les dos coses a la vegada permanentment. Jo també penso en clau de mediació en el primer supòsit, no? Quan hi ha hagut una relació de parella igualitària de respecte, però hi ha una situació inacceptable que no ha format part de la lògica continuada, ha de tenir i pot tenir una via d'intentar treballar i resoldre molt diferent a si ha hagut un abús sistemàtic." (E09)

"Potser la dona explica els seus sentiments i emocions i disgusts d'una manera i l'home l'expressa d'un altre. Hi ha sectors femenins per exemple a Estats Units que pensen que la dona a l'hora de negociar li costa més, que és un ser com a més entregat, i l'home ho té més fàcil. Per això s'ha de tenir en compte també en la mediació, perquè el mediador lo que no ha de tolerar mai en cap moment, hi hagi o no denúncia de maltractaments o de violència gènere, és que una part imposi la seva voluntat a l'altre per la força o per la coacció, sigui l' home o sigui la dona, el principi bàsic és aquest, que les persones que estan en mediació no s'ha de permetre que imposin els seus criteris per la força i per la coacció". (E01)

"Si es dona una situació de violència i que hi ha un desequilibri de poders, jo penso que el mediador para la mediació, si hi ha una desequilibri de poders que no es pot compensar" (E01)

8.3.4 LES DIFICULTATS PER A LES DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA EN LA MEDIACIÓ

Aquestes són algunes de les **dificultats que les dones víctimes de violència masclista viuen en les sessions de mediació familiar**, explicades per persones que treballen en el seu acompanyament terapèutic, especialistes en la qüestió de la violència masclista. Aquestes experiències han de ser explorades i estudiades en profunditat:

"Viure situacions abusives dins la sessió, sense cap intervenció per part de la persona mediatora. Intents d'acords per part de la dona durant varies sessions i trencament d'aquests per part de la parella. Obligació de manifestar afectivitat cap a la parella agressora en el marc de la sessió. Cedir en bens i propietats desigualment per aconseguir acords i a proposta de la persona mediatora. Pressions per arribar a acords que són negatius per la dona amb l'amenaça d'arribar a judici i poder-ho perdre tot. Cedir en el procés de mediació per por a la parella agressora i les conseqüències negatives que pot tenir reclamar els propis drets". (E11)

8.3.5 EL PROBLEMA DE LA DENUNCIA

Un dels aspectes que ressurta a diferents moments és que la sortida principal per a les dones víctimes de violència masclista en la parella és la denuncia. Mentre que algunes entrevistades fan més èmfasi en les dificultats per a fer aquesta denuncia, altres persones veuen que és l'eina imprescindible i els hi sembla un acte individual que s'hauria de fer de manera automàtica:

"Yo creo que las mujeres maltratadas no tienen una visión, están bajo una subgestionabilidad, que les impide (...), mucho miedo a afrontar la situación, muchas veces no entienden que lo que les están haciendo es una barbaridad, es algo que no puede permitirse y cuando ya llaman (...) la policía ya entra porque hay una situación más deteriorada, no? Pero hay mujeres que eso ya lo saben visualizar, e intervenir, yo creo que en el tema normativo, hicieron este paréntesis, que es el único delito que podemos detener de oficio sin que lo requiera la víctima, sin que lo denuncie la víctima, yo creo que hay muchas mujeres que no están en condiciones (...) porque hacer un ejercicio de valentía es imposible (...), ni de decisión personal, ni independencia.(E05)

"Te voy a no sé qué!". Aquí jo crec que és molt més complicat ja, no? perquè com hi ha tot un...tot un paquet, però jo diria lo mateix, té que denunciar d'entrada ràpidament. (E06)

"Y digo, y esto [la violencia psicológica] los jueces lo saben y después ahí hay muchos más procesos, pero tienes que denunciar, ¿no? sino esto queda impune, ¿vale?" (E02)

8.3.6 LES DIFICULTATS DE PROVAR LA VIOLÈNCIA PSICOLÒGICA

Respecte la problemàtica de les separacions de mutu acord però darrera de les quals hi ha un component de violència psicològica molt important que no es denuncia, algunes persones entrevistades fan els següents reflexions:

"¿Qué pasa? que muchas están maltratadas psicológicamente y el miedo que tienen es "vale, y ¿cómo lo demuestro?". Ese es el problema que tienen, ¿no?, "y ¿cómo lo demuestro?". Es lo que le he comentado y digo "con los síntomas que tú has venido aquí", o sea, por lo que me ha contado a mi no me cabe la menor duda de que está siendo maltratada psicológicamente, ¿sabes?" (E02)

"Hi ha moltes separacions que es fan de mutu acord i on darrera hi ha una situació de violència, de violència psicològica a vegades molt greu... Com que totes les dones saben que és molt, molt, molt difícil de provar, desisteixen i fan mutus acords" (E11)

8.4 LES EXPLICACIONS SOBRE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

Quines són les explicacions que donen a l'existència de la violència de gènere. La majoria de respostes marquen el caràcter socialment construït de la violència, i no en explicacions de tipus biologicista. La idea dels "perfils" de maltractador i persona maltractada es posen de manifest minoritàriament, i de manera més freqüent apareix el discurs sobre la violència masclista en els col·lectius d'immigrants (sobretot llatinoamericans). La sobre-accentuació de l'origen ètnic dels agressors (i de les víctimes) és una "nova estratègia" bastant present als mitjans de comunicació que té com a conseqüència presentar la violència com a un problema de certes comunitats culturals i no de la societat patriarcal en general. Aquesta problemàtica ha estat analitzada per diferents autores, entre les quals Delphy (2010a).

En alguns casos es van contemplar com a preguntes annexes el seu coneixement de l'existència o no de la idea de les denúncies falses per violència masclista.

"Factores sociales, lo que siempre ha estado: el rol del hombre, les rol de la mujer, ¿no? lo que la mujer ha ido aguantando, aguantando, ¿no? esta dominancia, empiezas a aguantar, ¿no? Un comentario también de hoy, ¿no? es "yo me casé con veinte años", una mujer de setenta años, "yo me casé con veinte años, y me casé para toda la vida". Entonces, eso supone que yo estoy aguantando lo que tenga que aguantar" (E02)

"Es culturalmente, antropológicamente, ancestralmente, lo que queramos decirle... Ha habido siempre una preponderancia del hombre sobre la mujer, pero las últimas décadas y permíteme que lo diga desde una perspectiva más psicológica que policial, creo que empieza a producirse una rebelión del género masculino que no nos está ayudando nada, es como si diera los últimos coletazos y con una agresión bastante evidente, las muertes de los últimos meses, de los últimos años, es como si se estuvieran revelando en términos muy sociales, muy grandes" (E05)

"Perquè l'ésser humà és estúpid... té una connotació molt cultural... és el dret i no el deure... és com les desigualtats econòmiques... allà on hi hagi molta desigualtat al final es genera conflicte i darrera de qualsevol conflicte hi ha violència, i en aquest cas violència de gènere. Per una qüestió cultural, d'autonomia econòmica que no té la dona, no ha tingut fins ara, tot això és molt important" (E04)

[parlant de la violència masclista] *"No sé si això té molt a veure... nosaltres tenim una població immigrada molt elevada, del 22%, no he fet cap estudi però... tenim una població llatinoamericana molt important, i això és possible que tingui alguna cosa a veure... en aquest tipus de comportament de tenir "el macho"..." (E04)*

"Jo, per exemple, em crida molt l'atenció per exemple, quan es parla de que la violència de gènere no ha baixat, val? Jo treballo amb justícia...em dono compte de que, per exemple, la major part actualment de casos denunciats ja són de persones prominents d'altres àmbits, val? de sud-americans per exemple en molts aspectes... (E09)

En alguns casos, es simetritza la situació de les dones amb la dels homes, es responsabilitza a les dones de la violència (a través de l'educació als seus fills/es), o es configura la problemàtica en termes evolucionistes (anem quasi ineludiblement cap a una societat sense violència masclista):

"También hay hombres, y hombres que vienen que han sufrido violencia familiar, maltrato familiar por parte de la mujer" (E02)

"I també penso que la violència física, desgraciadament com a home, he de reconèixer que és quasi un monopoli de l'home, i que tota violència comporta necessàriament una violència psicològica, però bueno, la violència psicològica no és monopoli dels homes". (E09)

"... i sobretot perquè a vegades ella continua fent el burro, amb els seus propis fills, continua educant en el mateix sentit de masclisme, que ha crescut ella amb els seus germans, els seus pares, i continua reproduint el mateix esquema... bueno, afortunadament això va canviant generació a generació, i jo suposo que ja estem a les últimes generacions, i això canviarà. Jo diria que aquí ha canviat quasi bé del tot..." (E04)

8.4.1 LES DENUNCIES FALSES: MITE O REALITAT?

Malgrat els estudis que demostren que les denúncies falses de violència de gènere no són un fenomen social ampli, i per tant que es pugui parlar de tal fet social, algunes persones entrevistades, especialment el representant de l'associació de pares separats, però no només, afirmen la seva existència. L'estudi publicat pel Consejo General del Poder Judicial⁸⁴ l'any 2009 va refutar aquesta teoria mostrant que només una de 530 resolucions estudiades podria enquadrar-se com a denúncia falsa. Tot i que la majoria de persones entrevistades no li donen rèdit, sobretot les professionals dels cossos de policia:

"Para seguir alimentando el victimismo del hombre este que sigue pegando porque es el ultimo coletazo (...). Puede haber una denuncia falsa por violencia de género pero es residual, mínima. El esfuerzo de una mujer a decir que me pegan, la

⁸⁴ Grupo de expertos y expertas en violencia doméstica y de género del CGPJ (2009), *Estudio sobre la aplicación de la Ley Integral contra la violencia de género por las Audiencias Provinciales*. Capítol 11 "Sobre las supuestas denuncias falsas de las mujeres". Disponible a <http://www.poderjudicial.es/eversuite/GetRecords?Template=cgpcgpi/observatorio.htm> (consultat el 15/10/2010).

grande, eso es muy fuerte (...) En la violencia de genero, que muchas veces en un porcentaje muy elevado no denuncian ellas, un porcentaje elevado vienen aquí y se esconden para que no las vean y que las atienden (...) la mayoría de las mujeres, el 95% no se inventan esto, el quien dice esto son los hombres." (E05)

En canvi, altres afirmacions resulten més impregnades d'aquest mite, i demostren "certa desconfiança" cap a les dones. A títol d'exemple, una psicòloga d'un SIAD equipara el fet que la dona demani un informe com a prova pericial de la violència com un intent d'instrumentalitzar la denúncia:

"Yo, de las personas que vienen, no creo que vinieran a pedir ayuda si ponen denuncias falsas, no. Algún caso me he encontrado, que yo enseguida lo he parado y no..., me he encontrado que venían como para que yo les hiciese después un Informe, y yo ya les he dejado muy claro que yo no hago Informes."(E02)

El representant de l'associació de pares separats, sí que va fer una defensa d'aquesta teoria, tot citant el polèmic jutge de Família de Sevilla, el Sr. Franciso Serrano:

"És un element que està utilitzat en els contenciosos de divorci per part de les dones perquè els homes no tinguin cap dret, perden tots els drets per una denuncia falsa. Hi ha 750.000 denúncies l'any passat va dir el jutge Serrano del Jutjat número 7 de Sevilla, que hi ha 750.000 i van passar a tràmit em sembla que 50. Cinquanta. Totes les demás són falses. Però clar... és una habilitat judicial, és a dir, poses una denuncia de gènere i bueno, i a partir d'aquí perds tots els drets com a home. [O sigui, s'està utilitzant...] Sistemàticament, sistemàticament..." (E10)

8.5 LA POSICIÓ DELS FILLS I FILLES EN LA SEPARACIÓ, EN LA MF I EN LA VIOLÈNCIA

8.5.1 LA RUPTURA DELS PROGENITORS, QUINS EFECTES?

Tot i no haver indagat específicament sobre aquesta qüestió (quines representacions socials vehiculen les persones entrevistades respecte els efectes de la ruptura conjugal envers els infants, tema àmpliament estudiat per la sociòloga anglesa Carol Smart, per exemple) sí que algunes respostes han apuntat cap a considerar el nombre creixent de separacions i divorcis com un fet que "en si" no ha de tenir conseqüències negatives cap als fills/es.

"Hace relativamente pocos años que las separaciones son tan habituales, ¿no? pero cada vez es más evidente que los hijos sufren más cuando hay una relación conflictiva, que cuando hay una separación. Una separación bien llevada no tiene por qué afectar a los hijos, ¿vale?" (E02)

"Una parella si se separa no és cap tragèdia, la tragèdia és com gestiona aquesta separació." (E09)

"... Mentre encara els pares estan vivint junts, no? i que es discuteixen amb molt...amb molta intensitat...quan ja arribes a la decisió de divorciar-te o de separar-te, doncs la manera en que ho portis tot aquest procés marca molt la trajectòria i la vida, i la trajectòria vital d'un menor (...) un divorci mai serà ideal pel concepte, és a dir, és un fracàs vital d'una parella." (E10)

D'altra banda, certes posicions alerten de "la crisi de la institució familiar", davant de l'augment de les famílies monomarentals "per decisió". Són un exemple d'aquesta preocupació els estudis de correlació sobre monomarentalitat i delinqüència o de la relació entre divorci/separació i mal rendiment escolar dels fills/es, que han estat àmpliament desmentits. Per exemple, el representant de l'associació de pares separats afirma que seria més beneficiós pels fills/es tenir dos progenitors homosexuals que no pas un sol progenitor –una mare:

*"Per a mi és pitjor una parella monoparental, i qualsevol dona va a un banc d'esperma i es compra..."*Oiga, póngame un niño", ¿vale?, "¿Cuánto vale?", "Treinta mil", y se lo compra...como si se va a Rusia y se compra uno... que no una parella homosexual, no?" (E10)**

8.5.2 LA MEDIACIÓ I L'INTERES SUPERIOR DEL MENOR

Sovint s'afirma que l'objectiu de la mediació familiar és la defensa de "l'interès del menor", a vegades identificat com aquella situació en la qual aquest/a manté relacions amb els dos progenitors més enllà de la seva separació:

"Para mí el interés del menor es tener el derecho a tener un padre y una madre en primer lugar y a tener una relación lo más cercana posible independientemente con cada uno de ellos" (E07)

"Però normalment sí que arribem a acords per totes dues parts. Sobretot perquè nosaltres no entrem tant en el dret del pare o la mare sinó en els drets dels menors. I els hi diem clarament "si no arribeu a això, nosaltres parem per a protegir el menor" (E04)

"Els fills són del pare i de la mare... un no es pot divorciar d'un fill...mai...per tant, aquesta és la nostra postura ... obligacions, responsabilitats i drets com pare o com fill, és a dir, que com fill tu tens dret a tenir pare o mare...és a dir, si t'abandona un dels teus progenitors, sigui de manera legal o sigui de manera il·legal, doncs és una qüestió que està en contra la Convenció de Drets dels Infants" (E10)

Aquesta cita fa una crítica a aquesta idea, ja que sovint es confonen els "drets dels infants" amb els "drets dels pares":

"Les dades que tenim és que el 97% de les dones tenen custòdia única, els homes es queixen, alguns grupets, que estan aconseguint molt ressò a la premsa, perquè parlen de què són bons pares, que los niños tienen padre y madre, lo qual és una estúpida de frase perquè evidentment que los niños tienen padre y madre, però això no significa que pels fills el millor sigui que comparteixi amb aquest pare la responsabilitat. Seria lo ideal, però la realitat no és aquesta, aquesta és la utopia" (E08)

8.5.3 L'ANOMENADA "PARELLA PARENTAL": OBLIDAR EL PASSAT

Una altra de les nocions molt "innovadores" que s'està desenvolupant, i que algunes persones entrevistades fan servir, és la distinció entre la "parella conjugal" i la "parella parental". En aquest sentit, com afirma la sociòloga francesa Geneviève Cresson (2002) "*cal resituar la mediació familiar en el context normatiu que defineix el "bon divorci" com una situació on els pares es continuen veient i son corresponsables (...) oblidant les seves queixes tot i que han decidit separar-se*". Algunes associacions de defensa dels drets de les dones critiquen aquesta idea, ja que el sentit mateix de la separació és la dissolució de la parella i el que resta és una relació individualitzada de cada progenitor amb els/les fills/es, si la relació és positiva per aquests, és a dir, lliure de violència (com apunten Debats *et altri*, 2009).

"Una parella que se separa de manera conjugal, se separa de la parella, de la dona i de l'home que havia tingut, però no se separa mai del pare o la mare dels meus fills i per tant, diguem-ne, jo distingeixo entre la conjugalitat i la parentalitat, i per tant, de lo que es tracta és de preservar al màxim la parentalitat i al màxim d'arribar a acords per continuar aquesta família de futur" (E09)

"En realidad los adultos son adultos, la ruptura es dolorosa pero pasara un tiempo y los adultos si quieren no se verán más en su vida, pero cuando hay menores la cosa cambia porque durante mucho tiempo van a tener que compartir y la ruptura es de ellos, pero los hijos no se divorcian" (E07)

El fet que la mediació se centri en el futur i no en el passat, és una de les crítiques que diferents autores feministes citades posen sobre la taula, sobretot en termes de les dificultats per a les dones de no poder verbalitzar les injustícies ressentides o els mateixos motius de la separació. Aquestes dues cites del mateix entrevistat ens semblen reveladores d'aquest esperit de certes pràctiques de la mediació centrades en el futur:

"Nosaltres el que intentem amb ells, i amb molt de patiment, eh?, és estar predisposats per resoldre perquè cada dos per tres tornen al passat, eh? "però quan tu te'n vas anar...", "aquell tio que tal...que qual...i no sé què...", no? (...) Llavors, nosaltres hem començat un procés de dir "Eh, que heu vist una mica que aquest passat ha sigut horrorós, cada un ha tingut coses que ens heu pogut explicar amb un cert ordre respecte l'altre, etcètera? Passem fulla, perquè ara ja hi ha interès comú" (E06)

"Aquest és el nostre principal objectiu, és a dir, després ja veurem si finalitzarem aquest procés de mediació o no, però lo que és important és posar ordre, i que entenguin que si comencen a treballar junts en un procés això és molt més interessant per a ells i sobretot per als nens (...) és a dir, "en la mida que comenceu a tenir una perspectiva de futur i no os quedeu anclats en lo que havia passat fins ara, esteu començant a treballar per als vostres fills", això seria un objectiu" (E06)

8.5.4 VIOLÈNCIA MASCLISTA: EL LLOC DELS FILLS I LES FILLES

La idea que "cal diferenciar un marit violent d'un pare violent", que els homes poden exercir violència contra les dones però al mateix temps ser uns bons pares és una gran qüestió que és de vital importància en el desenvolupament de la mediació familiar.

Si aquesta és una pràctica que es diu de defensa de l'interès del menor, com hem vist, i alhora sovint es conceptualitza aquest com a mantenir relacions amb ambdós progenitors, podem pensar que les persones mediadores operaran aquesta distinció entre l'home exerceix violència contra la dona i la violència contra les criatures. Com hem vist, diferents estudis (Unicef, 2006; Henrion, 2001) demostren que els fills/es testimonis de la violència haurien de ser tractats com a víctimes directes d'aquesta, ja que els efectes psicosocials sobre ells/elles són els mateixos que si en fossin víctimes directes.

"Jo no estic totalment d'acord amb que l'interès del menor pase por verse con este padre agresor en absoluto...en absoluto... Nosaltres partim del plantejament de que un home que agredeix a la seva dona està causant una lesió al seu fill' (E03)

"Això que fan els jutges de que "bueno, no, no...la agrede usted, la ha maltratado psicológicamente pero esto no importa. Le ponemos el régimen de visitas que hubieramos puesto..." (E03)

"Es muy complicado, cuando hablamos de violencia de género y de maltratadores, estamos hablando de violencia de género en una relación de pareja, (...) en esa relación, allí hay una situación pues delictiva, una situación en que no es permitido y hay que abordar, luego cada caso que tienen de esa pareja y la relación establecida entre los hijos y el padre puede seguir manteniéndose, no?" (E05)

"Claro, es que los hijos de maltratadores lo tienen muy mal, muy mal; no se si lo mejor es quitarles la figura paterna o no, porque es una cosa muy compleja, y depende del grado y el nivel... ayer vi en la tele que unos hijos querían pegar un padre porque mató a su mujer y que lo que decían es que los hijos lo iban intentar hasta matarlo. Son situaciones muy difíciles, muy complejas y muy delicadas, espero hay situaciones que se puede valorar el interés del menor siga viendo a su padre ...no? caso por caso, es que de lo otro seria injusto para unos y para los otros

aunque todos los sistemas y procedimientos que hacemos dejamos mucha gente a la cuneta, eso es así". (E05)

Com veiem aquesta és una qüestió molt problemàtica, ja que la defensa dels drets dels infants a mantenir relacions amb els seus dos progenitors, fins i tot amb un pare violent posa sobre la taula la qüestió de la contradicció entre els drets dels pares a mantenir relacions amb els/les fills/es i els drets de les dones (mares d'aquests fills/es) que han patit violència masclista. Així, per a totes aquestes situacions i d'altres problemàtiques, **des de 1996 es van desenvolupar a l'Estat espanyol els anomenats Punts de Trobada**, on es realitzen els drets de visita del progenitor no custodi sota tutela de treballadors/es socials. La vinculació entre els Punts de Trobada (PT) i els serveis de mediació hauria de ser molt més analitzada, però podem donar algunes pistes de reflexió:

"Els serveis de mediació en el punt de trobada, a veure, no tenim cap servei de mediació en els punts de trobada, però sí que tenim contacte en els punts de trobada i es fan algunes derivacions amb la mediació. Se'n fan poques perquè la situació, la relació amb les persones que han de portar als seus fills a un punt de trobada és una relació molt deteriorada, llavors, es molt difícil, tot i que se'ls hi proposi i la majoria de vegades diuen que no volen la mediació, no volen posar-se en contacte amb l'altre part, precisament el punt de trobada existeix perquè no volen contactar directe i espontàniament amb l'altre, per fer aquest intercanvi" (E01)

"Per això, aquesta situació [els PT] penso que no es pot allargar tota la vida, és un moment puntual. Com sortir del punt de trobada? Penso que la mediació seria una bona forma, es a dir, com ens posem d'acord perquè jo vagi a recollir el nen i tu me'l facilitis sense problema? O com ens posem d'acord perquè tu me'l vinguis a buscar sense crear problemes? I això, si tu i jo no podem parlar així directament, no podem negociar directament, potser podem negociar-ho amb l'ajut d'un tercer, que ens ajudi a poder parlar. Tota ajuda seria molt i molt important que es promogués la mediació en els punts de trobada, ara, lo que ens diu els punts de trobada, és que les persones amb tal situació d'oposició i polarització de postures és molt difícil convèncer-les de que hi hagi una mediació" (E01)

Dues persones entrevistades es mostren molt més crítiques amb el funcionament d'aquests i amb la qüestió dels drets de visita dels homes violents en general:

"Els punts de trobada (PT) i el SATAF⁸⁵ s'han convertit en un niu d'informes i d'actituds i de comportaments contra les dones. Jo tinc històries de PT que són de terror, de com maltracten... a les nenes "¡eso no lo digas, a tu padre no lo trates así!". Niñas aterrorizadas, con un padre que las ha tratado de terror." (E08)

"Els casos que ens estem trobant molt ara de pares que utilitzen pornografia infantil, o fan gravacions de pornografia infantil, o moltes d'aquestes pràctiques. I això no es considera que pot ser un element de risc per als fills d'aquest home, i es continua donant un règim de visita no tutelat." (E11)

Hem preguntat també sobre si havien sentit parlar de l'anomenada **Síndrome d'Alienació Parental**, recollint opinions contraposades segons si es tracta d'un membre d'una associació de pares separats o d'una persona que treballa amb dones víctimes de violència masclista:

"[És un] maltractament infantil de baixa intensitat, legal, consentit, sapigut per tothom, i que ningú fa res" (E10)

"Es victimitza a les mares, es diu que les mares tenen animadversió contra els pares, es parla del Síndrome de la mare maliciosa... Això és una vulneració de drets de les mares i dels infants." (E11)

8.6 LA CUSTÒDIA COMPARTIDA I LA MEDIACIÓ FAMILIAR

El desenvolupament normatiu de la guarda i custòdia compartida va de la mà de la institucionalització de la pràctica de la mediació familiar, com afirma aquesta entrevistada:

"Si es parla la guarda i custòdia compartida (...) la mediació és imprescindible. Perquè és imprescindible? Per que han de decidir molts detalls del dia a dia d'aquelles persones que el jutge no sap, perquè el jutge no sap quin serà el seu horari de treball, els seus horaris de lleure, que els hi agrada a aquells nens, com ho

⁸⁵ Els Serveis d'Assistència Tècnica a les Famílies (SATAF) són els equips psicossocials que treballen als jutjats, elaborant els informes d'avaluació de les famílies que serviran als jutges/jutgesses per a determinar l'atribució de la guarda i custòdia dels/les fills/es.

fan, com ho poden fer, a on viuen, ... són ells els que han de decidir. La mediació l'únic que fa es donar la paraula a les parts, es a dir, vosaltres sou els protagonistes del conflicte, sou protagonistes en decidir com gestioneu aquest conflicte, la guàrdia i custodia compartida requereix decidir moltes coses" (...) (E01)

Tot i que no hi hauria un model familiar preferent en la mediació, ja que això seria de l'àmbit de "la llibertat" de les parts:

"Nosaltres no partim a priori de la custodia compartida, nosaltres estem allà per ajudar a les persones a que prenguin les seves decisions, si no estaríem imposant un model de relació en base a l'opinió moral del mediador, cada mediador evidentment té la seva opinió personal, però com a mediador, ell ha de donar tota la potència a les persones, ell no es ningú en el contingut de la mediació, ell ha de vetllar per el procés." (E01)

Aquesta cita ens fa subratllar la idea defensada per Billeta i Mariller (1997) segons la qual les persones mediadores haurien d'estar molt atentes a "no imposar, fins i tot de manera inconscient, el model de la família unida malgrat la separació" i per tant "a prendre consciència de la seva pròpia concepció de la família (ideal)".

El desenvolupament de la custòdia compartida és un tema que apareix sovint en les entrevistes, posicionant-se les persones entrevistades tant a favor com en contra:

"Un cas, perquè vegis la burrada de com es fan les coses: un investigador molt conegut, magnífic com a investigador, perquè com a pare i com a espòs no ho és, surt per tot el món, dona classes per tot arreu, està contractat pel govern català, per l'espanyol, pel dels EUA, pel nipon... durant tot aquest temps, la meva clienta s'ha dedicat a cuidar nens, tres, dos biològics i un adoptat. (...) Llavors anem a un procés judicial i la jutgessa diu "custòdia compartida y piso nido porque los dos son capaces". (...) Y casa nido, cada dos días entra y sale uno. Això és horrorós, qui pot viure quan hi ha un enfrontament, que per això un es separa, perquè si un viu molt bé ja no es separa, com es pot viure 2 dies cadascú en una casa? Quan el senyor entra s'ho troba tot como los chorros de oro, quan marxa està tot fet un desastre... tot està brut i desendressat, que a los niños no se les cortan las uñas, no se les lava el pelo, les controlan los deberes, etc, etc." (E08)

"Lo que aquí hi ha a Espanya, que a Catalunya funciona, és que només s'investiga aquell pare que vol exercir de pare, el que es desentén el deixen impune...cosa que dius, "No ho entenc". Ara, la Llei d'Aragó és molt més bona, eh?" (E10)

La nova "Llei d'igualtat en les relacions familiars davant la ruptura entre els pares" estableix la custòdia compartida preceptiva. Aquesta reforma, que només el seu nom ja mereixeria una anàlisi crítica, fou adoptada pel seu parlament el passat mes de maig a proposta del grup de pares separats "Padres Aragoneses en Acción", a través del grup parlamentari PAR (Partido Aragonés).

8.7 LES ASSOCIACIONS DE PARES SEPARATS I LA MEDIACIÓ FAMILIAR

8.7.1 INTERÈS I INSTRUMENTALITZACIÓ DE LA MEDIACIÓ FAMILIAR

Les associacions de pares separats, (que s'engloben dins del que es coneix com a "moviment masculinista" en els països francòfons, o "neomasclistes" aquí), les més reaccionàries i contràries a la igualtat de gènere, defensen el desenvolupament de la mediació familiar, sovint advoquen perquè aquesta sigui obligatòria en tots els processos de conflicte familiar. Quin interès tenen en la mediació familiar? Una de les persones entrevistades, mediatra, explica que ha estat sol·licitada per membres d'aquestes associacions en aquest sentit:

"A mi a vegades em venien a buscar persones que volien que mediés amb el seu cas, no per arribar a un acord satisfactori segons aquelles situacions, sinó per donar la raó a un dels dos. Clar, "com que vostè, com que tu ets un partidari de la custòdia compartida i jo la vull, em donaràs la raó a mi, no?". La mediació no és donar la raó a ningú i jo sóc un partidari de la custòdia compartida a nivell ideal, m'explico? No a nivell de tots els casos...torno a dir, jo sóc asèptic amb aquella persona que no ha cuidat dels fills en el matrimoni que luego cuando se separan..."ay coño! quiero..." i amb interessos també molt amplis amb aquests temes" (E09)

"Hi ha molts d'aquests pares que reclamen més contactes amb els seus fills i no hi veuen per quin sistema poden aconseguir i per això parlen de la mediació i parlen de la obligatòria perquè a vegades hi ha un pare que la demana i després la mare no la vol, que també es dona aquesta situació, que a vegades sembla que la mare per ser mare ja té al fill i no té dificultats i que parteix d'aquí i el pare està pendent

de conquistar el poder tenir més a aquest fill. Penso que és una visió errònia perquè nosaltres des de la mediació sí que no hem de posicionar-nos mai ni amb un col·lectiu ni amb un altre, nosaltres estem treballant amb mediació i la mediació per definició és oberta, i el nostre paper es ser un tercer que esta a favor de tot el conjunt, a favor de que aquest conjunt progressi positivament en la seva relació i superin el conflicte d'una manera positiva, nosaltres sempre estem a favor de tots."
(E01)

El membre de l'associació de pares separats defensa la mediació en els casos de violència física:

"Si et ve un menor que et diu "és que els meus pares s'estoven cada dia", és a dir, tens que portar-lo cap a l'assistència social, no podem fer altres coses. Aleshores, a partir d'aquí, doncs home, convèncer doncs que vinguin els pares, cercar un grup de mediadors que col·labora amb nosaltres, buscar la mediació és important, cal arribar a acords...Llavors, arribem molt als centres associats de mediació que tenim a l'associació" (E10)

8.7.2 QUIN MODEL DE PATERNITATS?

El representant de l'associació, no va respondre a la qüestió sobre les raons que fan que fins al moment no existeixen associacions de pares casats que defensin la igualtat, tot i que com veiem en la cita següent la persona entrevistada opera una distinció entre la responsabilitat dels pares en el moment del naixement dels fills/es i en el moment de la ruptura conjugal. Ens sembla interessant esbossar quin és model de paternitat que defensen, que, d'entrada, parteix del desconeixement del què és un permís de paternitat:

[Sí, amb això que estàs dient [drets dels pares] seria tot el tema del permís de paternitat] Què és un permís de paternitat? [Quan neixen les criatures, doncs amb la Llei d'Igualtat es va reformar el permís de paternitat perquè clar, és totalment desigual ara] És que...sí, el permís de paternitat...Bueno, però això no deixa de ser més que...a vera, tot això són...com et diria jo? maquillatge perquè no volen afrontar la igualtat com a tal, és a dir...i llavors clar, munten un Ministeri d'Igualtat, per què? No té sentit, és a dir, les dones no són una quota (...) i el permís de paternitat desigual, o sigui, és un permís de progenitor, no de paternitat o

maternitat, no... [Hi ha una plataforma⁸⁶ que defensa que el permís de paternitat fos obligatori pels pares, fos intransferible i fos igual que el de la mare, com hi ha països que és així. És una mesura per responsabilitzar als pares?] *És que els pares...Anem a veure, als pares no se'ls ha de responsabilitzar perquè tu quan en el moment que decideixes tenir un fill, ja ets responsable per si, per si mateix, és a dir, sempre hem de fer una llei per ser responsable? (...) No... "Escolti, jo sóc responsable igual a casa meva i espero que les meves filles doncs ho pactin amb la seva parella la millor que els hi convingui a tots dos", que es quedi un o que es quedi l'altre, però cap problema. És a dir, no té que ser una qüestió de que una llei t'obligui a ser més responsable en vers a un fill per una qüestió de gènere.*

[No hi hauria com deies que hi havia pares que es desentenen, no?] *Sí...si n'hi ha molts pares que es desentenen. És molt fàcil... [I això és...Hi ha gent que ho proposa com una mesura per evitar això] No...és que és una qüestió diferent. Una qüestió és que es desentenen en el moment del divorci, i una altra cosa és que et vulguin obligar a fer de pare quan tu tens la criatura, és a dir, a mi no m'haguessin...a mi no m'han obligat mai a ser pare, jo sóc pare tots els dies des del moment m'aixeco i tal. A mi no em deixen ser pare.*

Creiem que és interessant contrastar aquesta idea amb la següent cita, d'una persona entrevistada vinculada al moviment feminista:

"Tant en la mediació com en la custòdia compartida, aquesta engany de què estem en una societat igualitària, sí que volem ser en una societat igualitària, però posem les eines per a ser-hi! El que no pot ser és que en una societat amb unes desigualtats immenses, el 95% de les vacances de maternitat o paternitat les agafen les senyores, i des de fa 11 anys que hi ha la llei de conciliació de la vida familiar no ha avançat, els homes d'aquest país no volen fer això, salvo excepcions honrosas".(E08)

⁸⁶ Ens referim a PPiINA (<http://www.nodo50.org/plataformapaternidad>) "Plataforma por Permisos Iguales de Nacimiento y Adopción.

8.7.3 LA NEGACIÓ O MINIMITZACIÓ DE LA VIOLÈNCIA EN CONTRA DE LES DONES

Com la majoria de representants de les associacions de pares separats en el nostre país, la persona entrevistada va criticar les lleis contra la violència de gènere, frivoltzant sobre aquesta problemàtica social:

"...la Llei de violència de gènere...és a dir, jo puc dir-te "tonta", llavors a mi m'apliquen la Llei...tu vas i m'apliquen la Llei de violència de gènere, no?, i tu em dius "Tonto" i a mi...a tu t'apliquen un judici de faltes. És això." (E10)

"I a més, tu tens que mirar amb la Llei de violència de gènere que s'aplica, és a dir, si tu per exemple, fas una trucada a la teva ex parella fora de temps per parlar amb els teus fills i ella truca als Mossos d'Esquadra que tu l'estàs assetjant telefònicament, sense preguntar t'envien dos cotxes de policia, quatre Mossos, t'emmanillen i t'emporten a la Comissaria. Aquest és el procediment oficial, i al cap de quaranta vuit hores bueno, si t'han cregut et passen al jutge, i el jutge diu "Pues tiro cap endavant la denuncia o no". Molt malament...però a més, perds tots els drets davant els teus fills" (E10)

"... han matat a trenta tres dones, però hi ha només a Catalunya 2.153 menors en aquest moment tutelats per la Generalitat de Catalunya. I per això hem de fer tots aquests números que munten publicitaris per trenta tres víctimes (...)? No és una qüestió de violència de gènere, és una qüestió de que vivim en una societat malalta. (...) i la violència a menors és una violència de mares, eh?, aquests 549 maltractaments són mares i pares que maltracten als fills. O sigui, que hi ha un problema de violència de gènere? Si, n'hi ha un problema de violència, no de gènere, i de menors que encara necessiten més atenció que les dones." (E10)

9. CONCLUSIONES (M. BONET ESTEVA, G. CASAS VILA I L. ORTIZ AMARO)

El desenvolupament de la mediació familiar al nostre territori planteja múltiples qüestionaments des d'una perspectiva de gènere que hem mirat de tractar, tant en el marc teòric com en el treball de camp d'aquesta recerca. Hem presentat una anàlisi dels principis rectors de la mediació i del seu possible impacte diferenciat en l'aplicació d'aquests a la realitat de les separacions i divorcis de les parelles heterosexuales. Les desigualtats econòmiques entre gèneres després de la separació conjugal, les expectatives diferenciades de les dones i dels homes respecte del que poden assolir en les sessions de mediació, el contingut dels acords, els interessos distints d'ambdós gèneres que es manifesten en el "conflicte" o els diferents nivells de satisfacció de dones i homes, són alguns dels aspectes que hem treballat a través de la presentació de diferents obres bibliogràfiques, com també a partir de les entrevistes amb les persones professionals que treballen en els diversos serveis municipals que tracten les problemàtiques familiars. Sens dubte, caldria aprofundir molt més en aquestes qüestions d'ara en endavant, sobretot en l'actual marc d'institucionalització dels serveis de mediació a Catalunya.

Hem enfocat el nostre estudi des d'un punt de vista crític perquè creiem que una reflexió feminista de la mediació familiar posa sobre la taula **nous reptes per a les persones que estan vinculades professionalment a aquest mode de gestió de conflictes i, per tant, noves oportunitats per a millorar-ne la pràctica.**

Com a resultats de la recerca, volem destacar:

1. **La necessitat de disposar d'estadístiques desagregades per gènere** (per exemple en el Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya) sobre el desenvolupament de la mediació, i en especial, en quant a les persones que fan la demanda de mediació, i dels seus nivells de satisfacció, ens permetria poder fer una avaluació de l'impacte de gènere d'aquesta política social de caràcter familiar. Per tant, seria positiu que la recollida de dades estadístiques en aquest camp introdueixi la variable gènere de manera sistemàtica, tal com indiquen les distintes lleis sobre la incorporació de l'impacte de gènere de totes les polítiques públiques⁸⁷ i que els resultats siguin publicats o consultables per a les persones investigadores del desenvolupament de la mediació en el nostre país.

⁸⁷ A nivell estatal, la Ley 30/2003, de 13 de octubre, sobre medidas para incorporar la valoración del impacto de género en las disposiciones normativas que elabore el Gobierno.

2. **La mediació familiar practicada en els casos marcats per la violència masclista és un clar obstacle d'accés a la justícia i a la protecció per a les dones que en són víctimes.** Com assenyala Rioseco (1999:598) *"la mediación está siendo legalmente incorporada en primer lugar y con carácter piloto, respecto de materias que por su complejidad e importancia deberían ser las últimas, por ejemplo familia"*. Una de les nostres preocupacions principals és que la pràctica de la mediació no signifiqui un procés de *victimització secundària* per a les víctimes, entesa aquesta com: *"la fase de recaiguda en el dany o dolors patits per la víctima, en prendre aquesta contacte amb les institucions socials relacionades amb la intervenció amb el seu problema"*.⁸⁸ Amb la recerca hem intentat aportar algunes referències bibliogràfiques de la literatura científica del nostre país, així com d'altres països que de manera rigorosa argumenten els motius de l'exclusió de la pràctica de la mediació en els casos marcats per la violència masclista.⁸⁹

3. **La prohibició legal de la mediació familiar en els casos marcats per la violència està limitada per l'existència d'una denuncia penal de la violència.** Tal i com ho confirmen algunes de les entrevistes realitzades durant el treball empíric de la recerca, hi ha moltes separacions i divorcis per mutu acord darrera de les quals hi ha com a causa una situació de violència masclista, que no és visibilitzada a través d'una denuncia. I és aquí on cal estudiar de prop quina derivació cap a la mediació es pot practicar, malgrat la recomanació legal. En aquests casos les víctimes es troben amb múltiples dificultats, sobretot si un cop engegat el procés de separació decideixen denunciar: llavors poden ser suspectes de fer-ho per a "obtenir la guàrdia i custòdia dels fills/es" o de "manipular-los", sent acusades de practicar l'inexistent Síndrome d'Alienació Parental.

4. La nova realitat legal de **la custòdia compartida, en els casos de separacions o divorcis "altament conflictius" configura un nou escenari de desigualtats entre homes i dones,** amb uns perillous "mites socials" de rerafons com són la discriminació dels pares per part del sistema judicial o "les denúncies falses per violència de gènere"; "mites" defensats per les associacions de pares separats, de les quals n'hem presentat

⁸⁸ "Guia per a la prevenció i l'actuació professional contra la violència masclista". Protocol del Prat de Llobregat. Departament de Serveis Socials del Prat de Llobregat (2008).

⁸⁹ Veure, en sentit contrari, el Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya (2010: 431) segons el qual *"caldría dur a terme estudis seriosos des del camp de la psicociologia i del dret, que permetessin un replantejament, amb base científica, dels avantatges o inconvenients de l'exclusió radical i genèrica de la mediació, en tots el supòsits de violència de gènere."*

les característiques principals. La ideologia i formes de mobilització social d'aquestes associacions són semblants a la majoria de països europeus on tenen presència –en especial a Alemanya, Anglaterra i França-, i la seva extensió caldria ser estudiada amb més profunditat. Malgrat el fet que són associacions numèricament febles, la mediatització de les seves reivindicacions (a través de reportatges o la cobertura de les seves manifestacions, però també en el seu activisme en els fòrums de diferents diaris en la seva versió electrònica), ha permès que molts d'aquests “mites” hagin estat difosos com una taca d'oli en moltes capes de la població, i també els hem pogut constatar a través de les entrevistes realitzades.

5. El treball de camp ens ha permès contrastar algunes de les idees presentades en el marc teòric, principalment **la manca de consens per part dels i les professionals sobre si prendre o no en compte la violència envers les dones com a problema per a practicar la mediació familiar** (o com a problema en els serveis que treballen amb eines pròpies de la mediació) i en la inclusió o no dels fills/es com a víctimes també de la violència masclista. Existeix una **dificultat molt estesa a l'hora de distingir el “conflicte” de la “violència”**. D'altra banda, en molts casos opera una distinció entre la necessitat d'actuar respecte de la violència envers les dones però sense incloure-hi les criatures com a víctimes directes o indirectes d'aquesta violència exercida pels homes, i per tant de seguir mantenint els seus “drets paterns”.
6. La pregunta sobre si “un marit violent pot ser un bon pare” segueix sent un gran interrogant per a una societat que majoritàriament no qüestiona els problemes que planteja aquest model –minoritari- de paternitat. Una de les dificultats majors per a la presa en compte de la violència, i per a la seva comprensió com a mecanisme social específic lligat a la construcció de gènere, és **la manca de formació específica**, per part de jutges/jutgesses, estudiants de les diferents disciplines que obren la porta a la pràctica de la mediació, així com dels i les professionals del treball social, **sobre les desigualtats de gènere, i en la seva expressió més crua, sobre la violència masclista**, entesa com un tipus de violència específica. Per tant, creiem que seria molt necessari que aquesta formació existís i fos impartida amb caràcter obligatori. És un repte pendent entendre la manera com s'està implantant la mediació intrajudicial als jutjats de família. El fet que el 80% dels jutges/esses siguin favorables a la mediació en casos de violència, segons indica el Llibre Blanc de la mediació a Catalunya (2010:783), ens sembla una dada preocupant que hauria de ser analitzada de prop i entendre quines

problemàtiques estan sent derivades judicialment a mediació des dels Jutjats de Família. Creiem que s'hauria d'analitzar si certs casos on hi ha presència de violència envers la dona, no estan sent tramitats cap als Jutjats de Violència sobre la Dona i estan sent resolts en els Jutjats de Família, i a vegades recorrent a la mediació familiar. Aquesta és una hipòtesi que hauria de ser contrastada.

7. Des de **la perspectiva de les normes penals hi ha una sèrie de factors de distorsió de l'aplicació de la legislació en mediació** que el treball de camp ha ajudat a corroborar.
 - a. La més important és la interpretació de la prohibició de mediació en cas de violència de gènere. Malgrat la inexistència específica de possibilitat de mediació en matèria delictiva com és la violència de gènere ja visibilitzada i la prohibició i sanció expressa de la mediació quan es sospita o es té notícia de la concurrència de delictes, el treball de camp demostra que, en la pràctica, la sospita o coneixement no es tenen en compte sense l'existència d'una denúncia formal del delicte.
 - b. Els criteris jurisprudencials sobre l'apreciació de les proves testificals està generant unes conseqüències perverses per a la dona com a testimoni i la seva capacitat per a ser creïble. Això sembla contribuir a una especial cautela de les dones a l'hora de denunciar la violència que les persones mediadores poden descobrir.
 - c. Les practiques de mediació en matèria de violència des de la perspectiva de reinserció dels reus condemnats per alguns d'aquests delictes, ha de comptar no només amb els consentiment del reu (maltractador) sinó també de la dona víctima i, en tot cas, els jutge/essa corresponent pot aplicar mesures de seguretat annexes al compliment d'alguns programes.
8. Una de les mancances que s'ha detectat en aquest estudi és el **desconeixement de les obligacions legals concretes i del règim sancionador que és aplicable a un/a professional de la mediació**. Creiem, que **des dels ajuntaments es pot fer una tasca informativa** sobre quines són les qüestions bàsiques objecte de mediació i quines són aquelles que de cap de les maneres ho poden ser. I, especialment, què pot fer una dona que es trobi en aquesta situació.

9. Des d'un altre punt de vista, creiem important desenvolupar un **programa d'orientació des de la sociologia jurídica dirigit a mediadors i mediadores** que tractin grups de casos on pot sorgir la violència soterrada, que els ajudi en la detecció d'aquests, els informi de l'abast i les conseqüències d'infringir la prohibició de mediació i desenvolupi les eines públiques necessàries per a la derivació de les dones en situació de violència al circuit públic local d'assistència i acompanyament.
10. **La mediació familiar, presenta una sèrie d'avantatges que la fan atractiva des d'un punt de vista d'economia processal i emocional per a les parts.** Concretament, guarden raó amb el temps de tramitació del mateix, doncs legalment és preveu un temps màxim i es configura com una alternativa al dur i etern procés judicial. Aquests avantatges poden materialitzar-se en els supòsits en què el procés transcórre sense incidència. Però caldria estudiar què succeeix en el cas que després de dos mesos de treball per a obtenir uns acords, aquests no s'assoleixen. La legislació vigent preveu que es tornarà a iniciar el procés de divorci que sigui oportú, i els costos processals i emocionals poden incrementar-se notablement, així com la conflictivitat entre les parts, creant l'efecte contrari. Per tant, aquests avantatges es presenten puntualment en els processos de mediació. **Però creiem que no es pot afirmar el mateix en aquells casos que el grau de conflictivitat és tan elevat que no permet una solució consensuada i ràpida.**
11. No obstant això, podem afirmar que **la recerca ha suscitat molt d'interès entre les persones entrevistades**, les quals no s'havien plantejat la problemàtica que els plantejàvem però que, alhora, no els hi era aliena. Hem tingut doncs una resposta molt positiva per part d'aquestes persones professionals, a les quals podem retornar moltes de les reflexions a través del present informe, de la guia i de la proposta de jornada formativa que creiem molt necessària per a poder difondre aquests materials i per a visibilitzar la pertinència de la introducció de la perspectiva de gènere en la mediació.
12. **Queden molts reptes pendents** per tal de poder analitzar quin és l'impacte de la implantació de la mediació en l'àmbit de les relacions familiars en el nostre país, i **per a preveure'n possibles conseqüències en termes de superació o manteniment de les desigualtats de dones i homes** després de la separació conjugal i en l'exercici de les funcions parentals.

Creiem que és necessari **aprofundir millor en la pràctica dels serveis municipals** d'atenció a les famílies, en quina mesura practiquen sessions de mediació o usen eines de mediació. És a dir, fins a quin punt confronten a dones i homes que estan en procés de separació, i quines són els característiques de les parelles que arriben a aquests serveis. Fóra bo poder ampliar el treball empíric per a permetre una millor comprensió dels circuits de derivació a la mediació familiar als municipis. Cal dir que el fet de centrar-nos sols en dos municipis molt propers a la ciutat de Barcelona ha estat una limitació en termes de capacitat explicativa d'unes pràctiques que potser estan molt circumscrites a les característiques d'aquests i que no són representatives d'altres municipis catalans.

13. El fet que la mediació és una pràctica que s'està desenvolupant amb tota la seva força de manera molt recent (aquesta recerca ha estat duta a terme de manera concomitant a l'aprovació de la nova llei de mediació i a la publicació del Llibre Blanc), creiem molt pertinent **continuar fent un seguiment del desenvolupament dels diferents serveis (SIM's i SOM's), la relació dels diferents col·legis professionals i els posicionaments del CMDPC** en tota aquesta problemàtica, en tant que organisme que determina les línies directrius de l'evolució de la mediació a casa nostra.
14. Igualment, i a títol de propostes d'actuació, proposem l'edició d'una **guia pràctica per a professionals municipals** que presenti les principals conclusions de la recerca, i que de manera fàcil i pedagògica pugui ser d'utilitat per a les persones que treballen en les problemàtiques familiars en els municipis. L'edició de la guia també podria formar part de la col·lecció "Reflexions en femení" de la Diputació de Barcelona. Finalment, proposem la celebració d'una **jornada de formació**, el programa de la qual adjuntem en annex.

Aquests primers passos en la introducció de la perspectiva de gènere en la mediació signifiquen una oportunitat per a què, col·lectivament, continuem avançant cap a la superació de les desigualtats entre dones i homes; unes desigualtats que entraven la realització d'una societat plenament democràtica.

10. MATERIALS RESULTANTS DE LA RECERCA

10.1 GUIA PRÀCTICA PER A PROFESSIONALS MUNICIPALS SOBRE LA MEDIACIÓ FAMILIAR AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE. ANÀLISI I ORIENTACIONS PER A LA INTERVENCIÓ LOCAL.

ÍNDIX

I. QUÈ ÉS LA MEDIACIÓ FAMILIAR ?

EL PROBLEMA DE LA VOLUNTARIETAT EN LA MEDIACIÓ INTRAJUDICIAL

II. PER QUÈ ÉS IMPORTANT INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA MEDIACIÓ FAMILIAR?

III. PER QUÈ LA MEDIACIÓ ÉS INCOMPATIBLE AMB LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE?

VIOLÈNCIA I RUPTURA

CONFLICTE O VIOLÈNCIA?

IV. ALGUNES PROPOSTES D'ACTUACIÓ MUNICIPAL

V. SABIES QUE...

VI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

LEGISLACIÓ

I. QUÈ ÉS LA MEDIACIÓ FAMILIAR ?

La **MEDIACIÓ** és un tipus de **Mecanisme Alternatiu de Resolució de Conflictes**, entesos aquests com els procediments alternatius als litigis judicials o arbitrals per a la resolució de conflictes, que generalment compten amb l'assistència d'una tercera part neutral que ajuda a facilitar la seva resolució.

La mediació ha de complir unes **premisses bàsiques**: igualtat entre les parts, voluntarietat, confidencialitat i neutralitat de la persona mediadora; i té uns **camp d'aplicació** diversos: les relacions de veïnatge, de convivència ciutadana, la família, els conflictes laborals, de caràcter internacional, intercultural, de menors, penal, etc. Així, podem parlar de mediació ciutadana, mediació intercultural, mediació familiar, etc.

La **MEDIACIÓ FAMILIAR** neix amb la vocació de ser una forma alternativa o complementària a la justícia per a resoldre els conflictes que sorgeixen en la família, entesa en la seva diversitat.

En l'àmbit del Dret privat, a Catalunya vam tenir la primera regulació autonòmica el 2001, pionera en tot l'Estat espanyol, amb la **Llei 1/2001 de Mediació Familiar a Catalunya**, derogada per la **Llei 15/2009, del 22 de juliol de mediació en l'àmbit del Dret privat**. Complementàriament, la mediació és regulada per la **Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família**.

Podem definir la **mediació familiar** com un mètode de gestió de conflictes en el qual una tercera persona imparcial, la mediadora, facilita a través l'organització de sessions confidencials, que les parts restableixin la seva comunicació i cerquin punts de consens a les seves discrepàncies dins de l'àmbit de la família.

La mediació familiar s'aplica en casos de divorci o separació, conflictes d'herència, entre germans, intergeneracionals, casos d'adopció, etc.

En principi, la mediació familiar **no busca la reconciliació dels cònjuges sinó la separació**. Al mateix temps, la mediació familiar es desenvolupa amb la vocació de ser una professió facilitadora de la comunicació entre ex-cònjuges per a l'**exercici de la funció parental compartida**, més enllà de la separació. Una part molt important de mediacions familiars es realitzen amb les parelles (casades o no), amb fills/es, ja que un dels trets característics de la mediació familiar en casos de separació i divorci és la presència de fills/es en comú (si no parlariem de mediacions conjugals).

La mediació familiar pren tota la seva importància social en un context de fort augment de les separacions o divorcis de les parelles heterosexuales i l'**aparició d'un nou paradigma: el de la corresponsabilitat parental** (que sovint es materialitza en les reivindicacions entorn a la guàrdia i custòdia compartida dels fills/es).

És per això que la mediació familiar s'està convertint, poc a poc, en una figura legal de suma importància en les ruptures de parella amb infants i els seus serveis s'han multiplicat de manera important arreu del territori.

A Catalunya trobem dos tipus de serveis: els SIM i els SOM.

- Els Serveis d'Informació a la Mediació (SIM) tenen per funció informar i atendre les persones interessades en la mediació, i posteriorment posar-se en contacte amb l'altra part implicada per oferir-li la mateixa informació i ajut. A la província de Barcelona hi ha un total de 23 centres.
- Els Serveis d'Orientació a la Mediació (SOM) han de prestar tota la informació necessària sobre els requisits per obtenir el benefici del dret a la mediació gratuïta i ajudar a totes les persones ciutadanes que ho requereixen a la redacció dels impresos o formularis normalitzats que s'hagin establert i, si compleixen els requisits, derivar els casos al Centre de Mediació Familiar de Catalunya, el qual els designa un mediador o mediadora del seu partit judicial. Funcionen des dels serveis d'orientació jurídica dels col·legis d'advocats.

Podem distingir tres tipus de mediació aplicada en les relacions familiars:

1. la **mediació familiar independent o voluntària**: una part o les dues s'adrecen voluntàriament a un servei de mediació.
2. la **mediació penal de caràcter familiar**: s'aplica la mediació en casos de comissió de delicte dins l'esfera familiar, com per exemple, l'impagament de pensió alimentària.
3. la **mediació familiar intrajudicial**: el jutge/essa recomana una primera sessió informativa de mediació, recollint o no l'acord de les dues parts.

El problema de la voluntarietat en la mediació intrajudicial

La mediació intrajudicial es defineix com aquell procés que intenta convertir un procés de separació o divorci contenciós en un procés de mutu acord. Concretament, quan es parla de mediació familiar es fa referència a la introducció d'aquesta dins d'un procés judicial ja obert, bé a la fase declarativa, bé a la presentació d'una demanda executiva per incompliment de la sentència o conveni regulador. A priori, aquest procés sembla que sigui l'alternativa al conflicte judicial, en cap cas substitutori, doncs sempre es pot acudir al corresponent procés judicial.

Tenint en compte que la mediació familiar es fonamenta en la **voluntat** i la **responsabilitat** de les parts, cal tenir present el problema de suposa el principi de voluntarietat en les mediacions derivades judicialment. Però també, cal reflexionar sobre la noció (liberal) de consentiment i acceptació de certs acords en les mediacions a instància d'una de les parts o derivades des d'altres serveis (serveis socials, d'orientació jurídica, suport psicològic, etc.).

Com diu la directora del Observatorio Estatal contra la Violencia Doméstica y de Género, del Consejo General del Poder Judicial, Inmaculada Montalbán, respecte a la mediació intrajudicial: "*la mediación preceptiva no parece recomendable, si atendemos a que una de las ventajas de la mediación es la asunción de los acuerdos libremente gestados sin intervención institucional*".

D'altra banda, estudis provinents dels EUA mostren com en més dels dos terços dels casos de mediació familiar imposada pel jutge ha existit violència de gènere⁹⁰.

⁹⁰ Beck i Sales, 2001

II. PER QUÈ ÉS IMPORTANT INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LA MEDIACIÓ FAMILIAR?

La família és una institució social on es construeixen desigualtats, especialment entre homes i dones, així com entre adults i infants. En el curs de les últimes dècades, les dones han conquerit drets iguals als homes, canviant els quadres jurídics que les subordinaven, però les desigualtats de fet encara es mantenen.

Al mateix temps, la família ha conegut canvis molt importants com són l'augment de les separacions i divorcis, la disminució dels matrimonis, la diversificació del tipus d'unions, l'augment de les recomposicions familiars, la fi de la distinció entre filiació legítima i il·legítima, el reconeixement del matrimoni homosexual, etc.

Però, tot i aquests canvis, la divisió sexual del treball persisteix. L'assignació principal a les dones del treball domèstic i familiar, i la socialització sexuada que fa de les dones "éssers per als altres", destinades a cuidar els altres, no ha variat substancialment i, tal com diu l'antropòloga mexicana Marcela Lagarde, "aquesta construcció social de gènere impedeix l'autonomia de les dones".

Les noves reformes del Dret de Família, relatives al desenvolupament de la guàrdia i custòdia compartida, permetran una repartició del treball de cura més equilibrada entre pares i mares? Algunes investigacions ho posen en dubte i entreveuen una dificultat d'improvisar una corresponsabilitat en el moment del divorci o la separació si un repartiment real de les tasques en el si de la parella s'havia donat abans, i doncs, una posada en igualtat artificial de pares biològics desigualment investits en l'activitat de cura dels fills/es.

Fruit de la separació i/o el divorci es produeixen múltiples conflictes que tenen a veure amb les desigualtats econòmiques entre homes i dones i el diferent reconeixement i remuneració dels treballs -productiu i domèstic-familiar o de cura-. Per això, es poden esdevenir un seguit de prestacions d'un cònjuge vers l'altre o del/s progenitor/s vers els fills/filles. Aquestes són:

- **Prestació compensatòria:** Té com a objecte compensar el desequilibri econòmic fruit de la ruptura de la convivència. Té dret a demanar-la "*El cònjuge la situació econòmica del qual, com a conseqüència de la ruptura de la convivència, resulti més perjudicada*" (art.233-14 Llei 25/2010). L'autoritat judicial determinarà la seva quantia i durada d'acord amb els criteris de l'article 233-15 del mateix text legal.
- **Aliments d'origen familiar:** Segons l'article 237-2 de la Llei 25/2010, són persones obligades a prestar aliments: "*Els cònjuges, els descendents, els ascendents i els germans estan obligats a prestar-se aliments*". Són aliments tot allò indispensable per al manteniment, l'habitatge, el vestit i l'assistència mèdica així com la formació.
- **Compensació econòmica per raó de treball:** L'article 232-5 de l'esmentada Llei 25/2010 la defineix en els següents termes: << *En el règim de separació de béns, si un cònjuge ha treballat per a la casa substancialment més que l'altre, té dret a una compensació econòmica per aquesta dedicació sempre que en el moment de l'extinció del règim per separació, divorci, nul·litat o mort d'un dels cònjuges o, si s'escau, del cessament efectiu de la convivència, l'altre hagi obtingut un increment patrimonial superior*>>. L'increment patrimonial es determinarà d'acord amb les normes que la regulen.

Per tal de promoure una pràctica de la mediació justa i eficaç per a ambdues parts i sobretot que no negui ni minimitzi les desigualtats de gènere presents en els conflictes familiars, i en la seva cara més extrema, la violència contra les dones, cal **introduir la perspectiva de gènere en la mediació**.

A més, alguns estudis d'avaluació de la mediació familiar en altres països ens permeten constatar impressions diferenciades segons el gènere de "l'usuari/a". Les dones semblarien estar més satisfetes que els homes del desenvolupament de la mediació i de la comunicació que han pogut establir-hi, però tindrien una opinió menys optimista respecte als aspectes financers dels acords, que no sempre consideren com una solució "equitativa".

D'altra banda, un estudi molt interessant provenint de Xile constata també diferents graus de demanda del recurs a la mediació segons el gènere: les dones creuen menys que els homes que la millor manera de solucionar un conflicte familiar greu sigui resolent-lo directament entre els membres de la parella. Un 21.3% de les dones creu que és més adient la intervenció judicial, en front menys del 10% dels homes.

En definitiva, des d'una perspectiva de gènere sabem que, en els casos de separacions heterosexuales, la mediació es mou en un marc de relacions interpersonals marcades per les **desigualtats de gènere** que s'han de tenir presents.

III. PER QUÈ LA MEDIACIÓ ÉS INCOMPATIBLE AMB LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE?

Com ja hem dit, la mediació es basa en el pressupòsit de la **igualtat** entre les parts, per tal que pugui establir-se una **comunicació lliure** de pressions d'una de les parts; resulta obvi que aquesta hipòtesi no es compleix en les parelles on hi ha, o hi ha hagut, violència.

De cap manera, la mediació no ha de contribuir a **privatitzar i/o minimitzar la natura delictiva de la violència de gènere**. La mediació no ha d'esdevenir tampoc una manera pels conjugues violents de tenir accés a la seva esposa i/o per controlar-la.

Efectivament, en aquests casos una sessió de mediació familiar pot posar en perill la vida de la dona víctima de violència. I és en aquest sentit que Luz Rioseco (1999) planteja quins drets humans són vulnerats per l'aplicació de la mediació en casos marcats per la violència masculista, i enumera, entre d'altres:

- **El dret a la seguretat** de la Declaració Universal dels Drets Humans (article 3).
- **El dret a no ser subjecte de tortura o tracte inhumà o degradant** (article 5).

Com senyala la mateixa autora, en aquest context de dominació, la comunicació permet reforçar certes **dinàmiques imperceptibles en una relació abusiva** i és molt difícil per a les persones alienes a ella, fins i tot per als(les professionals entrenats i experts en violència domèstica, detectar què està passant i controlar la situació.

També la psicòloga italiana Patrizia Romito (2007) afirma que la mediació familiar pot penalitzar fortament les dones víctimes de violència masclista perquè:

- El procés de mediació exigeix l'aturada o retirada dels contenciosos judicials, el qual pot suposar per la víctima posposar una eventual denuncia.
- El procés està més centrat en el present i en el futur que en el passat, cosa que és més fàcil i avantatjós per l'agressor que per la víctima.
- El model de responsabilitat compartida del conflicte (mètode de l'anàlisi sistèmica, molt utilitzat en mediació) té l'efecte de culpabilitzar les dones de la violència que pateixen.

Tal i com defensa el Grupo 25 en els **Criterios de calidad para intervenciones con hombres que ejercen violencia en la pareja** (HEVPA): *"No están indicadas, por inadecuadas, las intervenciones que se apoyan en modelos psicoterapéuticos convencionales (psicoanálisis, terapia familiar o conductual) tales como las terapias interpersonales de pareja o familia o la mediación"* (Criterio 4. Inadecuación y riesgos de intervenciones no específicas).

A nivell internacional cal recordar que l'ONU va presentar els arguments que avalen aquesta prohibició en el document anomenat **"Estratègies per a lluitar contra la violència domèstica"**, elaborat a Nova York el 1997, i que en el seu apartat D.9, del capítol tercer, titulat **"Millores del sistema de justícia penal"** s'afirma:

- La mediació, més que el sistema penal, suggereix que la violència domèstica no és un delictes o que és un delictes menys greu.
- El procés no ofereix la seguretat de què l'acusat assumeixi la responsabilitat de la violència (i les víctimes corren el risc que la violència es repeteixi).
- La mediació pot exigir que les víctimes modifiquin la seva conducta, el que sembla donar a entendre que comparteixen la responsabilitat de la violència, i que recau en elles la responsabilitat de posar fi a la conducta violenta de l'home.

En efecte, associacions que treballen amb dones víctimes de violència de gènere o masclista alerten del fet que des de certs sectors socials es propugni la mediació "en tots els casos de ruptura" i que, per tant, s'estiguin realitzant mediacions familiars entre ex-cònjuges on hi ha hagut o hi ha violència. Sabem que aquesta violència té un gènere: **mediar entre un home violent i una dona violentada és un mal recurs i va a l'encontre dels drets de les dones.**

A l'Estat espanyol i a Catalunya així ho senyalen les lleis.

- A nivell espanyol, la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de **Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere**, en el seu article 44 prohibeix expressament la mediació en els casos marcats per la violència de gènere. Hem d'entendre que aquesta prohibició s'estén a totes les jurisdiccions que poden intervenir i concórrer en aquests casos.
- A nivell català, la Llei 5/2008 del 24 d'abril, del **dret de les dones a eradicar la violència masclista**, en la seva disposició addicional vuitena va modificar la Llei 1/2001, del 15 de març, de mediació familiar de Catalunya, afegint un nou article, el 22 bis:

«Article 22 bis. Límit a la mediació. S'ha d'interrompre o, si escau, no s'ha d'iniciar qualsevol procés de mediació de parella o familiar en què estigui implicada una dona que hagi patit o pateixi violència física, psíquica o sexual en la relació de parella.»

A aquest argument cal afegir que en el règim sancionador establert per la Llei 15/2009, del 22 de juliol de mediació en l'àmbit del Dret privat (art. 30 lletra b) s'estableix com a infracció greu el no informar a les autoritats judicials d'una amenaça per a la vida o la integritat física o psíquica d'algú o de l'existència d'uns fets delictius perseguibles d'ofici (art. 7.5 Llei 15/2009).

VIOLÈNCIA I RUPTURA

Persones expertes en aquesta qüestió en altres països alerten del fet que la mediació familiar estigui sent utilitzada en ruptures "altament conflictives", és a dir, amb un component de violència molt important, fet que contradiu la pràctica mateixa de la mediació basada en el principi de la igualtat entre les parts.

La generalització de les ruptures de mutu acord, fins i tot en casos on darrera hi ha una situació de violència de l'home envers de la dona, i la manca de denúncia, no permet visibilitzar aquesta violència i, per tant, cal rebutjar la mediació tal i com propugna la llei (veure els testimonis de Tamaia, 2009).

Les persones que defensen l'aplicabilitat de la mediació en els casos de violència tendeixen a defensar que els homes i les dones poden negociar les seves diferències en igualtat, amb la condició que la persona mediatora faci bé el seu treball. Defensen també que es poden realitzar mediacions en els casos de violència puntual deguda a la ruptura, entenent sovint la violència com a "crisi de parella" o violència reactiva i no com una prolongació de la violència anterior.

Però, la violència, és tant sols una reacció a la separació? Les anàlisis de les quals disposem sobre aquesta problemàtica social ho posen en dubte: la majoria de recerques sobre la violència de gènere demostren que aquesta s'intensifica en els moments de ruptura. En la majoria dels casos, la violència no s'esdevé de cop i volta quan la parella es separa, sinó que la relació entre ruptura i violència és molt important. Ho és perquè la violència és la causa de la ruptura en molts casos: entre les dones que es declaren maltractades, i que s'han separat en els últims 10 anys, un 46% assenyalen algun tipus de maltractament com a raó per la qual s'ha produït la ruptura, segons Alberdi i Matas (2002). També perquè la ruptura desencadena una intensificació de la violència degut al sentiment de "desposseïció" que viuen els homes violents degut al fet que la llibertat de la dona a separar-se apareix per a ells com a inacceptable.

Com assenyala l'experta en el tema Marie-France Hirigoyen (2006) la violència física mai apareix de cop i volta, sempre hi ha un procés de violència psicològica i moral previs.

Patrizia Romito, en un estudi dut a terme el 2007 a Itàlia, mostra que les agressions sofertes per les dones separades o divorciades són aproximadament quatre vegades més freqüents que respecte de les dones casades. Segons la mateixa autora, als Estats Units, el 74% dones assassinades pel seu company ho són després de la separació o del divorci.

CONFLICTE O VIOLÈNCIA?

La confusió recurrent entre conflicte o discussió de parella i la violència de gènere dificulta les anàlisis del problema i és, sens dubte, una distinció bàsica que s'ha de tenir en compte a l'hora de practicar la mediació.

*"El conflicte es manifesta principalment a través de disputes, que poden degenerar en discussions conjugals reiteratives; és una modalitat relacional que implica la reciprocitat entre els protagonistes (...) l'agressivitat verbal, també física, és compartida per homes i dones. Però en les situacions de violència, la constatació sociològica és que les dones en són les principals víctimes"*⁹¹.

La violència de gènere o violència masclista és "la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat"⁹².

No podem parlar, per tant, de la violència física sense parlar de la violència moral o psicològica perquè hi ha un *continuum* entre ambdues. Com explica el doctor Luís Bonino, la violència masclista no és el resultat d'un estat emocional intens (agressivitat, manca de control o crisi de comportament) sinó que és un **procés específic vinculat al gènere**, i es caracteritza per la repetició, l'acumulació de violències (psicològiques, físiques, sexuals) i una dominació moral de la dona víctima. S'intensifica en moments concrets com la ruptura o l'embaràs. Segons Bonino, per a què un home violent pugui canviar de comportament cal que assumeixi la seva responsabilitat (sense buscar justificacions externes, com atribuir la culpa a la dona) i cal que accepti la seva culpabilitat (sense buscar excuses internes, com l'estrès).

Tenint en compte que el procés de mediació tendeix a diluir la responsabilitat de la violència entre ambdós cònjuges, podem dir que aquesta és viable en casos de conflicte, però no quan existeix violència, en qualsevol de les seves expressions.

91 Definició de la demògrafa francesa Maryse Jaspard, a Maruani, 2005

92 Definició de la Llei 5/2008, del Dret de les dones a eradicar la violència masclista.

IV. ALGUNES PROPOSTES D'ACTUACIÓ MUNICIPAL

- La violència de gènere, les manifestacions de la qual no són sempre físiques, no és sempre directament detectable per les persones mediadores. Per això, és de vital importància la formació sobre les característiques que pren la violència masclista, malauradament molt estesa en la nostra societat. Aquesta formació hauria de ser destinada a totes les persones que treballen en serveis que tracten problemàtiques familiars.
- Contactar amb els serveis de mediació familiar públics i privats i establir pautes d'interacció amb la xarxa pública de prevenció de la violència a nivell local.
- Incloure les persones dels serveis de mediació de caràcter públic en els protocols i circuits locals contra la violència de gènere.
- Promoure un servei públic local de mediació on la mediació familiar sigui el seu centre i es contempli la perspectiva de gènere. Si aquest ja existeix, afavorir l'estudi per a revisar les línies d'actuació.
- En el cas que existeixin centres públics on es duu a terme la mediació, elaborar un full de satisfacció del servei que pugui ajudar a detectar els problemes d'aplicació.
- Difondre informació, a través dels mitjans que es considerin més adients (díptics, web, revista municipal...), sobre els drets i implicacions de la mediació, des d'una perspectiva de gènere, posant llum sobre la inconveniència de mediar entre parelles on hagi existit o existeixi violència i aportant elements que ajudin a detectar-la.

V. SABIES QUE...

- La relació entre **separació/divorci i empobriment de les dones** (i no dels homes, com popularment es creu) ha estat estudiada des de múltiples angles. Per exemple, als EUA, a mitjan anys vuitanta, es va fer un estudi⁹³ que demostrava que un any després de la ruptura el nivell de vida de les dones disminuïa un 70%, mentre que el dels homes augmentava un 40%.
- Existeix una important **desigualtat a l'hora de fer front als processos judicials**: "una de cada dues dones ha de recórrer als serveis d'un advocat d'ofici en el moment de la separació", mentre que el 78% dels homes poden pagar les despeses d'un lletrat particular"⁹⁴.
- La **violència de gènere o masclista és un delictes**. Segons la nostra legislació és una infracció mediar en aquests casos, però a la pràctica això no es respecta.
- Un **80% dels jutges/esses són favorables a la mediació en casos de violència**⁹⁵.
- La major part d'associacions de pares separats reivindiquen l'aplicació de la **mediació familiar obligatòria i la custòdia compartida** unida a la venda de la llar familiar. La nova realitat legal de la custòdia compartida, en els casos de separacions o divorcis "altament conflictius" configura un nou escenari de desigualtats entre homes i dones, amb uns perillosos "mites socials" de rerefons com són la discriminació dels pares per part del sistema judicial o "les denúncies falses per violència de gènere".
- En les separacions o divorcis conflictius, en matèria de guàrdia i custòdia de les criatures, s'està desenvolupant el mite de la "**Síndrome d'Alienació Parental**" (SAP), inventada pel psiquiatre americà Richard Gardner. Segons aquesta, quan un infant no vol veure un dels seus progenitors (normalment el no custodi, en la majoria dels casos el pare) és perquè hi ha hagut la manipulació de l'altre progenitor (custodi, normalment la mare).
- La **SAP no ha estat reconeguda per cap associació professional ni científica** i ha estat refusada per les principals institucions del camp de la salut i la psiquiatria: l'Associació Americana de Psiquiatria va rebutjar incloure'l en el manual DSM-IV, l'Organització Mundial de la Salut va rebutjar incloure'l en el CIE-10. També l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria rebutja l'existència del SAP. Ja en el 1996, l'Associació Americana de Psicologia (APA) alertava que "*términos tales como alienación parental pueden ser usados para culpar a las mujeres de los miedos o angustias razonables de los niños hacia su padre violento*".
- Entre un **40 i un 60% dels homes que són marits o companys violents també ho són cap als fills i filles**. A més, segons UNICEF, la violència assistida té els mateixos efectes cap a les criatures que la violència exercida directament.
- La **Llei Orgànica 1/2004 (art.20) reconeix a les dones víctimes de violència de gènere l'assistència jurídica immediata i gratuïta** en tots els procediments, tant judicials como administratius, que tinguin relació amb la situació de violència.

⁹³ Weitzman, 1985, *The Divorce Revolution*.

⁹⁴ Themis, 2003, *La violencia familiar en el ámbito judicial*.

⁹⁵ Llibre Blanc de la mediació a Catalunya, 2010.

VI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALBERDI, Inés i MATAS, Natalia (2002), *La violencia doméstica. Informe sobre los malos tratos a mujeres en España*. Barcelona: Ed. Fundació La Caixa, colección Estudios Sociales, número 10.

BONINO, Luís (2004), *Obstáculos a la comprensión y a las intervenciones sobre violencia (masculina) contra las mujeres en la pareja*. Disponible a <http://www.luisbonino.com/PUBLI05.html>

CASANOVAS, Pompeu; MAGRE, Jaume i LAUROBA, Mª Elena (dir.) (2010), *Llibre blanc de la mediació a Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia.

CASAS VILA, Glòria (2009), *Ruptura, violencia y mediación familiar. La culpabilización de las mujeres víctimas de violencia de género en la mediación familiar*. Actes del 6è Congrés estatal Isonomía sobre igualdad entre mujeres y hombres: "*Miedos, culpas, violencias invisibles y su impacto en la vida de las mujeres: a vueltas con el amor*"; Universitat Jaume I - Castelló. Disponible a <http://isonomia.uji.es/html.php?file=docs/spanish/publicaciones/indexpublicaciones.php>

GRUPO 25 (2006), "*Criterios de calidad para intervenciones con hombres que ejercen violencia en la pareja (HEVPA)*". Monográfico Cuadernos para el debate. Disponible a http://webs.uvigo.es/pmayobre/textos/varios/violencia_masculina.pdf.

HIRIGOYEN, Marie-France (2006), "*Mujeres maltratadas: los mecanismos de la violencia en la pareja*", Barcelona: Plaza Edición.

LAGARDE, Marcela (2005), *Para mis socias de la vida*. Madrid: Horas y horas. [Aquest llibre és la recopilació de "*Claves Feministas para el poderío y la autonomía de las mujeres*" (1997); "*Claves feministas para liderazgos entrañables*" (2000) i "*Claves feministas para las negociaciones en el amor*" (2001)].

MONTALBÁN, Inmaculada (2005), *La mediación en los procesos matrimoniales*. Práctica de Tribunales, nº13, sección Estudios. Madrid: La Ley.

RIOSECO, Luz (1999), "*Mediación en casos de violencia doméstica*". En FRIES, Lorena i FACIO, Alda (comp.) (1999), "*Género y Derecho*". Santiago de Chile: LOM Ediciones/La Morada. Pp. 575-611.

ROMITO, Patrizia (2007), *Un silencio ensordecedor. La violencia ocultada contra mujeres y niños*. Barcelona: Montesinos.

TAMAIA (2009), *Ni príncipes ni perdices. Siete historias de mujeres que dicen basta. Set històries de dones que diuen prou*. Barcelona: Icaria.

VARGAS PAVEZ, Macarena; AZÓCAR BENAVENTE, María José i CASAS BECERRA, Lidia (2008), *Mediación familiar y género : Informe elaborado para el Servicio Nacional de la Mujer y la Fundación de la Familia*. Santiago de Chile: Universidad Diego Portales, Cuadernos de Análisis Jurídico. Serie Publicaciones Especiales; 18

RECOMANEM...

- L'informe final de la recerca de la qual la present guia n'és el resultat; de la Convocatòria 2009 d'Ajuts a la recerca F. Bonnemaïson. Disponible a:
<http://www.diba.cat/dones/recerca.asp>
- L'estudi del CGPJ sobre l'aplicació de la Llei integral contra la violència de gènere. En el capítol 11 "Sobre las supuestas denuncias falsas de las mujeres". Disponible a:
<http://www.poderjudicial.es/eversuite/GetRecords?Template=cgpj/cgpj/observatorio.htm>

LEGISLACIÓ

- Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere:
<http://www.boe.es/boe/dias/2004/12/29/pdfs/A42166-42197.pdf>
- Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista:
http://www20.gencat.cat/docs/icdones/03%20Ambits%20tematics/Arxiu%20docs/lleiviolenca_cat.pdf
- Llei 15/2009, del 22 de juliol de mediació en l'àmbit del Dret privat:
<http://www.gencat.cat/eadop/imatges/5432/09202029.pdf>
- Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família:
<http://www.gencat.cat/eadop/imatges/5686/10209061.pdf>

10.2 PROPOSTA DE JORNADA DE DIVULGACIÓ DE L'INFORME I DE LA GUIA

LA MEDIACIÓ FAMILIAR AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE: UNA APOSTA IMPRESCINDIBLE

16h-16h30 BREU PRESENTACIÓ DE LA RECERCA I DE LA GUIA

M. Bonet, G. Casas i L. Ortiz

16h30 – 17h15 CONFERÈNCIA INAGURAL: LA MEDIACIÓ FAMILIAR I ELS DRETS DE LES DONES

A càrrec de **Patrizia Romito**, professora de psicologia social de la Universitat de Trieste (Itàlia), autora de "Un silencio ensordecedor. La violencia ocultada contra mujeres y niños" (2007), experta sobre el desenvolupament de la mediació familiar i el tractament de la violència de gènere.

17h15 – 18h15 ELS LÍMITS A LA MEDIACIÓ: LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

17h15 – 17h45 **Luis Bonino**, director del CECOMAS (Centro de la Condición Masculina, Madrid), ha participat en l'elaboració dels "Criterios de calidad para intervenciones con hombres que ejercen violencia en la pareja (HEVPA)", del Grupo 25, que rebutja la pràctica de la mediació familiar en els casos marcats per la violència.

17h45 – 18h15 **Juana Balmaseda**, jurista i advocada feminista, especialista en Dret de Família i violència de gènere, impulsora de la Llei basca de mediació familiar.

18H15 – 18H30 PAUSA CAFÈ

18h30 – 19h30 LES DIFICULTATS DE LES DONES EN LA MEDIACIÓ: EXPERIÈNCIES PRÀCTIQUES

18h30-19h **Beatriu Massià** – Membre de *Tamaia. Viure sense violència*. Associació que acompanya dones que han viscut violència masclista en la parella.

19h-19h30 **Montserrat Fernández Garrido** – advocada feminista, membre de Dones Juristes.

19h30 – 20H DEBAT

11. ANNEXES

11.1 BREU QÜESTIONARI SOBRE MEDIACIÓ FAMILIAR

Voldríem saber si des del vostre servei:*

- Coneixeu l'existència d'algun servei o centre on es practiqui mediació familiar al vostre municipi?

SÍ

NO

- Sabeu si el servei de mediació familiar és (si és més d'un, escriure'ls tots)

- Públic. Escriure de quin servei (o serveis) depèn

.....
.....

- Privat. Nom del servei/s

- Algunes dones a les quals ateneu n'han fet ús?

SÍ

NO

- Si la resposta és afirmativa, sabeu quin tipus de situació hi van tractar? (és possible resposta múltiple)

- Separació / divorci amb fills/es (custòdia, pensions...)
- Conflictes entre germans/es
- Conflictes entre pares/mares i fills/es
- Conflictes relacionats amb drets de successió, testament, etc.
- Altres

- Sabeu si la majoria de dones hi va anar... (dues o tres respostes màxim)

- Per iniciativa pròpia
- Recomanada per la seva (ex)-parella, algun familiar, amestat
- Recomanada pels serveis socials
(o altres serveis públics d'atenció a dones o a víctimes)
- Per indicació d'un/a jutge/jutgessa.
- Per indicació d'algun gabinet psicològic o terapèutic.

* Podeu omplir les caselles substituint-les per una X o omplint-les d'algun color a través de les eines de la barra de dibuix. De la manera que us sigui més fàcil des de la vostra aplicació informàtica, però si us plau intenteu que les respostes siguin clares.

- Informació en centres cívics, associacions veïnals
- Altres

- Sabeu si la majoria de les dones van iniciar un procediment judicial

☐	☐	☐	☐
abans de la MF*	després de la MF	no en va iniciar cap	NS/NC

[* Mediació Familiar]

- Teniu constància si la dona va viure algun tipus de dificultat en la sessió de mediació? Si us plau, escriviu-la:

.....

.....

.....

- Si considereu d'interès afegir qualsevol altra informació, endavant!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DADES PERSONALS*

Nom:

Servei:

Poble / ciutat:

Telèfon o correu electrònic per a contactar-vos:

* En virtut de la *Ley organica 15/1999, de 13 de diciembre, de Protección de Datos de Caràcter personal*, us garantim la protecció de les dades personals que ens cedi, les quals sols seran utilitzades si en un futur necessitem contactar-vos per a alguna possible entrevista. El tractament de les dades és exclusiu per a les finalitats de la present recerca, regida pels criteris deontològics de l'anonimat i la confidencialitat de les respostes.

MOLTES GRÀCIES PER LA VOSTRA IMPORTANT COL-LABORACIÓ!

Cal que reenvieu el qüestionari complimentat a les adreces de correu electrònic de lres responsables del projecte.

11.2 GUIÓ ENTREVISTES SEMI-DIRIGIDES

Com a psicòloga / treballadora social / policia local/ etc. ...

PROBLEMÀTIQUES FAMILIARS

- De quina manera en el vostre servei treballeu respecte els conflictes que es donen en les famílies?
- Què enteneu per conflicte familiar? Quina és la diferència entre conflicte i violència?
- Les dones que ateneu: estan en procés de separació/divorci? Han patit violència de part de la seva (ex)-parella? Han denunciat?

CONEIXEMENT SOBRE LA MEDIACIÓ FAMILIAR

- Coneixes algun servei de mediació al teu municipi?
- Saps què és la mediació familiar? Com la definiries?
- Heu recomanat / recomaneu / orientat / suggerit a les dones que rebeu de contactar amb algun servei de mediació familiar? Per què? A la inversa, alguna dona te n'ha parlat?
- Sabeu d'algun cas de mediació derivada judicialment a partir de les dones que ateneu al vostre servei?
- Hi ha alguna relació entre la vostra pràctica professional i la mediació?

MEDIACIÓ I PERSPECTIVA DE GÈNERE

- Amb els coneixements que teniu, creus que la mediació familiar és útil per a les dones que ateneu? Per què?
- Teniu constància de possibles dificultats viscudes per dones en sessions de mediació?
- Si coneixeu casos de sessions de mediació familiar, què en sabeu dels resultats? Com ha funcionat?
- Quines creieu que són les avantatges de la mediació?

MEDIACIÓ I VIOLÈNCIA MASCLISTA

- Creieu que és recomanable / aconsellable en els casos d'alta conflictivitat familiar o de violència?
- Quan recomanaries la mediació? Quins són els límits de la mediació?
- Per què creus que existeix la violència masclista?
- Es diu que la mediació familiar té com a un dels objectius la defensa de l'interès dels menors. Com definiries aquesta noció?

SI S'ESCAU, PREGUNTAR:

- Has sentit parlar del *Síndrome d'Alienació Parental*?
- Has sentit parlar de les *denuncies falses de violència de gènere*; què en penses?
- Has sentit parlar de les associacions de pares separats? Què en saps?

12. BIBLIOGRAFIA

- AAVV (2008), La Mediación familiar: La mediación penal y penitenciaria : el estatuto del mediador : un programa para su regulación, Ministerio de Justicia: Centro de Estudios Jurídicos : Thomson Aranzadi (Navarra).
- AGUILAR, J.M. (2006), S.A.P. Síndrome de alienación parental, Almuzara, Còrdova.
- ALBERDI, Inés i MATAS, Natalia (2002), La violencia doméstica. Informe sobre los malos tratos a mujeres en España. Barcelona: Ed. Fundació La Caixa, colección Estudios Sociales, numero 10.
- AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION (1996), Violence and the family, Washington.
- BABU, Anne; BILETTA, Isabella et altri (coord.) (1997), Médiation familiale. Regards croisés et perspectives. Ramonville Saint-Agne: Érès.
- BAREA, Consuelo i VACCARO, Sonia (2009), El pretendido Síndrome de Alienación Parental. Bilbao: Desclee de Brouwer.
- BASTARD, Benoît (2003), La médiation familiale: du partenariat à une politique publique renouvelée. Mission régionale d'appui Droit et ville Ile-de-France. Compte rendu de l'atelier. Disponible in : http://www.unaf.fr/article.php3?id_article=520 (consultat el 15/06/2007).
- BEAUD, Stéphane i WEBER, Florence (2003), Guide de l'enquete de terrain. Paris: La Découverte.
- BECK, Connie i SALES, Bruce Dennis (2001), Family Mediation: Facts, Myths, and Future Prospects. Washington: American Psychological Association (APA).
- BELLEFONDS, Xavier i HOLLANDE, Alain (2003), L'arbitrage et la médiation. Paris: PUF, col·lecció *Que sais-je ?*.
- BELLUCCI, Marie-Hélène (2007), Diplôme d'État de Médiateur Familial. Études et diplôme de médiateur familial. Paris: Vuilbert.
- BERNAL SAMPER, Trinidad (2006), La Mediación : una solución a los conflictos de ruptura de pareja, 3ª ed Colex, Madrid
- BILETTA, Isabella i MARILLER, Noëlle (1997), "Médiation familiale et droits des femmes. Réflexion institutionnelle". In BABU, Anne; BILETTA, Isabella et altri (coord.) (1997), Médiation familiale. Regards croisés et perspectives. Ramonville Saint-Agne: Érès.
- BLAIS, Mélissa i DUPUIS-DÉRI, Francis (2008), Le mouvement masculiniste au Québec. L'antiféminisme démasqué. Montréal: Du Remue-ménage.
- BOLAÑOS, Ignacio (2008), "Hijos alienados y padres alienados. Mediación familiar en rupturas conflictivas". Madrid: Ed. Reus.

- BOLAÑOS, I. (2005), "*Quan el divorci conjugal suposa un divorci paterno-filial: del jutjat a la mediació*", Treball social avui, monogràfic sobre mediació, 105-123.
- BOLAÑOS, Ignacio (2004), "*La mediación en los procedimientos matrimoniales*". Madrid: Centro de Estudios Jurídicos. Disponible en http://www.cej.justicia.es/pdf/publicaciones/secretarios_judiciales/SECJUD12.PDF.
- BOLAÑOS, I. (2002), "*La síndrome d'alienació parental. Descripció i abordatges psico-legals*", Psicopatologia legal i forense, vol.2, 25-45.
- BONAFE-SCHMITT, J.P. (1992), "*La médiation: une justice douce*". Paris: Syros Alternatives,.
- BONET, Margarita (2005), "'Grups de manipulació mental": un canvi de paradigma en el tractament jurídicopenal?" a CARBONELL, JC i altres (Coord.) (2005), "*Estudis penals en homenatge al professor Cobo del Rosal*", Madrid.
- BONET ESTEVA, Margarita (1999), "*La víctima del delito. (La autopuesta en peligro como causa de exclusión del tipo de injusto)*"; prólogo de Winfried Hassemer, Monografías/McGraw-Hill.
- BONET ESTEVA, Margarita (1994), "*Algunas pautas constitucionales para la reinterpretación de un Derecho penal de menores*" *La Ley*, 25-2-1994, pp1-5.
- BONINO, Luís (2002), "*Violencia de género y prevención. El problema de la violencia masculina*". A RUIZ JARABO, C. i BLANCO, P. (comp.) (2004), *La violencia contra las mujeres. Prevención y detección* Madrid: Diaz Santos.
- BONINO, Luís (2004) "*Obstáculos a la comprensión y a las intervenciones sobre la violencia (masculina) contra las mujeres en la pareja*". Disponible en <http://www.luisbonino.com/PUBLI05.html> (consultat el 05/09/2008).
- BRULLET, Cristina (dir); FERNÁNDEZ, Josefina; LÓPEZ, Susanna. (2003), "*La Mediación Familiar a Barcelona: Anàlisi de la problemàtica i propostes per a la intervenció municipal*". Barcelona: Institut d'Infància i Món Urbà. Informe de recerca.
- CABRERA TOSTE, Violeta (2006), "*Propuesta de Directiva del Parlamento Europeo y del Consejo sobre ciertos aspectos de la Mediación en asuntos civiles y mercantiles: un reto para España*". Publicat a: <http://www.cremades.com/archivos/pdf/espanol/Newsletter%20enero%202006.pdf>
- CASANOVAS, Pompeu; DÍAZ, Leonardo; MAGRE, Jaume y POBLET, Marta (eds.) (2009), "*Materials del Llibre Blanc de la Mediación a Catalunya*". Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- CASAS VILA, Glòria (2009a), "*Ruptura, violencia y mediación familiar. La culpabilización de las mujeres víctimas de violencia de género en la mediación familiar*". Comunicació al VI Congrés estatal Isonomía sobre igualdad entre mujeres y hombres: "*Miedos, culpas, violencias invisibles y su impacto en la vida de las mujeres: a vueltas con el amor*"; 16, 17 i 18 de setembre de 2009. Universitat Jaume I - Castelló.

- CASAS VILA, Glòria (2009b), "Violences conjugales : quelle place pour la médiation familiale?". Revista Empan, número 73, Ramonville Saint-Agne: Érès.
- CASAS VILA, Glòria i ORTIZ AMARO, Lucia (2009), "Anàlisi socio-jurídica de les reformes del codi de família a Catalunya des d'una perspectiva de gènere: el desenvolupament de la custòdia compartida i de la mediació familiar". Informe de recerca presentat a la Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques.
- CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL (2009), "Estudio sobre la aplicación de la Ley Integral contra la violencia de género por las Audiencias Provinciales". Capítol 11 "Sobre las supuestas denuncias falsas de las mujeres".
- CÔTÉ, Denyse (2002), "Ni partagée, ni panacée". Entrevista amb Françoise GUÉNETTE. Gazette des femmes. Vol. 23, n°6, març-abril 2002, p.26-31.
- CRESSON, Geneviève (2002), "Médiation familiale et violence conjugale". Cahiers du genre 33; 201-218.
- DAHAN, Jocelyne; Mireille Alberne-Gairaud; Madeleine Lefebvre y Véronique Rouyer (2008) "Médiation familiale et lien social." Introduction. *Empan* 73, Ramonville-St.Agne: Érès.
- DAHAN, Jocelyne. « La médiation, les médiations ». Documents del CERME. Document inèdit.
- DEBATS, Françoise; DEBATS, Maïté; GEURTS, Marik i PRESTAT, Carol (2009), "Jour après jour avec des femmes victimes de violences conjugales". *Empan* n°73, Editorial Érès, Ramonville-St.Agne.
- DE BORJA JIMÉNEZ MUÑOZ , Francisco (2008), "En defensa de la mediación familiar en violencia de género". Revista de Derecho de Familia. Doctrina, Jurisprudencia, Legislación, n° 39 pags. 25-36.
- DELPHY, Christine (2010a), "Género, raza y racismo: la prohibición del velo islámico (hijab) en Francia" a BODELÓN, Encarna i HEIM, Daniela (coord.) (2010), "Derecho, género e igualdad. Cambios en las estructuras jurídicas androcéntricas". Volumen I. Disponible a <http://centreantigona.uab.cat/docs/VOL1.pdf>
- DELPHY, Christine (2010b), "Un universalisme si particulier. Féminisme et exception française (1980-2010)". Paris: Syllepse.
- DELPHY, Christine (1998), "L'ennemi principal. 1. Économie politique du patriarcat". Paris: Syllepse.
- DEPARTAMENT DE SERVEIS SOCIALS DEL PRAT DE LLOBREGAT (2008), "Guia per a la prevenció i l'actuació professional contra la violència masclista. Protocol del Prat de Llobregat".
- DIARI DE SESSIONS DEL PARLAMENT DE CATALUNYA. "Compareixences relatives al Projecte de llei del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família". Comissió de Justícia, Dret i Seguretat Ciutadana. VIII legislatura. Sèrie C - número 625. Dijous 17 de setembre de 2009.
- DUFRESNE, Martin i PALMA, Hélène (2002), "Autorité parentale conjointe : le retour de la loi du père". Nouvelles Questions Féministes. Garde Parentale. Prostitution. Volume 21, n°2.
- DUFRESNE, Martin (1998), "Masculinisme et criminalité sexiste". *Recherches Féministes* 11 (2), 125-137.

- ELIAS, Norbert (1990), Compromiso y distanciamiento: ensayos de sociología del conocimiento. Barcelona: Península, 1990.
- FACIO, Alda (2008), "El principio de igualdad en general y el la CEDAW". Conferència inaugural de la II Conferència Internacional "Mujer, Género y derecho". La Habana-Cuba, 15, 16 i 17 de maig 2008.
- FAGET, Jacques (2004), "Médiation et violences conjugales", Champ pénal. URL: <http://champpenal.revues.org/document50.html>.
- FALQUET, Jules (1997), "Guerre de basse intensité contre les femmes? La violence domestique comme torture, réflexions sur la violence comme système à partir du cas salvadorien". Nouvelles Questions Féministes, vol. 18, 3-4, pàg. 129-160
- FERRAND, Michèle (2005), "Egaux face à la parentalité? Les résistances des hommes... et les réticences des femmes". Revue Actuel Marx, « Critique de la famille », n°37, p.71-88.
- FRAISSE, Geneviève (2007), Du consentement. Paris: Seuil.
- GARCÍA GARCÍA, Lucía (2003), Mediación familiar: prevención y alternativa al litigio en los conflictos familiares, Madrid: Dykinson.
- GARCIA VILLALUENGA, L (2006), "La mediación familiar en conflictos familiares. Una construcción desde el derecho de familia". Madrid: Editorial Reus.
- GORDILLO SANTANA, Luis F. (2007), La Justicia restaurativa y la mediación penal, prólogo de Ana Isabel Pérez Cepeda, Monografías / lustel, Madrid.
- GRACIA MATAS, Elvira (2004), "La perspectiva de género en la mediación familiar". En LASARTE, C. DONADO, A. et altri (coord.). Perspectivas del derecho de familia en el siglo XXI: XIII Congreso Internacional de Derecho de Familia. Sevilla, Huelva.
- GRUPO 25 (2006), "Criterios de calidad para intervenciones con hombres que ejercen violencia en la pareja (HEVPA)". Monográfico Cuadernos para el debate. Disponible a http://webs.uvigo.es/pmayobre/textos/varios/violencia_masculina.pdf (consultat el 10/10/2010).
- HARNE, Lynne (2002), Nouveaux pères, violence et garde des enfants. Nouvelles Questions Féministes 21, n°2.
- HENRION, Roger (dir.) (2001), Les femmes victimes de violences conjugales, le rôle des professionnels de santé. Paris: La Documentation Française.
- HIRIGOYEN, Marie-France (2005), Femmes sous emprise. Les ressorts de la violence dans le couple. Paris: Oh! Éditions.
- IBÁÑEZ, V (1999). "Mediación familiar intrajudicial". Papeles del Psicólogo, núm 73. Disponible en <http://www.papelesdelpsicologo.es/vernumero.asp?id=832>.
- KAUFMANN, Jean-Claude (1996), L'entretien compréhensif. Paris: Nathan.

- LAGARDE, Marcela (2005), *Para mis socias de la vida*. Madrid: Horas y horas.
- LANDSBERG, Michèle (2003), *Les enfants du divorce ont besoin de notre protection*, publicat a *The Toronto Star* el 27 de juliol 2003. Disponible a http://sisyphe.org/article.php3?id_article=612, consultat el 08/06/2007.
- JASPARD, Maryse (2005), "*Les violences envers les femmes: une reconnaissance difficile*". In MARUANI, Margaret (2005), *Femmes, genre et sociétés. L'état des savoirs*. Paris: La Découverte.
- LORENTE ACOSTA, Miguel (2009), "*Los nuevos hombres nuevos. Los miedos de siempre en tiempos de igualdad*". Barcelona : Destino.
- LUENGO, D. i COCA M. (2007), *Fills manipulats després de la separació. Com detectar i tractar l'alienació parental*, Barcelona: Viena editorial.
- MANZANARES SAMANIEGO, José Luis (2007), *Mediación, reparación y conciliación en el derecho penal*, Comares, Granada.
- MANZANOS, César (coord.) (2008), *Mediación en conflictos sociales. Penal, Intercultural, Menores, Familiar, Educativa y Política*. Euskadi: Ikusbide. Ponències presentades al Congrés "Mediación en conflictos sociales" realitzat a Vitoria-Gasteiz el 27 i 28 de novembre 2008.
- MARTÍN, T; PÉREZ, M; UTRERA, J.L (2008), "*Protocolo para la implantación de la mediación familiar intrajudicial en los juzgados y tribunales que conocen de procesos de familia*". Madrid: CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL. Disponible en <http://www.lexfamily.es/revista.php?codigo=396>
- MARUANI, Margaret (dir.) (2005), *Femmes, genre et sociétés. L'état des savoirs*. Ed. La Découverte, Paris.
- MINISTERIO DE IGUALDAD (2008), "*Evaluación de la aplicación de la ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género*". Informe ejecutivo, juny 2008.
- MINONZIO, Jérôme (2006), "*Évaluation de la médiation familiale dans les CAF. Une enquête auprès des bénéficiaires*". CNAF, Dossiers d'études, número 82.
- MONTALBÁN, Inmaculada (2005), *La mediación en los procesos matrimoniales*. Práctica de Tribunales, nº13, sección Estudios. Madrid: La Ley.
- MOREAU, Caroline ; MUÑOZ-PEREZ, Brigitte et SERVERIN, Evelyne (2005), « *La médiation familiale et les lieux d'exercice du droit de visite dans le secteur associatif en 2003* ». Infostat Justice, nº 84. Bulletin d'information statistique du Ministère de la Justice.
- PITCH, Tamar (2003), *Un derecho para los dos: la construcción jurídica de género, sexo y sexualidad*. Madrid, Trotta.
- PUYOL, Antonio (2001), *El discurso de la igualdad*. Barcelona: Crítica.

QUIVY, Raymond i VAN CAMPENDHOUDT, Luc (2001), Manual de recerca en ciències socials, Barcelona: Herder.

RÍOS MARTÍN, Julián Carlos [et altri] (2008), La Mediación penal y penitenciaria : experiencias de diálogo en el sistema penal para la reducción de la violencia y el sufrimiento humano 2ª ed. COLEX, Madrid.

ROMITO, Patrizia (2001), "Violence privée, complicités publiques. Les réponses des institutions sociales et sanitaires aux femmes victimes de violences conjugales" in AÏACH, P.; CÈBE, D.; CRESSON, G. et PHILIPPE, C. (sous la dir. de), *Femmes et hommes dans le champ de la santé*. Paris : ENSP.

ROMITO, Patrizia (2003), « Les attaques contre les enquêtes sur les violences envers les femmes ou qui a peur des chiffres sur les violences commises par les hommes ». *Nouvelles Questions Féministes* 22; 82-87.

ROMITO, Patrizia (2007), Un silencio ensordecedor. La violencia ocultada contra mujeres y niños. Barcelona: Montesinos.

ROMITO, Patrizia i CRISMA, Micaela (2009), "Les violences masculines occultes: le syndrome d'aliénation parentale". Empan nº73, Editorial Érès, Ramonville-St.Agne.

RÍOS MARTÍN, Julián Carlos [et altri] (2008), "La Mediación penal y penitenciaria : experiencias de diálogo en el sistema penal para la reducción de la violencia y el sufrimiento humano" 2ª ed. Madrid: COLEX.

RIOSECO, Luz (1999), "Mediación en casos de violencia doméstica". En FRIES, Lorena i FACIO, Alda (comp.) (1999), *Género y Derecho*. Santiago de Chile: LOM Ediciones/La Morada. Pp. 575-611.

SEVENHUIJSEN, Selma (1998), Citizenship and the ethics of care. Feminist considerations on justice, morality and politics, New York and London: Routledge.

SMART, Carol i NEALE, Bren (1999), Family fragments ? Cambridge: Polity Press.

SMART, Carol (2003), "Towards an understanding of family change: Gender conflict and children's citizenship". Disponible a

<http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/morgancentre/people/smart/2003/smart-gender-conflict-2003.pdf> (consultat el 25/11/2010).

SIX, Jean François (1990), Le temps des médiateurs. Ed. Seuil, Paris.

TENA PIAZUELO, Isaac (2006), "La guarda compartida y las nuevas relaciones de familia", Revista AEQUALITAS, N° 18, gener-juny. Zaragoza: Instituto Aragonés de la Mujer–Universidad de Zaragoza.

THÉRY, Irène (1998), Couple, filiation et parenté aujourd'hui. Rapport à la ministre de l'Emploi et de la Solidarité et au garde des Sceaux, ministre de la Justice. Ed Odile Jacob/La Documentation française.

UNICEF (2006), Les victimes de la violence familiale sont souvent les enfants. Disponible en http://sisyphe.org/article.php3?id_article=2356, consultat el 24/07/2007.

VARGAS PAVEZ, Macarena; AZÓCAR BENAVENTE, María José i CASAS BECERRA ,Lidia (2008), *Mediación familiar y género : Informe elaborado para el Servicio Nacional de la Mujer y la Fundación de la Familia*. Santiago de Chile: Universidad Diego Portales, Cuadernos de Análisis Jurídico. Serie Publicaciones Especiales; 18

COL.LEGIS D'ADVOCATS CONSULTATS

Granollers: www.icavor.cat (últim accés 06/04/2010)

Sabadell: www.icasbd.org/ (últim accés 15/03/2010)

Terrassa: icater.i40.ilimit.com (últim accés 24/02/2010)

Mataró: www.icamat.org (últim accés 25/02/2010)

Figueres: www.icafe.com (últim accés 26/10/2009)

"Informe al anteproyecto de Ley de economía sostenible" doc. Pdf www.cgpi.es 9/3/2010

"Plan de modernización de la Justicia" doc. Pdf www.cgpi.es 9/3/2010

"Hoja de ruta para la modernización de la justicia" doc. Pdf www.cgpi.es 9/3/2010